

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

**Ірина Гудзеляк,
Любов Котик**

СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ СОЦІОЛОГІЇ

Навчально-методичний посібник

Львів
ЛНУ імені Івана Франка
2025

УДК 911.3:30:316](075.8)

Рецензент:

Дністрянський М. С. – доктор географічних наук, професор кафедри географії України Львівського національного університету імені Івана Франка

*Рекомендовано до друку
Вченою радою географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
Протокол № 9 від 26 листопада 2025 р.*

Гудзеляк Ірина, Котик Любов

Г 93 Соціальна географія з основами соціології: навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2025. 172 с.

Навчально-методичний посібник призначений для підготовки до семінарських занять, виконання практичних, самостійних, навчально-дослідницьких робіт і письмового опитування студентів ОПП «Економічна і соціальна географія» спеціальності 106 Географія першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

УДК 911.3:30:316](075.8)

© Гудзеляк Ірина, Котик Любов, 2025
© Львівський національний
університет імені Івана Франка, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ РОЗДІЛ	8
Опис і структура навчальної дисципліни, система оцінювання знань студентів	8
Програма навчальної дисципліни	10
Рекомендована література	22
Електронні інформаційні ресурси	26
2. ЗАВДАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	27
Тема 1. Теоретичні основи соціальної географії та соціології	27
Тема 2. Місце соціальної географії і соціології у системі наук. Структура соціальної географії та соціології.	31
Тема 3. Становлення і розвиток соціальної географії та соціології як наук	40
Тема 4. Методи дослідження соціальної географії і соціології	44
Тема 5. Застосування методів дослідження соціології у власній науковій діяльності	52
Тема 6. Соціологія малих груп. Вивчення малих груп у соціальній географії	54
Тема 7. Суспільна взаємодія і повсякденне життя. Соціальні зв'язки та відносини	67

Тема 8. Соціальна стратифікація і класова структура суспільства. Соціальна мобільність і нерівність	72
Тема 9. Соціальні конфлікти. Моделі поведінки у конфліктних ситуаціях	77
Тема 10. Біологічна життєдіяльність людини. Медична і рекреаційна географія	85
Тема 11. Соціокультурна життєдіяльність людини. Географія культури. Географія освіти. Сакральна географія	101
Тема 12. Спосіб життя людини. Географія рівня та якості життя	115
Тема 13. Соціальна глобалізація. Соціально-географічні особливості макрорегіонів світу	124
Тема 14. Глобальні соціальні проблеми	133
3. ПИТАННЯ І ТЕСТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ	141

ПЕРЕДМОВА

Соціальна географія – це наука про геопросторову організацію соціальної сфери суспільства. Вона є одним з чотирьох головних блоків суспільної географії поряд з економічною, політичною географією та географією населення.

Роль соціальної географії в сучасних суспільно-географічних дослідженнях посилюється, зростає її практичне значення у регулюванні суспільних процесів. Це пов'язано з глобальними тенденціями суспільного розвитку та все більш виразними проявами глобальних трендів на місцевому рівні. Соціальна географія вивчає, яким чином глобальні процеси проявляються в конкретних місцях та як місцеві спільноти адаптуються до глобальних викликів. Швидкі темпи урбанізації, формування мегалополісів та нових форм урбанізованого розселення створюють потребу в науковому осмисленні того, як соціальні процеси взаємодіють з просторовими структурами. Соціальна географія допомагає аналізувати, як різні соціальні групи освоюють міський простір та як це впливає на їхнє повсякденне життя. У сучасному світі зростає соціальна нерівність. Соціальна географія досліджує геопросторові прояви процесів соціальної стратифікації населення, формування соціально сегрегованих ареалів та особливості життєдіяльності різних соціальних груп людей. Людство стикнулося з серйозними екологічними викликами, а кліматичні зміни та екологічні проблеми по-різному впливають на різні соціальні групи. Соціальна географія вивчає просторові аспекти впливу екологічних загроз та адаптації спільнот до екологічних змін.

Соціальна географія тісно взаємопов'язана з соціологією, адже ці науки мають спільний об'єкт дослідження – суспільство. Але, соціологія зосереджується на соціальних структурах, процесах та відносинах, а соціальна географія акцентує на просторовому вимірі цих явищ, досліджуючи, як простір впливає на соціальні процеси і навпаки. Соціальна географія використовує соціологічні теорії для пояснення просторових явищ, а соціологія все частіше враховує просторовий контекст соціальних процесів.

Сучасні виклики, такі як пандемія COVID-19, міграційні процеси і зміна етнічного складу багатьох країн, цифровізація суспільства, війна в Україні та зміна світового порядку роблять просторовий аналіз соціальних явищ особливо актуальним, підкреслюючи зростаючу роль соціальної географії в розумінні сучасного світу.

«Соціальна географія з основами соціології» як навчальна дисципліна – важлива складова підготовки бакалаврів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Економічна і соціальна географія» (спеціальність 106 Географія). Соціальна географія з основами соціології тісно пов'язана з навчальними дисциплінами «Географія населення», «Географічне країнознавство», «Суспільна географія України», «Суспільна географія макрорегіонів світу».

Мета навчального курсу «Соціальна географія з основами соціології» – оволодіти знаннями з соціальної географії та основ соціології, опанувати методику географічного дослідження соціальної сфери суспільства на різних територіальних рівнях, від локального до глобального, сформувати навички застосування знань для практичних цілей.

Вивчивши цей курс, студент має

знати:

– предметну сферу соціальної географії та соціології, їхнє місце у системі наукового знання;

– сучасну класифікацію соціальної географії;

– головні категорії соціальної географії та соціології;

– географічні закономірності соціальної сфери суспільства;

– методи соціально-географічних досліджень;

вміти:

– окреслювати предметну сферу дослідження соціальної географії та соціології, їхніх наукових напрямів;

– аналізувати соціально-географічні явища та процеси на різних просторових рівнях (локальному, регіональному, національному, макрорегіональному, глобальному);

– адекватно використовувати конкретно-наукові методи;

- користуватися геоінформаційними ресурсами для пошуку інформації;
- виявляти чинники геопросторової організації соціальних явищ, процесів;
- визначати проблеми соціального розвитку територій;
- реалізовувати теоретико-прикладні знання з дисципліни у проектну діяльність соціально-географічного спрямування.

У навчальному посібнику подано структуру навчальної дисципліни; навчальну програму; список рекомендованої літератури та електронних інформаційних джерел; плани семінарських і практичних занять, питання для перевірки знань.

Тематика семінарських занять і практичних робіт тісно поєднується з програмою лекційного курсу. На семінарських заняттях студенти мають підготувати доповіді по окремих темах та вивчити наукову літературу для аргументованого ведення дискусії з проблемних питань соціальної географії. Виконання практичних робіт дає змогу студентам поглибити, розширити, закріпити знання, здобуті на лекціях. Під час виконання практичних робіт студенти вчаться підбирати потрібну літературу, статистичні дані, картографічні джерела, опрацьовувати матеріали, робити узагальнення і письмові висновки. Практичні роботи розвивають у студентів навик соціально-географічного аналізу й узагальнення, писемного наукового мовлення, картографічну культуру.

Усі семінарські і практичні завдання доповнені рисунками, які містять логічні схеми, таблиці, аналітичні та статистичні матеріали для самостійної роботи.

Тестові завдання та описові питання укладено згідно з тематичною структурою навчальної дисципліни.

1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ РОЗДІЛ

Опис і структура навчальної дисципліни, система оцінювання знань студентів

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів денна – 3	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u>	Нормативна циклу професійної та практичної підготовки
Загальна кількість годин денна – 90	Спеціальність: <u>106 Географія</u> ОПП <u>Економічна і соціальна географія</u>	Рік підготовки: 4-й
		Семестр 7-й
		Лекції 32 год
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4, самостійної роботи студента – 1,6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i>	Практичні, семінарські 32 год
		Самостійна робота 26 год
		Вид контролю: іспит

Структура навчальної дисципліни

<i>№</i>	<i>Теми лекцій (по 2 ауд. год.)</i>
1	Теоретичні основи соціальної географії
2	Головні теоретичні положення соціології
3	Історія розвитку соціальної географії та соціології
4	Головні категорії соціальної географії та соціології. Методи соціально-географічних досліджень
5	Людина як об'єкт дослідження соціальної географії та соціології
6	Соціальні спільноти
7	Суспільство як соціальна система
8	Соціальна структура суспільства
9	Соціальні зв'язки і відносини, соціальні зміни
10	Соціально-біологічні та екологічні аспекти життєдіяльності людини
11	Соціокультурний розвиток суспільства
12	Соціально-географічні аспекти повсякденного життя людей
13	Географія рівня та якості життя
14	Географія соціальних негараздів
15	Соціально-географічні особливості регіонів України
16	Глобальні соціальні проблеми

Методи контролю знань студентів

1. Оцінювання відповідей на семінарських заняттях у формі доповідей, участі у дискусії.
2. Виконання практичних робіт, перевірка знань і навичок за темою практичної роботи.
4. Письмове опитування студентів за змістовими модулями.
5. Письмовий екзамен.

Оцінювання знань за видами робіт

Поточний та модульний контроль		Екзамен
Практичні і семінарські заняття (14 занять по 3 бали)	Модульний контроль (2 письмові опитування по 4 бали)	
42	8	50 балів
Разом – 100 балів		

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні основи соціальної географії

Об'єкт дослідження соціальної географії – соціальна сфера суспільства. Предмет соціальної географії – геопросторова організація соціальної сфери суспільства. Підходи до трактування об'єкта і предмета соціальної географії в українській суспільній географії та в зарубіжних наукових школах. Місце соціальної географії в системі суспільно-географічних наук. Соціальна географія як складова суспільної географії. Структура соціальної географії: підходи О. Шаблія, М. Пістуна, О. Топчієва, Л. Немець і К. Мезенцева, Я. Олійника та І. Гукалової до виділення галузевих дисциплін у складі соціальної географії. Предмет вивчення географії сфери послуг, географії споживання, медичної географії, рекреаційної географії, географії способу життя, гуманістичної географії, радикальної географії, географії поведінки, географії науки і культури, сакральної географії. Функції соціальної географії: теоретична, прогностична, світоглядна, освітня, конструктивна, виховна.

Тема 2. Головні теоретичні положення соціології

Об'єкт соціологічного пізнання – соціальні зв'язки та соціальні відносини. Предметна сфера соціології.

Соціальні закони, їх класифікація: за масштабом реалізації (загальні і специфічні); за ступенем спільності (характеризують розвиток соціальної сфери в цілому, визначають розвиток окремих її елементів); за способом вияву (динамічні і статистичні); за формами зв'язку (закони, які відображають незмінне співіснування соціальних явищ; закони, які

відображають тенденції розвитку; закони, які виявляють функціональну залежність між соціальними явищами; закони, які фіксують причинний зв'язок між соціальними явищами лише з функціонального погляду; закони, які визначають імовірність зв'язку між соціальними явищами).

Місце соціології в системі суспільних і гуманітарних наук. Зв'язки соціології з філософією, історією, політологією, економічною наукою, психологією, правовими і технічними науками, етикою. Математичні методи і теорії, які застосовують у соціологічних дослідженнях.

Структура соціології: теоретична соціологія, спеціальні соціологічні теорії, емпіричні соціологічні дослідження.

Функції соціології: теоретико-пізнавальна, практико-перетворювальна, світоглядно-ідеологічна, гуманістична та культурна, описова, інформаційна, прогностична, критична, функції соціального контролю та соціального управління.

Тема 3. Історія розвитку соціальної географії та соціології

Виникнення і становлення соціальних знань про суспільство в Античний період. Китайська і давньосхідна спадщина соціального знання. Вивчення та аналіз суспільного життя в епоху Середньовіччя. Становлення суспільствознавства у XVII ст.

Виникнення соціології як самостійної науки. Натуралізм О. Конта. Органістична школа Г. Спенсера. Соціальний дарвінізм. Расово-антропологічна школа. Географічна школа в соціології (Г.Т. Бокль, Л. Мечніков). Психологічний напрям у соціології. Соціологічна теорія марксизму. Німецька формальна філософія (Г. Зіммель, Ф. Тьонніс, Л. Фон Візе). Соціологічна спадщина М. Вебера. Французька соціологічна школа. Соціологічні ідеї Е. Дюркгейма. Поява та основні напрями емпіричних досліджень у XIX ст.

Становлення соціологічних знань в Україні. Розвиток філософських та суспільно-політичних ідей з середини XIX ст. у творах М. Костомарова, П. Куліша, М. Драгоманова, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки.

Михайло Грушевський – фундатор української соціології. Створення Українського соціологічного інституту у Відні 1919 р. Політична соціологія у працях М. Грушевського. Соціологічне вчення про право у науковій спадщині Б. Кістяківського. Соціологічні погляди В. Липинського про націю, владу, еліту. Основи української соціології у працях М. Шаповала “Загальна соціологія”, “Соціологія українського відродження”.

Розвиток соціології у першій половині ХХ ст. у світі. Положення емпіричної соціології у працях американських вчених. Чиказька школа соціології. Зародження і становлення індустріальної соціології. Теоретичні розробки Дж. Міда, Ч. Кулі, Дж. Морено.

Формування теоретико–методологічних засад соціології в 40–60–х роках. Теорія соціальної дії Т. Парсонса. Функціоналістська теорія Р. Мертона, його внесок у розвиток спеціальних соціологічних наук. Соціологічна спадщина П. Сорокіна.

Новітня соціологія. Наукові ідеї Е. Гіденса. Теорії конфлікту Л. Козера, Р. Дарендорфа, Дж. Рекса, Р. Мілла. Теорія символічного інтернаціоналізму Н. Смелсера. Теорія драматичного підходу І. Гофмана. Етнометодологія Г. Гарфінкеля, А. Сікурелла. Теорії модернізації в американській соціології.

Франкфуртська школа соціології, розвиток неомарксизму. Соціологія постіндустріального розвитку. (Д. Белл, Р. Дарендорф, К. Болдінг, Г. Маркузе, О. Тоффлер, З. Бжезинський, Дж. Гелбрейт, І. Масуда). Теорія соціального обміну Дж. Гоманса та П. Блау. Соціологічні ідеї П. Бурд’є.

Напрями досліджень сучасної української соціології. Інститут соціології НАН України. Сучасна соціологічна освіта в Україні.

Історія становлення і розвитку соціальної географії в Німеччині (Ф. Ратцель, А. Гетнер), Франції (Е. Реклю, П. де ля Бляш, Ж. Брюн), США (В. Бунге, Д. Гарвей), Великій Британії (Дж. Волперт).

Соціально-географічні дослідження С. Рудницького, В. Кубійовича, О. Степанів. Сучасні соціально-географічні школи в

Україні. Праці з соціальної географії Л. Шевчук, Я. Олійника, Л. Немець, К. Мезенцева, І. Гукалової.

Тема 4. Головні категорії соціології та соціальної географії. Методи соціально-географічних досліджень

Особливості формування поняттєво-терміної системи соціальної географії. Використання в соціальній географії загальнонаукових та соціологічних категорій.

Загальнонаукові категорії (людина, суспільство, соціальний розвиток), безпосередні соціологічні категорії (стратифікація, соціальний інститут), категорії дисциплін, що межують із соціологією (особистість, сім'я, соціологія політики та ін).

Категорії, які пояснюють статику суспільства, його структуру (соціальна спільність, соціалізація, особистість, соціальна група, соціальна верства, соціальна стратифікація, соціальний контроль та ін.). Категорії, які характеризують динаміку суспільства (соціальний розвиток, соціальна трансформація, соціальна мобільність тощо).

Категорії соціальної географії: суспільство, соціальна група, соціально-територіальна спільнота, соціальний простір, соціальна інфраструктура, соціальний розвиток.

Методи соціально-географічних досліджень: загальнонаукові, соціологічні, статистичний і картографічний метод.

Теоретико-методологічні, теоретико-прикладні та прикладні (практичні) соціологічні дослідження. Послідовні етапи соціологічного дослідження: підготовчий; збір первинної соціологічної інформації; упорядкування та обробка зібраної інформації; аналіз опрацьованої інформації, формулювання висновків, розробка рекомендацій.

Програма соціологічного дослідження, її основні елементи – методологічний і методичний розділи. Визначення об'єкта та предмета дослідження, мети, формулювання завдань, інтерпретація головних понять, формулювання гіпотези, розробка стратегічного плану дослідження. Обґрунтування соціологічної вибірки. Визначення методів дослідження. Проведення польових робіт. Підготовка матеріалів для опрацювання, процес опрацювання, оформлення звіту з відповідними рекомендаціями.

Методи збору соціологічної інформації. Опитування (анкетування та інтерв'ю). Структура анкети, особливості формулювання запитань. Специфіка індивідуального, групового, поштового і пресового опитування. Особливості інтерв'ю, структура ведення співбесіди. Експертне оцінювання. Спостереження. Соціометричний метод. Порядок проведення експерименту в соціології. Аналіз документів. Тести як випробовування, перевірка та експеримент. Методики вимірювання соціальних установок. Маркетинго-соціологічні методики.

Тема 5. Людина як об'єкт дослідження соціальної географії та соціології

Зміст понять людина, індивід, індивідуальність та особистість. Соціалізація як процес формування особистості. Життєві цикли соціалізації. Циклічна теорія соціалізації про соціально-психологічні та вікові аспекти формування людини. Культурні, економічні та природні чинники формування суспільних відносин.

Сучасні соціологічні концепції людини та їх значення для соціальної географії. Концепції соціалізації: теорія психоаналізу (З. Фройд), теорія соціалізації міжособистісного спілкування (Ч. Кулі, Дж. Мід), теорія інкультурації (В. Малиновський, Ф. Боас), адаптивно-розвиваюча концепція соціалізації (М. Лукашевич).

Потреби, інтереси, цінності як складові діяльності людини. Компоненти структури особистості – пам'ять, культура і діяльність. Соціальна якість людини. Соціальний статус та соціальна роль особистості.

Соціальна активність особистості. Соціально-просторова поведінка людини. Формування місця та простору через діяльність людей.

Тема 6. Соціальні спільноти

Поняття соціальне коло, соціальна спільнота. Соціальна група та її характеристики. Формальні і неформальні групи. Малі і великі групи. Сім'я як спільність. Типи сімей. Цільові групи. Територіальні спільноти: напрями досліджень соціології міста і соціології села. Регіональна ідентичність. Етнічні

спільноти. Ознаки етносів. Спільноти, засновані на схожості поведінки: натовп, маса, публіка

Соціальне середовище. Соціальне середовище як фактор формування особистості та спільнот. Просторовий вимір соціального середовища. Структура та елементи соціального середовища. Економічне, політичне, культурне середовище. Регіональні відмінності в умовах соціального життя. Вплив міграційних процесів на трансформацію соціального середовища. Соціальне середовище у містах та сільській місцевості.

Фактори, що формують соціальне середовище: Історичні, економічні, культурні та природні чинники. Взаємозв'язок соціального середовища з географічним простором. Глобалізація і локалізація: нові виклики для соціального середовища.

Тема 7. Суспільство як соціальна система

Суспільство як соціальний феномен. Характерні риси суспільства. Структура суспільства – техносфера, біосфера, сфера влади, іносфера, психосфера.

Соціологічні концепції походження суспільства: теологічна, договірна, органічна, патріархальна, насильницька, психологічна, економічна, технологічна, ігрова.

Проблема типологізації суспільства. Типи суспільств, виділені за головним способом здобуття засобів до існування: суспільство мисливців і збирачів; садівничі суспільства; аграрне суспільство; індустріальне суспільство; постіндустріальне (інформаційне) суспільство. Типи суспільств, виділені на основі ціннісних критеріїв: традиційне суспільство; суспільство, кероване зсередини, суспільство, кероване ззовні. Типи суспільств, виділені на основі розвиненості управління і ступеня соціального розшарування: просте і складне суспільство. Типи суспільств, які розрізняють за політичними режимами – демократичне, авторитарне, тоталітарне. Рівень розвитку суспільства: соціально-економічні критерії.

Характерні риси інформаційного суспільства. Головні відмінності між доіндустріальним, індустріальним та інформаційним суспільством.

Тема 8. Соціальна структура суспільства

Соціальний статус як первинний елемент соціальної структури суспільства. Соціальний інтерес як основа формування соціальних груп. Малі та великі соціальні групи.

Підходи до вивчення соціальної структури населення. Соціально-територіальна, соціально-професійна, соціально-етнічна, соціально-демографічна та соціально-класова підструктури населення. Партії як різновид соціальних груп.

Поняття соціальної стратифікації. Основні історичні типи стратифікації суспільства: рабство, касти, стани і класи. Теорія класів. Статус особи, як ознака (вияв) престижу певної соціальної групи. Об'єктивність класової приналежності та суб'єктивність статусів людей. Головні елементи класової структури населення: вищий, середній і нижчий клас, їхні ознаки та специфіка існування. Теорія соціальної стратифікації: рівень доходів, обсяг влади, характер власності, освіта, престиж та інші критерії стратифікації суспільства.

Поняття соціальної мобільності населення. Маргіналізація.

Соціально-просторові процеси сегрегації та геттоїзації.

Постсоветські зміни соціальної структури населення України.

Соціальні інститути та організації. Ключові соціальні потреби, що зумовлюють процеси інституалізації. Загальні риси соціальних інститутів. Групування соціальних інститутів за сферою дії: економічні, політичні, виховні та культурні, соціальні, релігійні. Формальні та неформальні соціальні інститути. Функції соціальних інститутів. Чинники розростання і ускладнення системи соціальних інститутів на сучасному етапі.

Поняття соціальної організації. Характерні риси соціальної організації. Організаційні форми, що існують у сучасному суспільстві. Формальні та неформальні організації. Феномен бюрократії.

Тема 9. Соціальні зв'язки і відносини, соціальні зміни

Поняття соціального зв'язку і відносин. Поняття соціальної взаємодії. Види соціальної взаємодії, виділені на підставі різних критеріїв: за кількістю суб'єктів, за терміном, за наявністю

(відсутністю) організованості, за свідомістю взаємодії, за «матеріальністю» обміну. Соціальні ефекти міжособової взаємодії. Соціальні мережі та їхня роль у сучасному суспільстві.

Соціальний процес як послідовна зміна станів у соціальних системах, соціальних інститутах та організаціях. Соціальні процеси, виділені за ступенем загальності: глобальні, загальні, особливі та окремі. Класифікація процесів на основі системи, де вони відбуваються: внутрішньоособистісні; процеси у стосунках між двома особами; процеси у стосунках між індивідом і групою; процеси, які змінюють відносини між двома спільнотами; процеси, які змінюють структуру й організацію суспільства у глобальному масштабі. Реорганізація і дезорганізація – процеси, що змінюють соціальну організацію суспільства

Соціальні зміни, соціальний розвиток, соціальний прогрес, трансформація і модернізація суспільства. Види соціальних змін: за механізмом виконання (еволюційні, революційні); за спрямованістю (односпрямовані, циклічні); за типом соціальних зв'язків (структурні, функціональні, процесуальні, мотиваційні); за сферами суспільного життя (соціокультурні, індустріально-технологічні, науково-технічні, соціально-політичні, соціально-економічні).

Модернізація як процес переходу від однієї якості суспільства до іншої. Особливості органічної та неорганічної модернізації. Специфічні риси модернізації українського суспільства.

Інновація як комплексний процес створення, поширення та використання нововведень і пов'язані з ними зміни в соціальному середовищі. Соціальні ефекти інновацій.

Виникнення соціальних конфліктів на етапі модернізації суспільства. Різновиди конфліктів: соціально-економічний, національно-етнічний, політичний, конфлікти ресурсів, конфлікти цілей, конфлікти цінностей, конфлікти комунікацій.

Соціальні рухи як джерела соціальних змін. Чинники, які впливають на рішення індивідів про участь у соціальних рухах – зміна соціального статусу, особиста невлаштованість, втрата сімейних зв'язків, мобільність, соціальна ізоляція, маргінальність. Релігійні, емігрантські, феміністичні,

молодіжні, екологічні, політичні рухи. Типи соціальних рухів: утопічні, реформаторські, революційні, рухи опору, експресивні.

Тема 10. Соціально-біологічні та екологічні аспекти життєдіяльності людини

Людина як біосоціальна істота: поєднання біологічної та соціальної природи. Роль природного середовища у формуванні фізичних, психологічних та соціальних характеристик людини. Природне довкілля як основа існування людини, значення компонентів природного довкілля для розселення і життєдіяльності. Географічні умови як чинники формування господарської діяльності й культури. Географічний детермінізм.

Людина як фактор змін природного середовища. Історичні етапи впливу людини на природу. Сучасні масштаби антропогенного впливу. Соціальна нерівність у доступі до якісного довкілля (екологічна справедливість).

Глобальні екологічні проблеми: зміна клімату, опустелювання, зниження біорізноманіття, деградація ґрунтів, виснаження мінеральних ресурсів, забруднення промисловими і побутовими відходами. Поняття екологічної безпеки. Індикатори екологічної безпеки. Екологічна безпека як складова національної та глобальної безпеки. Концепції гармонізації взаємодії «людина – природа»; принципи сталого розвитку, сучасні екологічні стратегії (зелена економіка, відновлювана енергетика, циркулярна економіка).

Медична географія. Біологічні ритми людини та їхня залежність від природних циклів (світловий день, сезонність, погодно-кліматичні умови). Вплив навколишнього середовища на здоров'я людей. Рівень соціально-економічного розвитку та стан здоров'я суспільства. Географія захворюваності. Географія медичної інфраструктури.

Рекреаційні потреби. Значення рекреації для відновлення фізичного і психічного здоров'я людей. Соціальна оцінка рекреаційних ресурсів. Рекреаційна діяльність.

Поняття «соціальна стаття». Витоки гендерної нерівності. Гендерні проблеми в суспільствах різних типів.

Перцепційна географія. Соціокультурні, історичні та особистісні фактори, що впливають на сприйняття географічного простору. Емоційне ставлення людей до середовища. Сприйняття простору та його вплив на поведінку людей. Символи території. Ментальні карти як суб'єктивні образи території.

Тема 11. Соціокультурний розвиток суспільства

Людина як носій і виразник духовності, світогляду, цінностей, культурних традицій і мови.

Географія культури. Елементи духовної і матеріальної культури суспільства. Поняття культурного ландшафту. Глобалізація культури.

Цивілізація як соціокультурний феномен. Поділ людства на цивілізації у працях С. Гантінгтона, їхні головні ознаки. Соціально-географічний підхід до виділення цивілізацій Г. де Блія та П. Муллера.

Сакральна географія. Вплив релігії на формування сучасних цивілізацій та соціально-економічний розвиток. Секуляризація суспільства та її наслідки у соціальній, політичній, економічній сферах та демографічній поведінці.

Географія освіти. Політичні, культурні та економічні чинники розвитку освіти. Освіта як фактор розвитку суспільства та індикатор рівня соціально-економічного розвитку території. Просторова організація освітньої сфери. Ієрархія освітніх центрів. Рівень грамотності та показники рівня освіти. Показник рівня освіченості. Освіта і міграції населення. Географія освіти в Україні.

Тема 12. Соціально-географічні аспекти повсякденного життя людей

Географія сім'ї. Сім'я як соціальний інститут і як мала соціальна група. Типи сімей, виділені за різними ознаками. Умови життя сім'ї. Суспільні та індивідуальні функції сім'ї: репродуктивна, виховна, господарсько-побутова, економічна, сфера соціального контролю, сфера духовного спілкування, соціально-статусна, дозвільна, емоційна, сексуальна. Соціально-економічні умови життя домогосподарств. Сімейна політика як складова соціальної політики держави. Різновиди

сімейної політики. Заходи державної політики підтримки сімей.

Географія праці. Види зайнятості та безробіття. Моделі ринку праці. Компонентна і територіальна структура ринку праці. Чинники формування регіональних ринків праці. Державна політика у сфері зайнятості. Механізми регулювання регіональних ринків праці.

Географія споживання. Поняття споживання в соціальній географії. Фактори формування просторової структури споживання: особливості природного середовища, доходи населення, культурні традиції, соціальні норми, розвиток інфраструктури, цифровізація і глобалізація. Історична еволюція споживчої поведінки населення. Типи споживчої поведінки населення. Планетарні класи, виділені за характером споживання. Вплив різних моделей споживання на довкілля.

Географія дозвілля. Дозвілля як складова вільного часу та соціально-географічна категорія. Місце дозвілля у структурі життєдіяльності населення. Закон економії часу. Фактори формування просторової організації дозвілля: природні умови та рекреаційний потенціал, історико-культурна спадщина території, рівень доходів населення, етнічні та соціальні норми дозвілля, рівень освіти особистості, особливості розселення, рівень розвитку інфраструктури дозвілля. Види дозвілля: культурно-мистецьке, освітньо-розвиваюче, туристично-пізнавальне, рекреаційно-оздоровче, спортивно-видовищне, розважальне.

Тема 13. Географія рівня та якості життя населення

Спосіб життя як філософсько-соціологічна категорія. Структура способу життя: спосіб отримання засобів до існування, спосіб організації побуту, спосіб реалізації духовного потенціалу, спосіб організації відпочинку.

Наукові підходи до оцінки рівня життя населення: об'єктивне і суб'єктивне оцінювання. Індикатори рівня життя. Компонентна оцінка. Інтегральна оцінка. Індекс людського розвитку. Рівень бідності та методики її вимірювання. Індекс багатомірної бідності, регіональні відмінності.

Якість життя: об'єктивне і суб'єктивне оцінювання. Статистичні і соціологічні методи визначення якості життя людей. Критерії якості життя та ступеня задоволення потреб людей: екстичні, економічні, соціальні, культурно-цивілізаційні.

Тема 14. Географія соціальних негараздів

Девіантна поведінка людини: сутність і види. Негативна девіація: злочинність, алкоголізм, наркоманія, агресія, суїцид, інтернет-залежність, безпритульність. Позитивна девіація: новаторство, соціальна творчість, протест. Поняття соціальних негараздів. Чинники виникнення соціальних негараздів: економічні кризи, соціальна нерівність і маргіналізація, етно-релігійні чинники, політична нестабільність. Методи географічного дослідження соціальних негараздів. Картографування соціальних негараздів. Географія злочинності в Україні та світі. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю.

Тема 15. Соціально-географічна регіоналізація України і світу

Параметри соціального розвитку регіонів: демографічні (кількість і густота населення; віково-статеву структуру; рівень дитячої смертності; середня тривалість життя; сальдо міграції); соціально-економічні (рівень зайнятості; рівень безробіття; середній дохід населення; структура витрат домогосподарств; рівень бідності; рівень освіти; рівень захворюваності населення; фінансування медичної сфери; забезпеченість житлом; забезпеченість комунальними послугами); соціально-політичні (рівень демократії; дотримання прав і свобод людини; довіра до інституцій; участь у політичному і громадському житті; рівень конфліктності).

Інтегральні соціальні показники: індекс людського розвитку; індекс соціального добробуту; індекс соціального прогресу; індекс гендерної нерівності; індекс соціальної згуртованості та примирення; індекс щастя.

Картографування соціального розвитку.

Соціальна регіоналізація світу. Глобальна Північ і Глобальний Південь. Центр, напівпериферія, периферія. Групи

держав за рівнем людського розвитку. Зони соціальної та геополітичної стабільності й нестабільності (за З. Бжезінським).

Соціальна регіоналізація України. Вплив війни на соціально-просторову нерівність.

Соціальна політика держави. Класичні інституційні моделі соціальної держави за Г. Еспін-Андерсеном: ліберальна, корпоративна та соціал-демократична. Ознаки радянсько-патерналістської, перехідної та інших гібридних моделей. Держава загального добробуту. Скандинавська модель соціальної політики. Соціальна політика в Україні.

Тема 16. Глобальні соціальні проблеми

Голод і продовольча безпека. Забезпеченість продуктами харчування. Регіональні типи харчування. Проблеми недоїдання, голоду, переїдання. Продовольча безпека держави. Доступ до питної води.

Бідність і соціальна нерівність. Чинники бідності. Заходи для подолання бідності у різних країнах.

Освітня нерівність. Проблема доступності освіти. Культурні бар'єри у доступі до освіти. Цифровий розрив між державами та на внутрішньодержавному рівні.

Міграція та соціальна напруга у приймаючих суспільствах.

Геополітичні та гео економічні передумови подолання соціальних проблем.

Рекомендована література

Базова

1. Білецький М. І. Соціальна географія: навч. посібник / М. Білецький, І. Ванда, Л. Котик. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 328 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Social_geography-book-2019-Kotyk.pdf.
2. Білецький М. І. Соціальна географія навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. [2-ге вид., доп]. Львів : Простір-М, 2015. 468 с.

3. Соціальна географія: основи теорії: навч. посіб. / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко, І. В. Гукалова, Ю. М. Хвесик. К.: ВПЦ "Київський університет", 2020. 495 с.
4. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ : Фенікс, 2019. 304 с.
5. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів: Колір ПРО, 2020. 800 с.

Допоміжна

6. Блій де Г. Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер, О. Шаблій; [пер. з англ.; передмова та розділ "Україна" О. І. Шаблія]. К.: Либідь, 2004. 740 с.
7. Гіденс Е. Соціологія / Е. Гіденс. К.: Основи, 1999.
8. Білецький М. І. Соціальна географія: словник-довідник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 164 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/Соціальна_географія_словник_довідник.pdf.
9. Бородін Є.І., Сорокіна Н.Г. Соціальна політика: навчальний наочний посібник. Дніпро: НТУ «ДП», 2023. 327 слайдів.
10. Влах М., Гудзеляк І. Перцепційний підхід у суспільно-географічних дослідженнях міського простору (на матеріалах Львова) // Економічна та соціальна географія. 2019. Вип. 82. С. 50–56.
11. Гукалова І. В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова. К. : Друкарня МВС України, 2009. 346 с.
12. Львів. Комплексний атлас / [за ред. проф. О. Шаблія]. К.: Картографія, 2012. 192 с.
13. Немець Л. М. Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні: монографія / Л. М. Немець, Я. Б. Олійник, К. А. Немець. Х.: РВВ ХНУ, 2003. 160 с.

14. Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії: навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. Київ: Знання, 2000. 204 с.
15. Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії: навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. Київ : Знання, 2000. 204 с.
16. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії. Київ: Вища шк., 1996. 231 с.
17. Садова У. Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і пер спективи розвитку : монографія / У. Я. Садова. — Львів : ІРД НАН України, 2005. — 408 с.
18. Соціологія: підручник / Ю. Ф. Пачковський, Н. В. Коваліско, І. В. Городняк та ін.; за ред. д-ра соціол. наук, проф. Ю. Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 418 с.
19. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії: навч. посібник / О. Г. Топчієв. Одеса: Астропринт, 2001. 560 с.
20. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О., Сайчук В.С. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів: Навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 190 с. 6.
21. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація. Київ: Прінт Сервіс, 2014. 132 с.
22. Мезенцева Н.І., Кривець О.О. Гендер і географія в Україні: Монографія. Київ: Ніка-Центр, 2013. 194 с.
23. Немець Л.М., Сегіда К.Ю., Гусева Н.В. Основи соціальної географії: навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 235 с.
24. Славик Р.В. Робоча навчальна програма та методичні рекомендації до курсу «Основи соціальної географії» для студентів напряму підготовки 6.040104 Географія. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2015. 56 с.

25. Соціальна і гуманітарна політика: підручник // за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського. Київ: НАДУ, 2016. 792 с.
26. Черниш Н.Й. Соціологія: підручник. 5-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2009.
27. Шаблій О.І. Основи суспільної географії: підручник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 296 с.
28. Шевчук Л. Т. Основи медичної географії: текст лекцій. Львів: Світ, 1997. 167 с.
29. Шевчук Л. Т. Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. 349 с.
30. Fellmann J. Human Geography: Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis; [10th ed.]. Boston: McGraw Hill, 2009. 546 p.
31. International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes. Amsterdam: Elsevier, 2009.

Періодичні видання

1. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія.
2. Вісник Львівського університету. Серія географічна.
3. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна.
4. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи.
5. Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах.
6. Демографія та соціальна економіка.
7. Економічна та соціальна географія. Науковий журнал Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
8. Історико-політичні проблеми сучасного світу. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

9. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія Географія.
10. Наукові записки НаУКМА. Соціологія.
11. Соціологія: теорія, методи, маркетинг.
12. Український географічний журнал.
13. Український соціологічний журнал.
14. Український соціум.
15. Часопис соціально-економічної географії. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Електронні інформаційні ресурси

<i>Національні</i>	
Соціологічна асоціація України	https://sau.in.ua/
Інститут соціології Національної академії наук України	https://isnasu.org.ua/
Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України	https://idss.org.ua/index
Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка	https://www.uisr.org.ua/
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України	https://ipiend.gov.ua/
Національний інститут стратегічних досліджень	https://niss.gov.ua/
Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова	https://razumkov.org.ua/
Римський клуб (Італія) The Club of Rome	https://www.clubofrome.org/
Швейцарський економічний інститут (Швейцарія) KOF Swiss Economic Institute	https://kof.ethz.ch/en/

2. ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНО–СЕМІНАРСЬКИХ РОБІТ

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

Мета: засвоєння знань про об'єкт, предмет, завдання, функції соціальної географії, соціології; формування навичок розмежування предмета дослідження соціальної географії, соціології.

Знати: підходи до визначення об'єкта, предмета соціальної географії, соціології.

Вміти: означувати конкретні об'єкти дослідження соціальної географії, соціології; характеризувати завдання дослідження й пояснювати традиційні й нові функції соціальної географії, соціології.

Запитання семінарського заняття

1. Підходи до визначення соціальної географії, соціології як науки.
2. Загальний об'єкт дослідження соціальної географії, соціології.
3. Конкретні об'єкти дослідження соціальної географії, соціології.
4. Предмет дослідження соціальної географії, соціології.
5. Завдання соціальної географії, соціології.
6. Традиційні й нові функції соціальної географії, соціології.

Дискусія на теми:

Нові конкретні об'єкти дослідження соціальної географії, соціології в інформаційну епоху.

Прикладне спрямування наукових досліджень соціальної географії, соціології.

Суспільний запит на актуальне соціально-географічне, соціологічне знання.

Інформаційні джерела

1. *Гіденс Е.* Соціологія / перекл. з англ. мови. В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 16–31.

2. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. Київ: Каравела, 2004. С. 10–22.
3. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії: навч. посібник. Київ: Знання, 2000. С. 15–29.
4. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 7–14, 21–23.
5. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С. 8–15, 27–32.
6. Соціальна географія: основи теорії: навч. посібник / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, І.В. Гукалова, Ю.М. Хвесик. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2020. С. 10–21, 25–28, 31–35.
7. Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5-те вид., випр. Львів: «Новий Світ–2000», 2020. С. 8–18.
8. Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 9–21.
9. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії: підручник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. С. 21–38.
10. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 11–33, 54–57.
11. Castree N., Kitchin R., Rogers A. A Dictionary of Human Geography. Oxford: Oxford University Press, 2013. 592 p.
12. Del Casino Jr. V. Social Geography: A Critical Introduction. Oxford: Wiley–Blackwell, 2009. 336 p.

Завдання для самостійної роботи

1. Подумайте над цитатою Е. Гіденса: «Соціолог – це той, хто спроможний вийти за межі тісного кола особистих обставин і помістити речі в ширший контекст. Робота соціолога залежить від соціологічної уяви. Соціологічна уява вимагає від нас передусім уміння «мислити себе» поза звичним перебігом особистого повсякденного життя, щоб поглянути на нього по-новому» [1*, с. 18]. На які важливі професійні навички вченого–соціолога наголошує Е. Гіденс і чому це вагомо для проведення наукових

*Примітка: Тут і надалі за текстом, номер джерела за переліком інформаційних джерел, рекомендованих у практично–семінарському занятті.

досліджень з соціології?

2. Суспільно-географи Я. Олійник, А. Степаненко (2000) характеризуючи завдання соціальної географії означили одним з першочергових завдань: «аналіз географічних проблем способу життя населення соціально-територіальних спільнот, при вивченні яких важливо виявити типові й своєрідні риси в різних районах» [3, с. 28]. Обґрунтуйте як реалізація цього завдання на рівні новостворених територіальних громад України сприятиме їхньому ефективному соціально-економічному розвитку?

3. Проаналізуйте тематичні карти «Соціологія», «Географія і соціальні науки». Які між ними спільні і відмінні риси? Чим це зумовлено?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність соціальної географії як науки.
2. Поясніть особливості соціології як науки.
3. Що розуміють під поняттям «соціальне» в соціології?
4. Що є загальним об'єктом дослідження соціальної географії, соціології?
5. Поясніть предмет дослідження соціальної географії, соціології.
6. Які відмінності між предметом дослідження соціальної географії і соціології?
7. Розкрийте завдання дослідження соціальної географії.
8. Які нові завдання дослідження соціології виникли у зв'язку з розвитком інформаційного суспільства?
9. Поясніть традиційні функції соціальної географії.
10. Яка роль соціології у житті суспільства?
11. Означте нові функції соціальної географії і соціології у XXI ст.
12. Фундаментальні і прикладні проблеми дослідження соціальної географії.
13. Фундаментальні і прикладні проблеми дослідження соціології.

Тема 2. МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ І СОЦІОЛОГІЇ У СИСТЕМІ НАУК. СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ

Мета: засвоєння знань про місце у системі наук і структуру соціальної географії і соціології, нові напрямки досліджень соціальної географії, соціології; формування навичок аналізу міждисциплінарних досліджень соціальної географії і соціології з іншими науками.

Знати: підходи до структурування соціальної географії, соціології; зв'язки соціальної географії і соціології з іншими науками.

Вміти: означувати і характеризувати головні складові компоненти соціальної географії і соціології, пояснювати зв'язки між науками, виділяти нові напрямки досліджень наук.

Запитання семінарського заняття

1. Місце соціальної географії у системі наук. Зв'язки соціальної географії з іншими науками.
2. Місце соціології у системі наук. Зв'язки з іншими науками.
3. Підходи до структурування соціальної географії.
4. Підходи до структурування соціології.
5. Нові напрямки дослідження соціальної географії і соціології.

Дискусія на теми:

Криза соціології і зміна місця науки в системі наук у XXI ст.
Соціальна географія та її місце у сучасному світі.

Доречність виокремлення нових напрямків дослідження соціальної географії, соціології.

Інформаційні джерела

1. *Гіденс Е.* Соціологія / перекл. з англ. мови. В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 16–31.
2. *Лукашевич М.П., Туленков М.В.* Соціологія. Загальний курс: Підручник. Київ: Каравела, 2004. С. 23–33.
3. *Олійник Я.Б., Степаненко А.В.* Вступ до соціальної

географії: навч. посібник. Київ: Знання, 2000. С. 27–28, 44–51.

4. *Сірий Є.В.* Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 7–14, 21–23.

5. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С. 16–26, 42–47.

6. Соціальна географія: основи теорії: навч. посібник / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, І.В. Гукалова, Ю.М. Хвесик. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2020. С. 10–21, 25–28, 31–35.

7. Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5-те вид., випр. Львів: «Новий Світ–2000», 2020. С. 13–19.

8. Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 21–33.

9. Часопис соціально-економічної географії (Харківський НУ ім. В.Н. Каразіна. URL: <http://hgj.univer.kharkov.ua/index.php/uk/>)

10. *Шаблій О.І.* Основи загальної суспільної географії: підручник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. С. 21–38.

11. *Шевчук Л.Т.* Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 33–54.

Завдання для самостійної роботи

1. У підручнику «Соціальна географія» за ред. Л. Немець, К. Мезенцева, автори означають ключові фокуси сучасної соціальної географії: географія соціальних негараздів, географія соціальних відмінностей та різноманіття, географія добробуту, географія соціальної справедливості [5, с. 45–46]. Спростуйте або підтвердіть думку вчених на предмет актуальних напрямків дослідження соціальної географії.

2. Ознайомтеся зі схемами структурування соціальної географії. Запропонуйте та обґрунтуйте власну схему структурування соціальної географії. Які критерії закладено в її укладання, які компоненти виділено, в чому її відмінність від існуючих схем структурування науки?

3. Проаналізуйте підходи до структурування соціологічного знання. У чому їхня подібність і відмінність з підходами до структурування соціальної географії?

4. Опрацюйте один із номерів фахового періодичного

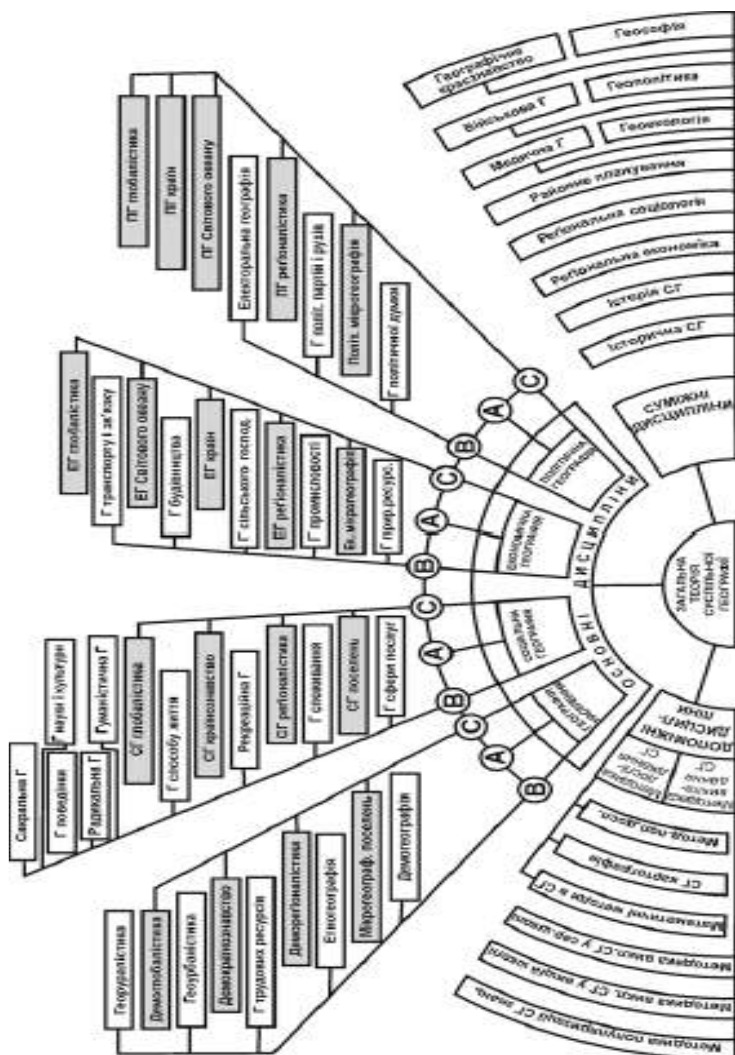
видання України «Часопис соціально-економічної географії» (Харківський НУ ім. В.Н. Каразіна) [9]. Публікації з яких напрямків дослідження соціальної географії там представлені? Як на прикладі конкретних наукових досліджень відбувається поєднання соціально-географічного і соціологічного знання?

Запитання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте місце соціальної географії у системі наук.
2. Поясніть взаємозв'язок соціальної географії і соціології.
3. Проаналізуйте структуру соціальної географії за проф. О. Шаблієм (1997).
4. Розкрийте підходи до структурування соціальної географії за проф. Л. Шевчук (1997).
5. Поясніть місце соціальної географії і соціології у системі наук за J. Fellmann, A. Getis, J. Getis (2009).
6. Розкрийте підходи до структурування соціологічного знання за Є. Сірим (2004).
7. Обґрунтуйте підхід до виділення рівнів соціологічного знання та означення конкретних об'єктів дослідження на кожному з них.
8. Поясніть взаємозв'язок між соціальною географією і соціологією.
9. Наведіть приклади нових напрямків дослідження соціальної географії. Що є конкретним об'єктом їхнього дослідження?
10. Наведіть приклади нових аспектів дослідження соціології. Чим зумовлений вибір нових конкретних об'єктів дослідження науки?
11. Розкрийте міждисциплінарні напрямки дослідження соціальної географії і соціології.

КЛАСИФІКАЦІЯ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН*

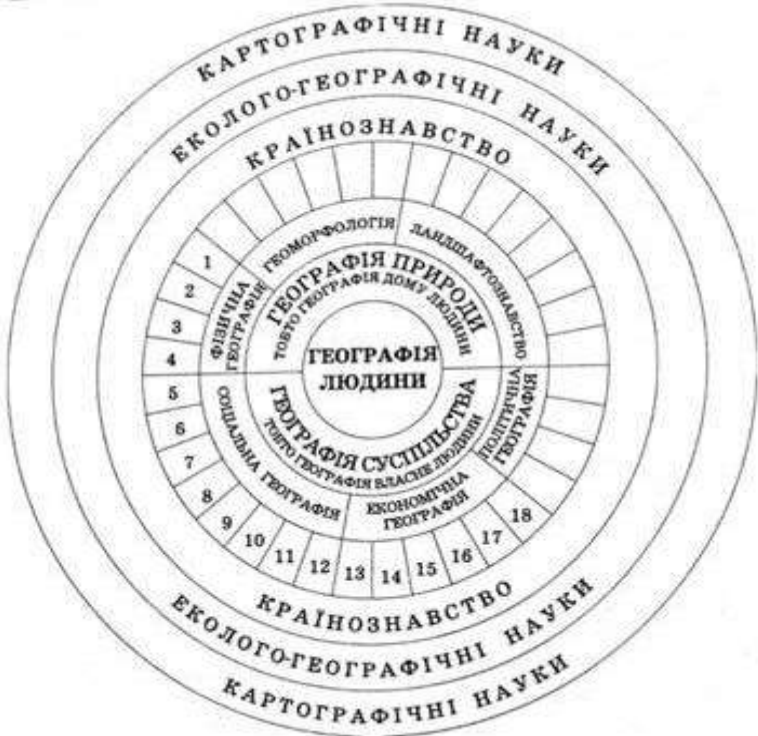
(О. І. Шаблій, 1997)

*Джерело: Шаблій О.І. Основи суспільної географії: підручник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. С. 20.

СТРУКТУРА ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ*

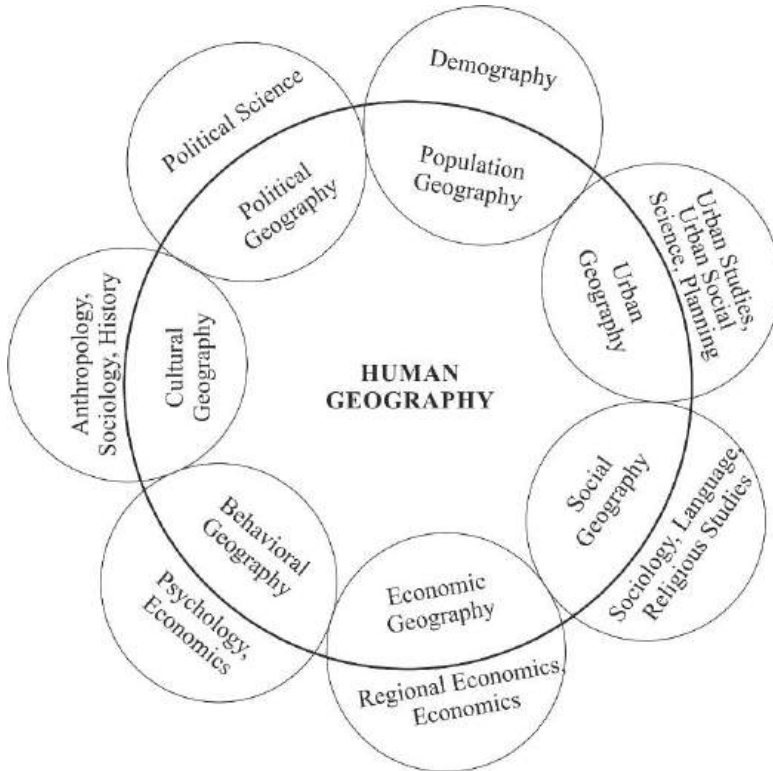
(Л. Т. Шевчук, 1997)

- 1 – біогеографія; 2 – ґрунтознавство; 3 – гідрологія; 4 – інші дисципліни;
 5 – географія населення; 6 – медична географія; 7 – географія діяльності;
 8 – сакральна географія; 9 – географія побуту і торгівлі; 10 – інші дисципліни;
 11 – рекреаційна географія; 12 – географія способу життя; 13 – географія виробництва; 14 – географія промисловості; 15 – географія капітального будівництва; 16 – географія транспорту; 17 – географія інженерних інфраструктурних систем; 18 – географія соціальних інфраструктурних систем.

* Джерело: Шевчук Л. Т. Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 42.

СТРУКТУРА СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ*
(J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 2009)

* Джерело: Fellmann J. Human Geography : Landscapes of Human Activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis. [10th ed.]. Boston : McGraw Hill, 2009. P. 22.

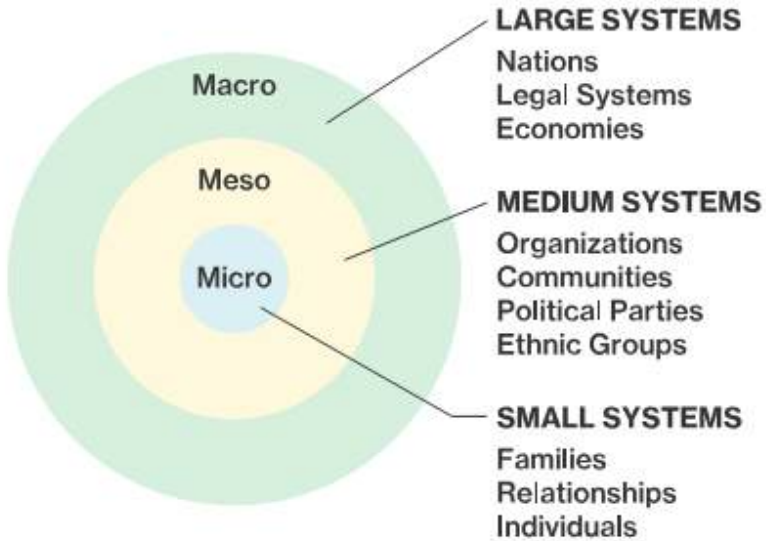
РІВНІ СОЦІОЛОГІЇ*

(Є. Сірий, 2004)

* Джерело: Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 20.

РІВНІ СОЦІОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ*

* Джерело: Macro-Level, Meso-Level, and Micro-Level Analysis. URL: <https://www.coursehero.com/sg/introduction-to-sociology/macro-level-meso-level-and-micro-level-analysis>.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІОЛОГІЇ З ІНШИМИ НАУКАМИ*

* Джерело: Sociology: Meaning, scope, importance, and relationship with other social sciences, 2024. URL: <https://notesforag.com/sociology-meaning-scope-importance-and-relationship>.

Тема 3. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ ЯК НАУК

Мета: засвоєння знань з історії зародження, становлення та розвитку соціальної географії і соціології як наук у світі та Україні; ознайомлення з основними напрямками соціології.

Знати: головні етапи розвитку соціальної географії і соціології як наук.

Вміти: критично аналізувати соціально-географічні і соціологічні теорії та застосовувати теоретичні знання на практиці; аналізувати внесок українських вчених у соціальну географію і соціологію.

Запитання семінарського заняття

1. Формування соціальної географії як науки.
2. Становлення соціології як науки:
 - 2.1. Зародження соціології: внесок О. Конта.
 - 2.2. Соціологічні ідеї Г. Спенсера.
3. Наукові напрямки і школи в соціології та їхній зв'язок з соціальною географією:
 - 3.1. Соціологічний натуралізм. Географічна школа в соціології (Т. Бокль, Л. Мечніков та ін.).
 - 3.2. Соціологічний психологізм (Л. Уорд, Г. Лебон, У. Мак-Дугал)
 - 3.3. Структурний функціоналізм (Т. Парсонс, Р. Мертон).
 - 3.4. Символічний інтеракціонізм (Д. Мід, Е. Гоффман, Г. Блумер).
 - 3.5. Інтегральна соціологія П. Сорокіна.
4. Внесок в соціологію українських вчених: (М. Драгоманов, М. Грушевський, С. Подолинський, В. Липинський, М. Шаповалов).
5. Соціально-географічні ідеї у напрацюваннях С. Рудницького, Г. Величка, О. Степанів, В. Садовського, В. Кубійовича та ін. вчених.
6. Сучасні світові центри розвитку соціальної географії і соціології та напрямки їхніх досліджень.
7. Центри розвитку соціології і соціальної географії в Україні у XXI ст.

Дискусія на теми:

Тіснота взаємозв'язку між соціальною географією і соціологією.

Популяризація напрацювань українських вчених з соціальної географії та соціології.

Тематика сучасних соціально-географічних і соціологічних досліджень в Україні: їхня релевантність сучасним світовим дослідженням.

Інформаційні джерела

1. *Ванда І., Котик Л., Ранця І.* Соціально-географічні ідеї у працях Степана Рудницького // Історія української географії та картографії. Ч. І.: зб. матер. третьої міжн. наук. конф., присвяченої 130-літньому ювілею акад. С. Рудницького (Тернопіль, 6–7 грудня 2007 р.). Тернопіль, 2007. С. 23–29.

2. *Гіденс Е.* Соціологія / перекл. з англ. мови. В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 21–28.

3. *Гукалова І.* Нова соціальна географія: проблеми самоідентифікації у системі суспільно-географічних дисциплін // Географічна наука і практика: виклики епохи: міжн. наук. конф. присвячена 130-річчю географії у Львівському університеті (Львів, 16–18 травня 2013 р.). Т. 1. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. С. 78–82.

4. Інститут соціології Національної Академії Наук України. URL: <https://isnasu.org.ua>.

5. *Лукашевич М.П., Туленков М.В.* Соціологія. Загальний курс: Підручник. Київ: Каравела, 2004. С. 56–69.

6. *Олійник Я.Б., Степаненко А.В.* Вступ до соціальної географії: навч. посібник. Київ: Знання, 2000. С. 36–51.

7. *Сірий Є.В.* Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 17–21.

8. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С. 42–47.

9. Соціальна географія: основи теорії: навч. посібник / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, І.В. Гукалова, Ю.М. Хвесик. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2020. С. 228–237.

10. Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5-те вид., випр.

Львів: «Новий Світ-2000», 2020. С. 24–60.

11. Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 36–82.

12. *Шаблій О.І.* Основи загальної суспільної географії: підручник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. С. 39–136.

13. *Шевчук Л.Т.* Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 60–94.

14. *Maim P.* Sociology Theories. 2023. URL: <https://www.structural-learning.com/post/sociology-theories>

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з науковою публікацією І. Гукалової «Нова соціальна географія: проблеми самоідентифікації у системі суспільно-географічних дисциплін» [3]. Який зміст вкладає вчена у поняття «нова соціальна географія»?

2. Опрацюйте статтю І. Ванди, Л. Котик, І. Ранця «Соціально-географічні ідеї у працях Степана Рудницького» [1]. Обґрунтуйте, які з проблем окреслених С. Рудницьким є актуальні для соціальної географії сьогодення?

3. Ознайомтеся з структурою сайту Інституту соціології НАН України [4]. Над якими темами наукових досліджень працюють вчені закладу? Чим зумовлений перелік сформованої тематики?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте внесок у соціальну географію акад. С. Рудницького.

2. Поясніть внесок в соціальну географію України В. Кубійовича.

3. Наведіть приклади соціально-географічних досліджень О. Степанів.

4. Яка тематика соціально-географічних досліджень зараз домінує у світі і чому?

5. Розкрийте соціологічні ідеї О. Конта.

6. Поясніть, який внесок у соціологію здійснив Г. Спенсер.

7. Наведіть приклади вчених, що працювали у руслі географічної школи в соціології.

8. Поясніть відмінність між соціологічними поглядами Т. Парсонса і Р. Мертона.

9. Розкрийте сутність символічного інтеракціонізму Д. Міда.

10. Перелічіть основний внесок у соціологію П. Сорокіна.

11. Наведіть приклади соціологічних досліджень в Україні на початку ХХ ст.

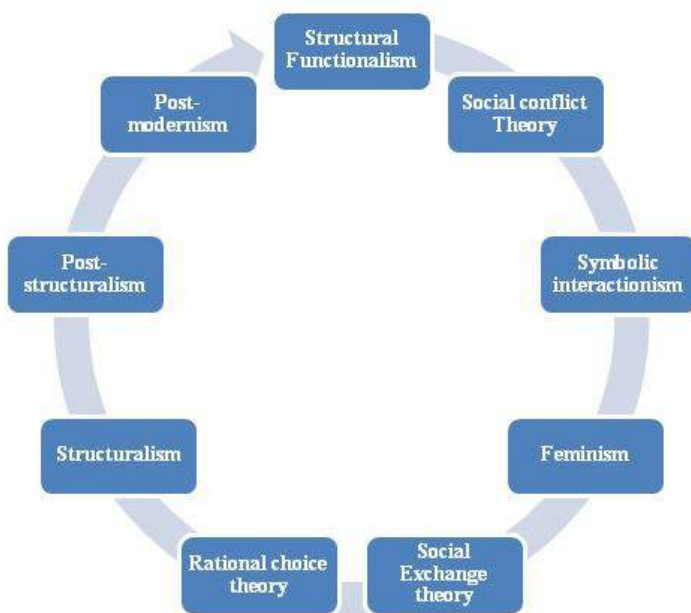
12. Розкрийте внесок у соціологію М. Грушевського.

13. Висвітліть головні соціологічні ідеї М. Драгоманова.

14. Назвіть інституції, де зараз провадяться соціально географічні та соціологічні дослідження в Україні.

15. Наведіть приклади сучасних соціально-географічних досліджень в Україні?

КЛЮЧОВІ СОЦІОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ*

* Джерело: Sociological Theories Key Concept ad its Weakness, 2018. URL: <https://www.info4mystery.com/2018/05/sociological-theories-key-concept-and.html>.

Тема 4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ І СОЦІОЛОГІЇ

Мета: засвоєння знань про методи дослідження соціальної географії і соціології; формування навичок застосування методів дослідження соціальної географії і соціології на практиці, аналітичної інтерпретації та презентаційної візуалізації результатів досліджень.

Знати: підходи до організації, методики та процедури соціально-географічного і соціологічного дослідження.

Вміти: застосовувати методи соціальної географії і соціології на різних етапах наукового дослідження; пояснювати результати дослідження, їх аналітично і візуального інтерпретувати.

Запитання семінарського заняття

1. Види і типи соціально-географічних досліджень.
2. Типологія методів дослідження в соціальній географії.
3. Поняття соціологічного дослідження: характеристика, види, етапи проведення.
4. Метод спостереження: особливості його застосування в соціальній географії та соціології.
5. Методи збору соціологічної інформації:
 - 5.1. Метод опитування. Види методів опитування та відмінності між ними;
 - 5.2. Метод експертного оцінювання;
 - 5.3. Метод експерименту;
 - 5.4. Метод аналізу документів;
 - 5.5. Тестові методи;
 - 5.6. Метод вимірювання соціальних установок;
 - 5.7. Маркетингово-соціологічні методики.
6. Метод просторово-часової призми Т. Гегерстранда.
7. Метод побудови ментальних карт. Відмінності між індивідуальними та груповими ментальними картами.

Дискусія на теми:

Застосування картографічного методу в соціально-географічних дослідженнях.

ГІС технології та розширення можливостей соціально-географічних досліджень.

Суб'єктивізація при інтерпретації результатів соціологічних досліджень.

Медіаграмотність та її важливість при ознайомленні з інформацією соціологічного характеру у відкритому доступі.

Інформаційні джерела

1. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Соціальна географія: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 48–54, 172–173.

2. Влах М., Гудзеляк І. Перцепційний підхід у суспільно-географічних дослідженнях міського простору (на матеріалах Львова) // Економічна та соціальна географія. 2019. Вип. 82. С. 50–56. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2019.82.50-56>.

3. Гіденс Е. Соціологія / перекл. з англ. мови. В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 617–638.

4. Костащук І., Захарчук І. Перцепційна географія як напрям у суспільно-географічних дослідженнях // Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio № 3, 2025. Р. 55–67. DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-3-5>

5. Котик Л. Використання методу ментальних карт у соціально-географічних дослідженнях // Методологія сучасних наукових досліджень: зб. наук. праць за результатами ХІХ Міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. К. Юр'євої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. С. 197–202.

6. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. Київ: Каравела, 2004. С. 410–453.

7. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії: навч. посібник. Київ: Знання, 2000. С. 86–125.

8. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 126–180.

9. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець,

К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С. 73–102.

10. Соціальна географія: основи теорії: навч. посібник / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, І.В. Гукалова, Ю.М. Хвесик. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2020. С. 86–105.

11. Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5-те вид., випр. Львів: «Новий Світ–2000», 2020. С. 244–275.

12. Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 318–379.

13. *Шаблій О.І.* Основи загальної суспільної географії: підручник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. С. 276–279, 396–422.

14. *Шевчук Л.Т.* Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 313–348.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте розділ «Новітні методи просторового аналізу соціально-географічних процесів» підручника «Соціальна географія» за ред. Л. Немець, К. Мезенцева [9, с. 88–102]. Як застосування сучасних методів просторового аналізу дає змогу науково інтерпретувати розвиток соціально-географічних процесів на глобальному і регіональному рівнях?

2. Ознайомтеся з науковою публікацією М. Влах, І. Гудзеляк «Перцепційний підхід у суспільно-географічних дослідженнях міського простору (на матеріалах Львова)» (2019) [2]. Які соціально-географічні й соціологічні методи дослідження застосовали вчені? Які результати дослідження вони отримали завдяки застосуванню цих методів?

3. Опрацюйте наукову роботу Л. Котик «Використання методу ментальних карт у соціально-географічних дослідженнях» (2023) [4]. Як метод ментальних карт можна застосувати при підготовці Вашої курсової роботи?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте вимоги, які висувають до сучасних методів наукового дослідження в соціальній географії та соціології.

2. Перелічіть традиційні методи дослідження соціальної географії.

3. Поясніть сутність нових методів дослідження соціальної географії.

4. Розкрийте сутність методу просторово-часової призми Т. Гегерстранда.

5. Розкрийте науковий зміст методу анкетування.

6. Поясніть відмінності між різновидами методу анкетування.

7. Назвіть прикладні аспекти застосування в соціальній географії та соціології методу ментальних карт.

8. Поясніть відмінності між індивідуальними та груповими ментальними картами.

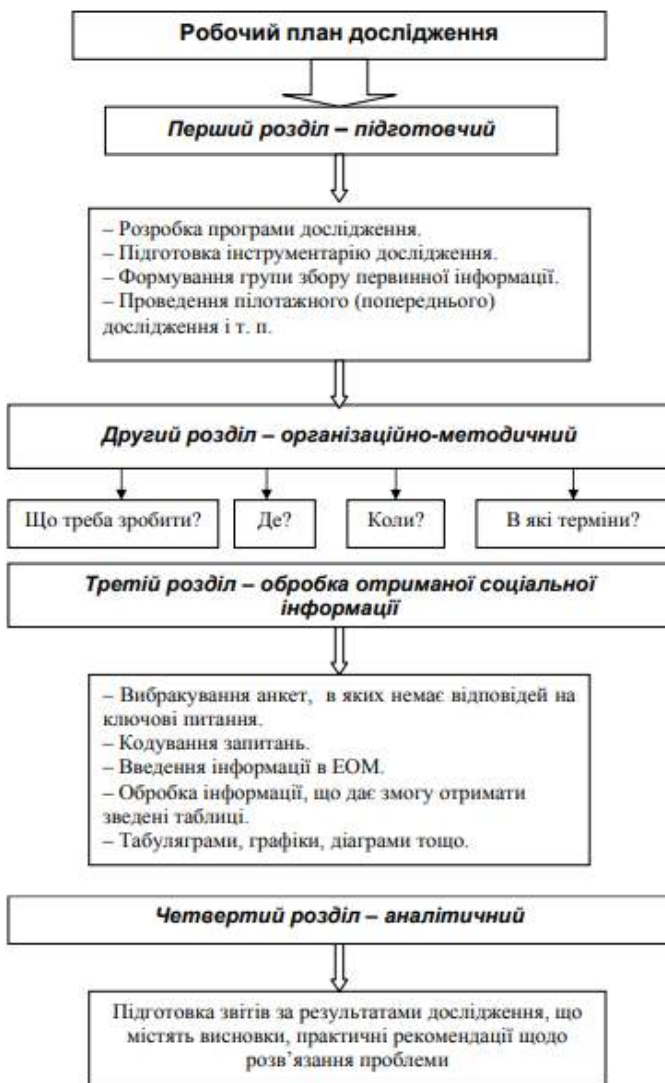
9. Обґрунтуйте доцільність застосування в соціальній географії соціологічних методів дослідження.

МЕТОДИ ЗБОРУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ*

* Джерело: Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004.

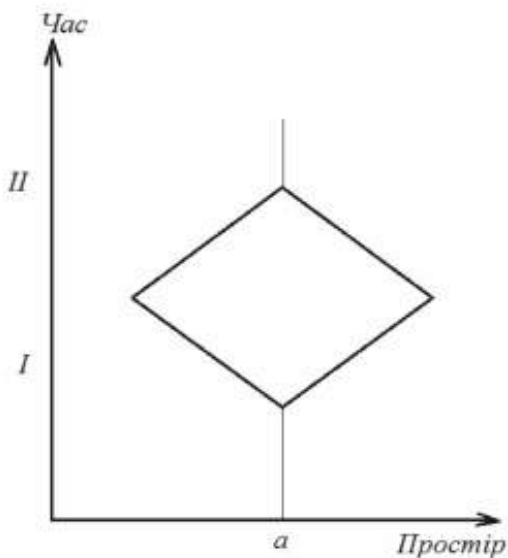
СТРУКТУРА РОБОЧОГО ПЛАНУ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ*

* Джерело: Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 325.

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВА ПРИЗМА*

(за Т. Герестрандом (Т. Hägerstrand))

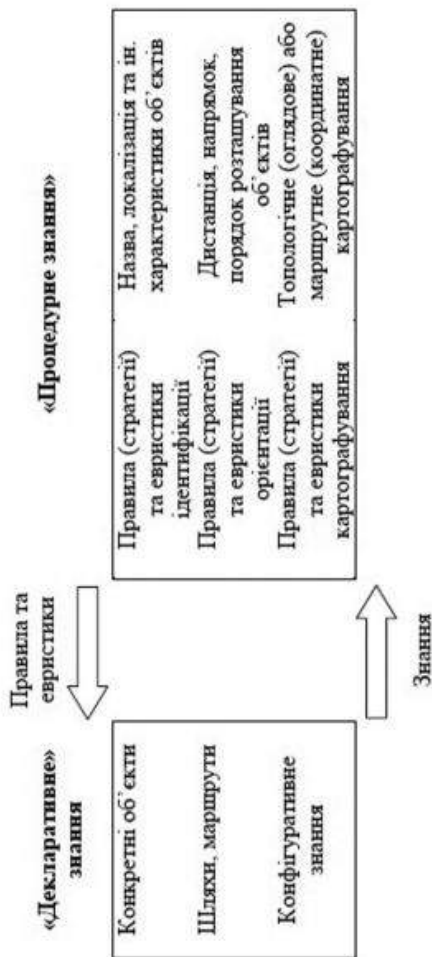

a — початок руху індивіда з точки *a* (період I)
і його повернення у цю точку (період II).

* Джерело: Шаблій О.І. Основи суспільної географії: підручник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. С. 179.

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ

(P. Kimchin, M. Блейдес (R. Kitchin, M. Blades), 2002)

* Джерело: Kitchin R. The cognition of geographic space / R. Kitchin, M. Blades. — London, NY : I.B.Tauris, 2002. — 241 p.://arxiv.org/abs/0801.0001. Ментальні карти як форма репрезентації просторових уявлень. [Електронний ресурс] / О. Ю. Дроздов. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soс_гum/znpir/12012_33/Drozdov.pdf.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КІЛЬКІСНИХ І ЯКІСНИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ*

№ за пор.	Підстави порівняння	Кількісні методи	Якісні методи
1	<i>Мета застосування</i>	Дати пояснення причин досліджуваного явища	Зрозуміти досліджуване явище (випадок, процес)
2	<i>Дослідницькі завдання</i>	а) виміряти параметри явища; б) установити взаємозв'язок між окремими параметрами	а) виявити загальну картину явища; б) концептуалізувати явище, інтерпретувати його
3	<i>Позиція дослідника</i>	„Сторонній” спостерігач	Учасник, що „співчуває”
4	<i>Дослідницькі гіпотези формулюють</i>	До початку збору даних	У міру оволодіння даними
5	<i>Дослідницькі інструменти</i>	а) розробляють до польового етапу; б) формалізовані, багато в чому однакові для всіх дослідників	а) визначають як до польового етапу, так і в ході його; б) неформалізовані, визначають дослідницький досвід
6	<i>Дослідницькі завдання</i>	Стандартизовані; передбачається їхнє дублювання	Менш стандартизовані; дублюються рідко
7	<i>Одиниці аналізу</i>	Факти, висловлення, оцінки, акти свідомості й поведіння	Суб'єктивні значення фактів для індивіда
8	<i>Дані дослідження, що подають</i>	Статистичні розподіли, шкальні показники, індекси та ін.	Висловлювання, документи, інтелектуальні продукти стенограм, аудіо- і відеозапису, групові дискусії та ін.
9	<i>Стиль дослідження</i>	„Твердий”	„М'який”

* Джерело: Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 330.

Тема 5. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ У ВЛАСНІЙ НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: набуття фахової компетентності застосування методів дослідження соціології у власній науковій діяльності (на прикладі теми курсової роботи); формування навичок вибору методів соціологічного дослідження та їхнього застосування на практиці, опрацювання результатів соціологічного дослідження.

Знати: базові принципи застосування методів соціологічного дослідження на практиці.

Вміти: застосовувати методи соціологічних досліджень, науково-обґрунтовано інтерпретувати результати дослідження, картографічно презентувати та графічно візуалізувати отримані результати соціологічних досліджень.

Завдання практичної роботи

1. Взявши за основу наукову тему курсової роботи та виходячи з об'єкту і предмету її дослідження укласти перелік методів соціологічного дослідження, які можна застосувати в роботі. Обґрунтувати доцільність їхнього застосування та очікувані результати дослідження.

2. З переліку означених соціологічних методів дослідження (завдання 1) вибрати один та розробити детальний план його застосування на практиці (анкета питальник з обґрунтованим переліком запитань та означеною структурою респондентів дослідження; перелік експертів та питання до них; перелік інтерв'юєрів та запитання до них; перелік джерел інформації для контент-аналізу; перелік об'єктів для спостереження та детальний план спостереження тощо). Укласти «План соціологічного дослідження».

3. Провести соціологічне дослідження.

4. Узагальнити отримані результати (таблиця, звіт) та підготувати їхню візуальну презентацію з обґрунтуванням наукового змісту отриманих результатів соціологічного дослідження.

5. Презентувати результати соціологічного дослідження в аудиторії, обговорити результати з однокласниками, означити

переваги і виклики застосування вибраного методу соціологічного дослідження на практиці.

Дискусія на теми:

Виклики застосування методів дослідження соціології на практиці: об'єктивні факти і суб'єктивний досвід.

Набуття м'яких навичок під час проведення власних соціологічних досліджень.

Результати соціологічних досліджень: очікування та реальність отриманих даних, їхня релевантність аналітичним, статистичним показникам.

Об'єктивність і суб'єктивність результатів соціологічних досліджень.

Інформаційні джерела

1. *Влах М., Гудзеляк І.* Перцепційний підхід у суспільно-географічних дослідженнях міського простору (на матеріалах Львова) // Економічна та соціальна географія. 2019. Вип. 82. С. 50–56. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2019.82.50-56>.

2. *Гіденс Е.* Соціологія / перекл. з англ. мови. В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 617–638.

3. *Котик Л.* Використання методу ментальних карт у соціально-географічних дослідженнях // Методологія сучасних наукових досліджень: зб. наук. праць за результатами ХІХ Міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. К. Юр'євої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. С. 197–202.

4. *Лукашевич М.П., Туленков М.В.* Соціологія. Загальний курс: Підручник. Київ: Каравела, 2004. С. 410–453.

5. *Олійник Я.Б., Степаненко А.В.* Вступ до соціальної географії: навч. посібник. Київ: Знання, 2000. С. 86–125.

6. *Сірий Є.В.* Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 126–180.

7. Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5-те вид., випр. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. С. 244–275.

8. Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 318–379.

Тема 6. СОЦІОЛОГІЯ МАЛИХ ГРУП. **ВИВЧЕННЯ МАЛИХ ГРУП У СОЦІАЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ**

Мета: ознайомлення здобувачі освіти з базовими поняттями й теоріями вивчення малих груп у соціології й соціальній географії; засвоєння студентами знань про структуру малої групи, підходи до класифікації малих груп, особливості формування системи міжособистісних відносин у малих групах, лідерство і керівництво у малих групах; набуття навичок аналізу впливу малих груп на розвиток суспільства на локальному, регіональному, глобальному рівнях.

Знати: підходи до означення малих груп, критерії розподілу ролей у групі, закономірності функціонування та розвитку малих груп.

Вміти: означати малі групи та аналізувати їхню структуру, характеризувати розподіл ролей у групі, означати формальних і неформальних лідерів малих груп, критично оцінювати вплив малих груп на розвиток спільноти/суспільства на локальному, регіональному, глобальному рівнях.

Запитання семінарського заняття

1. Підходи до означення малої групи у соціології і соціальній географії.
2. Класифікація малих груп.
3. Закономірності функціонування й розвитку малих груп.
4. Структура малих груп.
5. Міжособистісні відносини у групі. Роль керівника і лідера у малій групі.
6. Розподіл ролей у групі. Поняття конформізму у малій групі. Сутність досліджень С. Аша.
7. Соціальна група і мала група: спільні та відмінні риси.
8. Приклади досліджень малих груп, соціальних груп у соціальній географії.
9. Роль малих груп у сучасному світі на локальному, регіональному, глобальному рівнях: позитивні впливи, застороги, виклики.

Дискусія на теми:

Трансформація формату малих груп у час розвитку інформаційних технологій.

Проблеми дослідження малих груп у соціальній географії.

Функціональне призначення малих груп у суспільстві. Нові тенденції взаємодії суспільства і малих груп.

Роль малих груп у збереженні соціокультурної ідентичності української нації.

Малі групи в академічній групі студентів. Критерії їхнього формування й особливості функціонування.

Інформаційні джерела

1. Герасимчук А. А., Палеха Ю. І., Шиян О. М. Соціологія: навч. посібник. 4-е вид., випр. й доп. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 246 с. URL: http://megalib.com.ua/book/59_Sociologiya.html

2. Гіденс Е. Соціологія / перекл. з англ. мови. В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999.

3. Огаренко В. М., Малахова Ж. Д. Соціологія малих груп: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 292 с.

4. Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Вступ до соціальної географії: навч. посібник. Київ: Знання, 2000. С. 158–160.

5. Олсон М. Логіка колективної дії: суспільні блага і теорія груп. Переклад з англ. мови. Київ: Лібра, 2004. 272 с.

6. Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 66–72, 75–76.

7. Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю. Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 122–166.

8. Шевчук Л. Т. Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 196–199.

9. Group Dynamics and Behavior. URL: <https://pb.openlcc.net/soc1120erworkbook/chapter/5-3-group-dynamics-and-behavior>.

Завдання для самостійної роботи

1. Прочитайте підрозділ 3.2. «Поведінка людей у групах» навчального посібника А. А. Герасимчук, Ю. І. Палеха, О. М. Шиян «Соціологія» [1]. На яких рисах поведінки натовпу наголошують

автори? В чому небезпечність такої поведінки і як її доцільно уникнути?

2. Проведіть самоаналіз на предмет приналежності до малих груп. Визначте учасником яких груп на сьогодні Ви є? Чим зумовлена Ваша приналежність до даних груп, учасником яких груп Ви б хотіли бути / не бути? Яка Ваша роль у кожній із груп? Як Ви оцінюєте стан комфортності у кожній з груп і які причини його відмінності? Для виконання самоаналізу використайте тест «Ролі в групі» розроблений М. Белбіном.

Запитання для самоперевірки

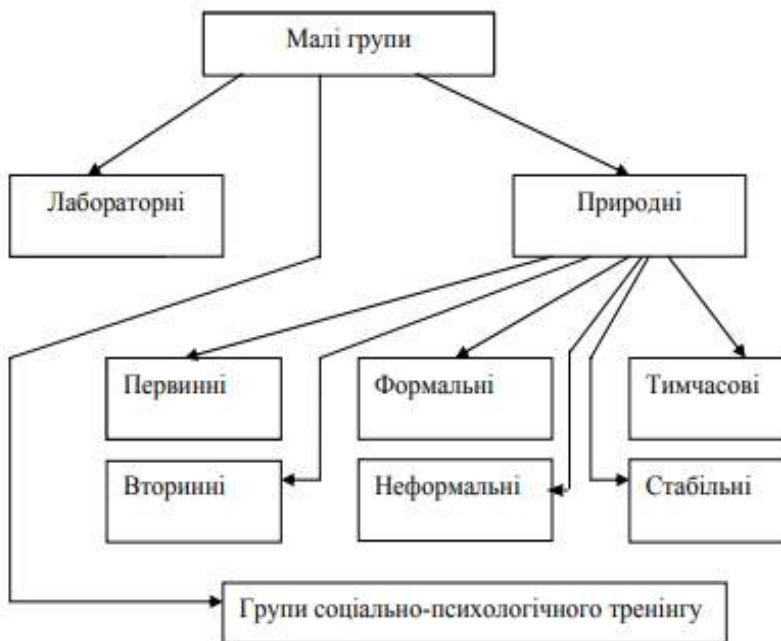
1. Розкрийте зміст поняття мала група.
2. Охарактеризуйте етапи формування і розвитку малих груп.
3. Поясніть особливості інтеграції індивіда в малу групу.
4. Розкрийте сутність явища комфортності в малій групі.
5. Поясніть причини не комфортності перебування у малій групі.
6. Схарактеризуйте зв'язки між учасниками малої групи.
7. Поясніть відмінності між великими і малими групами.
8. Наведіть приклади формування малих груп у студентському середовищі.
9. Розкрийте, якими методами досліджуються малі групи в соціальній географії.
10. Охарактеризуйте роль малих груп у сучасному суспільстві на локальному, регіональному, глобальному рівнях.

КЛАСИФІКАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП*

* Джерело: Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 128.

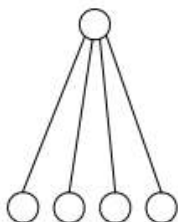
ВИДИ МАЛИХ ГРУП*

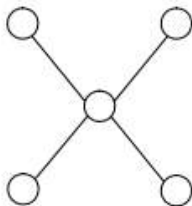
* Джерело: Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 132.

КОМУНІКАТИВНІ МЕРЕЖІ В ГРУПІ*

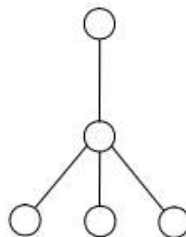
А. Централізовані

а) фронтальна

б) радіальна

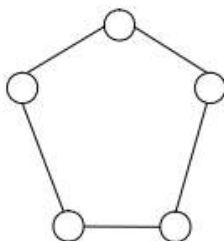

в) ієрархічна

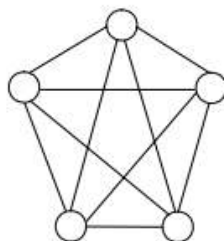
Б. Децентралізовані

г) ланцюгова

д) кругова

е) повна

* Джерело: Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 141.

ТЕСТ «РОЛІ В ГРУПІ»*

Заповнивши цю анкету, Ви матимете змогу: зорієнтуватися у власних нахилах до виконання ролей у групі; вдосконалити ролі, які найбільш природні, зробити їх виразнішими, щоб підкреслити конструктивний внесок у роботу групи; подумати над тим, що не варто виконувати ролі, які є для Вас чужими. Краще розвивати себе, вдосконалюючи ролі, що відповідають Вам, підбирати в команду людей, які будуть доповнювати один одного.

Анкета самооцінки

Виділіть по 10 балів на кожну з 7 блоків анкети. Можете поставити 10 балів біля одного варіанта, який точно описує Вашу поведінку у групі, або розділити 10 балів на декілька варіантів, які описують Вашу поведінку більш-менш адекватно.

БЛОК 1. Вважаю, що мій внесок у роботу групи полягає в тому, що:

А	Можу швидко зауважити та використати нові можливості	
Б	Можу добре працювати з різними людьми	
В	Маю здатність висувати нові ідеї	
Г	Можу «витягнути» з членів групи те, що в них є найкращого (щоб вони сприяли досягненню цілей і завдань групи)	
Д	Спроможний доводити справи до кінця, що пов'язано з ефективністю	
Е	Можу сприймати на якийсь час непопулярність моєї особи, якщо це буде мати корисні наслідки для справи	
Є	Відчуваю, що є реалістичне і правдоподібне, якщо йдеться про досягнення успіху	
Ж	Можу запропонувати якийсь альтернативний вихід без упередження і небажання	
Всього		10

* Джерело: "Role w grupie. Kwestionariusz samooceny" opr. Przez B. Kousznik na podstawie prac: M. Belbin. Team roles at Work (1993) і V. Hall, D. Oldroyd. Management Self-Development for Staff in Secondary Schools (1990).

БЛОК 2. Якщо я маю якісь недоліки у роботі групи, то:

А	Почуваюся невпевнено, коли на нараді немає порядку, коли вона повністю не контролюється і загалом її добре не проводять	
Б	Схильний сприймати на віру ідеї тих, хто вміє добре їх аргументувати, ще до того, як вони будуть ретельно розглянуті	
В	Можу почати багато говорити, коли в групі обговорюють нові ідеї	
Г	Через свої стійкі погляди мені важко відразу і з ентузіазмом приєднатися до колег	
Д	Іноді видаюся авторитарним і деспотичним, коли треба, щоб справа була зроблена	
Е	Мені буває важко брати на роль лідера, оскільки я дуже чутливий до атмосфери в групі, настроїв інших членів	
Є	Маю схильність захоплюватися власними ідеями, втрачаючи контакт з тим, що відбувається довкола	
Ж	На думку колег, я занадто переймаюся дрібницями і можливістю невеликого розвитку справ	
Всього		10

БЛОК 3. Коли я разом з іншими працюю над проблемою, то:

А	Можу впливати на інших людей, «не тиснучи» на них	
Б	Моя чутливість допомагає уникнути помилок	
В	Готовий втрутитися, коли бачу, що на загальні розмови витрачається багато часу і головна мета втрачається	
Г	Від мене завжди можна очікувати чогось оригінального	
Д	Завжди готовий підтримати хорошу пропозицію задля спільного інтересу	
Е	Уважно стежу за новими ідеями, подіями у своїй галузі	
Є	Вважаю, що мої здорові судження допомагають прийняти пра-вильне рішення	
Ж	На мене можна покласти у будь-якій відповідальній роботі	
Всього		10

БЛОК 4. Мені притаманний такий підхід до роботи в групі:

А	Я не проти, якнайбільше довідатися про моїх колег	
Б	Я не боюся висловити сумнів, стати на сторону меншості, незважаючи на авторитети	
В	Здебільшого можу аргументовано спростувати невдалу пропозицію	
Г	Вважаю, що можу підштовхнути втілення задумів у життя	
Д	Маю схильність уникати очевидних рішень, відшуковуючи незвичайні способи розв'язання проблеми	
Е	Доводжу до досконалості справу, за яку взявся	
Є	Готовий використовувати задля справи контакти, які маю за межами групи	
Ж	Завжди готовий ознайомитися з різними поглядами, проте звичайно не вагаюся, коли треба приймати рішення	
Всього		10

БЛОК 5. Отримую задоволення від роботи в групі, тому що:

А	Мені подобається аналізувати ситуації і оцінювати можливі напрями діяльності	
Б	Мені цікаво знаходити практичні шляхи вирішення проблеми	
В	Мені приємно відчувати, що я сприяю налагодженню хороших взаємовідносин у групі	
Г	Маю великий вплив на прийняття рішень	
Д	Маю змогу зустрічатися з людьми, які можуть запропонувати щось нове	
Е	Можу переконати людей діяти так, як вважаю за потрібне	
Є	Можу приділити роботі максимум уваги	
Ж	Мені подобається поле діяльності, яке розширює межі моєї уяви	
Всього		10

БЛОК 6. Якщо я несподівано отримую складне завдання, яке треба виконати за короткий термін у групі недоброзичливців:

А	У мене виникає бажання заховатися, щоб придумати, як вийти з цієї складної ситуації	
Б	Я готовий до співпраці з людьми, які позитивно ставляться до справи	
В	Я намагався б полегшити завдання, визначивши, що повинні робити окремі особи	
Г	Моя природна терпеливість допоможе виконати завдання вчасно	
Д	Вважаю, що зберіг би спокій і чіткість думок	
Е	Я б наполегливо просувався до поставленої мети, незважаючи на перешкоди	
Є	Я готовий взяти на себе керівництво, побачивши, що справа не просувається	
Ж	Я розпочав би обговорення, щоб стимулювати появу нових ідей та зрушитися з місця	
Всього		10

БЛОК 7. Мої проблеми у роботі в групі:

А	Я схильний виявляти нетерпеливість, якщо хтось заважає просуванню вперед	
Б	Інші можуть критикувати мене за суто аналітичний підхід і зневажання інтуїції	
В	Моє бажання забезпечити високоякісне виконання роботи може затримати просування вперед	
Г	Маю схильність швидко втрачати інтерес, потребую підштовхування від інших членів групи	
Д	Мені важко розпочати виконання роботи, якщо нечіткі цілі	
Е	Іноді мені важко виявити та з'ясувати суперечливі моменти, з якими доводиться зіштовхуватися	
Є	Я свідомо вимагаю від інших те, що не можу виконати сам	
Ж	Я втрачаю впевненість, коли зіштовхуюся зі справжньою опозицією	
Всього		10

Ключ до анкети

Для підведення підсумків підрахуйте суму балів у кожному стовпчику. Номер позиції відповідає певному рольовому типу.

БЛОК	ПОЗИЦІЯ							
	ПО	ПЛ	ЛД	ЛІ	ЛК	СУ	ЛГ	ПЕР
1	є	г	е	в	а	ж	б	д
2	а	б	д	є	в	г	е	ж
3	ж	а	в	г	е	є	д	б
4	г	ж	б	д	є	в	а	е
5	б	е	г	ж	д	а	в	є
6	е	в	є	а	ж	д	б	г
7	д	є	а	е	г	б	ж	в

ПО – практичний організатор

ПЛ – природний лідер

ЛД – людина дії

ЛІ – людина ідеї

ЛК – людина контактів

СУ – суддя

ЛГ – людина групи

ПЕР – перфекціоніст (прагне досконалості)

Інтерпретація

Найвищий результат у стовпчику свідчить про те, яку конструктивну роль у групі Ви виконуєте. Наступний за кількістю балів стовпчик стосується ролі, яку Ви виконуєте, якщо з якихось причин попередня роль є менш потрібною. Останній та передостанній результати (за кількістю балів) свідчать про те, що ці ролі найслабші й їх треба розвивати. Цілком можливо замість примусового зміцнення цих ролей треба знайти колег, які могли б бути добрим доповненням.

Результати

РОЛЬ	Результати			
	низькі 0-6	середні 7-11	високі 12-16	дуже високі 17-23
ПЛ	0-6	7-10	11-13	14-23
ЛД	0-8	9-13	14-17	18-36
ЛІ	0-4	5-8	9-12	13-29
ЛК	0-6	7-9	10-11	12-21
СУ	0-5	6-9	10-12	13-19
ЛГ	0-8	9-12	13-16	17-25
ПЕР	0-3	4-6	7-6	10-17

ОПИС РОЛЕЙ У ГРУПІ

Природний лідер (ПЛ) – турбується про те, як група намагається досягнути мети. В стані ефективно використати можливості колективу. Знає, в чому переваги та слабкості (недоліки) групи, вміє використати індивідуальний потенціал кожного працівника. Головні риси: врівноважений, домінуючий, екстраверт. Для нього більш характерний здоровий глузд, ніж інтелектуальний підхід; як керівник не агресивний.

Людина дії (ЛД) – спрямовує зусилля групи в потрібному напрямі; зосереджує свою увагу на визначенні цілей і пріоритетів; прагне впливати на зміст дискусії в групі, на результати активності групи. Головні риси: неспокійний, домінуючий, екстраверт, імпульсивний, легко впадає в гнів. Хочє швидко бачити результати. Прагне до змагання, суперництва. Буває грубим, але завдяки йому щось насправді відбувається.

Практичний організатор (ПО) – замінює концепції та плани практичною діяльністю і реалізовує погоджені плани систематично й ефективно. Головні риси: врівноважений, самодисциплінований. Завдяки йому відбувається реалізація проектів і виконання планів. Прагне конкретних дій, не любить, якщо плани змінюються.

Людина ідеї (ЛІ) – висуває нові ідеї та стратегії, особливу увагу приділяючи найважливішим проблемам. Своє бачення справи протиставляє груповому, не боїться конфронтації. Головні риси: домінуючий, інтелігентний, інтроверт. Може забувати про деталі і робити помилки, а також критикувати ідеї інших. Чим важливіша проблема, тим амбітніше береться за її виконання. Вважає, що добрі задуми (ідеї) спочатку можуть видаватися дивними і неправдоподібними. Довкола нього створюється аура «генія».

Людина контактів (ЛК) – вивчає, аналізує і постачає інформацію на тему задумів, стану знань і дій поза групою. Налагоджує зовнішні контакти, які можуть бути корисними для колективу; вміє вести потрібні переговори. Головні риси: врівноважений, домінуючий, екстраверт. Підтримує все нове

(інновації), хороший імпровізатор. Трохи цинічний у пошуках корисного для групи, вважає, що нові можливості виникають внаслідок помилок інших.

Суддя (СУ) – аналізує проблему, оцінює задуми, завдяки йому група стартує з добре продуманої позиції і приймає продумане рішення. Головні риси: інтелігентний, врівноважений, інтроверт. Дуже об'єктивний, безпристрасний, спокійний, любить мати час для роздумів, іноді йому бракує ентузіазму, але його спокій сприяє прийняттю обдуманих рішень.

Людина групи (ЛГ) – підтримує членів групи, формує мораль групи, якщо є якісь недоліки, то вміє попередити конфлікти, формує «дух» групи, укріплює співпрацю і взаємне порозуміння, лояльний щодо колективу. Екстраверт, врівноважений, не прагне до домінування і змагання (суперництва), здатний відчувати стан іншої людини. Можливо його внесок не надто помітний, але його лояльність і відданість групі важко переоцінити.

Перфекціоніст (ПЕР) – зорієнтований на корисний ефект (результат); на закінчення завдання у визначений термін і виконання його на найвищому рівні; може бути важким у контактах через те, що не любить випадковостей, тоне у деталях, які не є суттєвими для виконання завдання. Завжди чітко уявляє мету. Неспокійний, напружений, інтроверт, дисциплінований.

Тема 7. СУСПІЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ І ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ. СОЦІАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ТА ВІДНОСИНИ

Мета: ознайомлення здобувачів освіти з особливостями вивчення в соціології та соціальній географії суспільної взаємодії, соціальних зв'язків і відносин; засвоєння студентами знань про різновиди соціальних зв'язків, соціальні інститути та системи соціального контролю, роль соціальних організацій, соціальних спільностей у формуванні системи соціальних зв'язків і відносин; набуття навичок аналізу впливу невербальної комунікації, соціальних правил, побутового мовлення на ефективність суспільної взаємодії.

Знати: підходи до типології соціальних зв'язків, особливості вербальної і невербальної комунікації, критерії аналізу повсякденного життя.

Вміти: виокремлювати та аналізувати соціальні зв'язки, характеризувати роль соціальних інститутів, соціальних спільнот (сім'ї), соціальних організацій у системі соціальних зв'язків і відносин, описувати повсякденне життя, критично аналізувати вплив соціальних правил, вербальної та невербальної комунікації на суспільну взаємодію і повсякденне життя.

Запитання семінарського заняття

1. Види соціальних зв'язків та їхні особливості. Суспільна взаємодія.
2. Соціальні інститути та їхня роль у суспільстві. Функції і дисфункції соціальних інститутів.
3. Сім'я як спільність та соціальний інститут.
4. Система соціального контролю та її вплив на суспільну взаємодію.
5. Соціальні організації у системі соціальних зв'язків і відносин.
6. Вербальна і невербальна комунікація у суспільній взаємодії.
7. Соціальні правила і побутове мислення.
8. Повсякденне життя з позиції соціальних зв'язків і відносин, суспільної взаємодії.

Дискусія на теми:

Роль мови тіла, жестів, міміки у суспільній взаємодії.

Криза історично усталених соціальних зв'язків і відносин в інформаційному суспільстві.

Трансформація повсякденного способу життя в ХХІ ст.: урбаністичний, руралістичний аспекти.

Криза сім'ї як соціального інституту.

Вплив війни на соціальні зв'язки і відносини.

Самотність в інформаційному суспільстві. Просторові відмінності за культурами, релігіями, типами суспільств, країнами світу.

Інформаційні джерела

1. *Гіденс Е.* Соціологія / перекл. з англ. мови. В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 92–118.

2. *Лукашевич М.П., Туленков М.В.* Соціологія. Загальний курс: Підручник. Київ: Каравела, 2004. С. 145–163.

3. *Пережуда Є.В . та ін.* Соціологія: навч. посібник. Київ: КНУБА, 2012. С. 59–70.

4. *Сірий Є.В.* Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 44–65, 72–75.

5. Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 167–203.

6. Соціологія: навч. посібник / за ред. С.О. Макеєва. Київ: Знання, 2005. С. 188–210.

7. Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5-те вид., випр. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. С. 122–126, 206–223.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте підрозділ «Обличчя, тіло і мова у взаємодії» наукової праці Е. Гіденса «Соціологія» [1, с. 102–108]. Яку роль у соціальній взаємодії вчений відводить особистому простору? Чому важливо враховувати фактор особистого простору під час невербальної комунікації, у повсякденному спілкуванні?

2. Ознайомтеся з підрозділом «Взаємодія в часі й просторі» наукової розвідки Е. Гіденса «Соціологія» [1, с. 109–110]. Чому

вчений наголошує на важливості врахування часових і просторових відмінностей під час комунікації? Наведіть приклади з власного життя ситуацій пов'язаних з врахуванням просторових і часових відмінностей для формування ефективних соціальних зв'язків.

3. Проаналізуйте власну повсякденну життєдіяльність. Які соціальні зв'язки у ній домінують і чим це зумовлено?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте зміст поняття суспільна взаємодія.
2. Охарактеризуйте соціальні зв'язки та підходи до їхньої типології.
3. Поясніть роль сім'ї, як соціальної спільноти, у формуванні соціальних зв'язків.
4. Перелічіть функції соціальних інститутів.
5. Розкрийте аспекти дисфункцій соціальних інститутів.
6. Дайте означення соціальної організації.
7. Наведіть приклади соціальних організацій та їхньої ролі у суспільстві.
8. Опишіть критерії соціальної поведінки.
9. Проаналізуйте роль вербальної комунікації у соціальній взаємодії.
10. Обґрунтуйте важливість дотримання соціальних правил під час соціальної взаємодії.

СОЦІАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ*

(за Я. Щепанським)

* Джерело: Танчин І.З. Соціологія: навч. посібник. 3-е вид., переробл. і допов. Київ: Знання, 2008. URL: https://pidru4niki.com/20080215/sotsiologiya/sotsialni_zvyazki_vidnosini.

СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ*

What are social institutions?

Social institutions are the organised and established systems within society that shape our behaviour, values, and everyday lives. They provide stability, order, and a framework for how people interact with one another. Think of them as the "building blocks" of society: without them, social life would be chaotic and unpredictable. Institutions are not just physical organisations (like schools or hospitals) but the wider systems of norms, values, and roles that guide how those organisations function.

Family

- Primary socialisation: teaches children basic norms and values.
- Provides emotional and economic support but may reinforce inequality.

Health and Medicine

- Maintains population health (e.g. NHS in the UK).
- Defines illness and influences who is "fit" for work or benefits.

Government and Legal System

- Makes and enforces laws, provides welfare, education, and healthcare.
- Seen either as representing all citizens or serving the ruling class.

Education

- Secondary socialisation: prepares young people for work and citizenship.
- Hidden curriculum teaches discipline, punctuality, and teamwork.

Media

- Shapes public opinion and cultural values.
- Can act as social control or give space to alternative voices.

Work and Employment

- Provides income, status, and social roles.
- Can reproduce inequality (e.g. exploitation, job prestige differences).

Religion

- Provides moral guidance, shared beliefs, and community.
- Can create cohesion but also reinforce class or gender inequalities.

Social institutions organise society, teaching norms/values and providing stability, roles, and support.

Structural theories (Functionalism, Marxism, Feminism) see institutions as vital for shaping behaviour: either maintaining social order (Functionalism) or reproducing inequality (Marxism, Feminism).

The Sociology Guy
© 2015-2025 THE SOCIOLOGY GUY

* Джерело: *What are the social institutions?*. URL: <https://thesociologyguy.com/2025/08/25/what-are-social-institutions>.

Тема 8. СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ І КЛАСОВА СТРУКТУРА СУСПІЛЬСТВА. СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ І НЕРІВНІСТЬ

Мета: ознайомлення здобувачів освіти з теоріями стратифікації в сучасному суспільстві, підходами до вивчення соціальної стратифікації; засвоєння студентами знань про соціальні класи та їхнє означення в західному, азійському, арабському суспільствах, роль гендеру у соціальній стратифікації; набуття навичок аналізу впливу бідності й нерівності на формування соціальної стратифікації суспільства, соціальну мобільність, нерівність.

Знати: підходи до виділення суспільних класів, особливості соціальної мобільності у різних типах суспільств.

Вміти: виокремлювати й характеризувати соціальні класи суспільства, означати сильні та слабкі сторони соціальної стратифікації, характеризувати її трансформацію; обґрунтовувати тенденції соціальної мобільності, виклики соціальної бідності і нерівності та їхній вплив на розвиток суспільства.

Запитання семінарського заняття

1. Передумови виникнення та існуючі системи соціальної стратифікації.
2. Теорії стратифікації суспільства.
3. Соціальні класи та їхнє трактування в західному, азійському, арабському суспільствах.
4. Виклики гендеру і соціальної стратифікації суспільства.
5. Соціальна мобільність.
6. Бідність і соціальна нерівність населення.
7. Класова нерівність і економічна конкурентність населення.
8. Трансформація стратифікації і класової структури суспільства у XXI ст.

Дискусія на теми:

Роль інформаційних технологій у трансформації класової структури суспільства.

Соціальна нерівність і значення цифрової освіти в її подоланні.

Соціальні класи українського суспільства та їхня трансформація у час війни.

Нові соціальні класи та їхня характеристика.

Висхідна та низхідна соціальна мобільність.

Абсолютна та відносна бідність в українському суспільстві.

Інформаційні джерела

1. *Гіденс Е.* Соціологія / перекл. з англ. мови. В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 290–338.

2. *Лукашевич М.П., Туленков М.В.* Соціологія. Загальний курс: Підручник. Київ: Каравела, 2004. С. 103–127.

3. *Перегуда Є.В. та ін.* Соціологія: навч. посібник. Київ: КНУБА, 2012. С. 48–59.

4. *Сірий Є.В.* Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 95–114.

5. Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 204–248.

6. Соціологія: навч. посібник / за ред. С.О. Макеєва. Київ: Знання, 2005. С. 188–210.

7. Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5-те вид., випр. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. С. 84–105.

8. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: колективна монографія / С. Дембіцький та ін. Київ: Ін-тут соціології НАН України, 2024. 450 с. URL: <https://isnasu.org.ua/publish/book.php?id=2024-ukrainske-suspilstvo-v-umovah-vijny-rik-2024>.

9. Social Structure. URL: <https://www.sociologyguide.com/social-structure/index.php>.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте підрозділ «Низхідна мобільність» наукової праці Е. Гіденса «Соціологія» [1, с. 318–320]. За яких умов виникає низхідна мобільність? Чому розвиток інформаційних технологій може спричинити зростання показників низхідної

мобільності?

2. Прочитайте розділ за авторства О. Симончук «Мінливість соціальної нерівності під час затяжної війни» колективної монографії «Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024» [8, с. 171–196]. Які процеси відбуваються в українському суспільстві? У чому їхня загроза?

3. Ознайомтеся з Кейсом № 5 «Зміни в поглядах на соціальні групи, які відіграють важливу роль в українському суспільстві» схарактеризованим у колективній монографії «Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024» [8, с. 38–45]. Які соціальні зміни відбулися в українському суспільстві за час війни (2022–2024 рр.)?

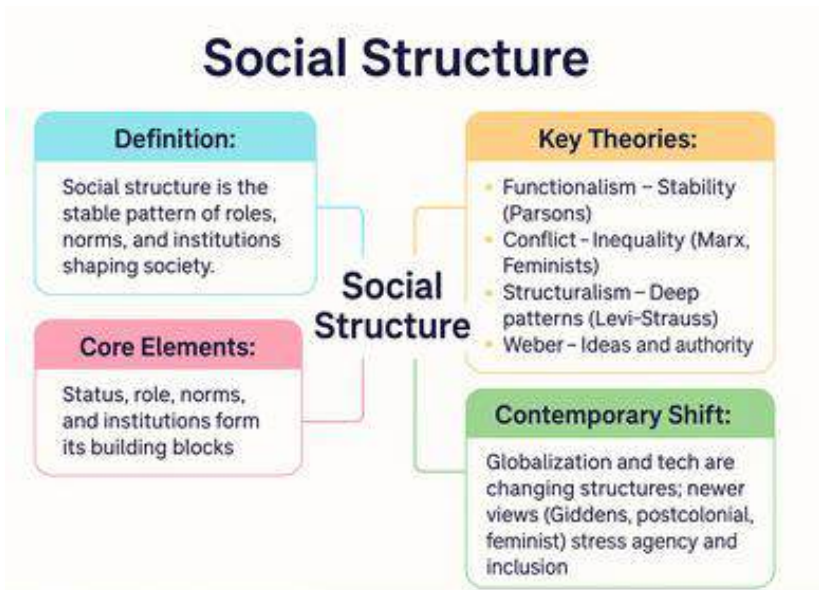
4. Перегляньте відео «Social Stratification» каналу «Crash Course» на платформі YouTube. На яких аспектах просторової стратифікації наголошено у відео? Чим спричинена просторова стратифікація населення?

5. Проаналізуйте власну соціальну мобільність. Які заходи доцільно здійснити щоб її реалізація у перспективі була успішною?

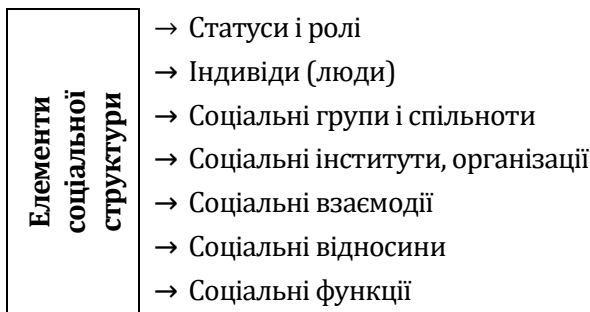
Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте зміст поняття соціальна стратифікація.
2. Наведіть приклади теорій соціальної стратифікації суспільства.
3. Охарактеризуйте соціальні класи в західному суспільстві.
4. Проаналізуйте вплив гендеру на соціальну структуру суспільства.
5. Дайте означення поняття соціальна нерівність.
6. Розкрийте аспекти соціальної мобільності.
7. Наведіть приклади соціальної нерівності.
8. Проаналізуйте особливості соціальної мобільності в українському суспільстві.
9. Поясніть як пов'язані класова нерівність і економічна конкурентність населення.
10. Обґрунтуйте, які зміни відбуваються у трансформації класової структури суспільства у XXI ст.

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА* (Social Structure)

ЕЛЕМЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ**

* Джерело: Social Structure. URL: <https://www.sociologyguide.com/social-structure/index.php>.

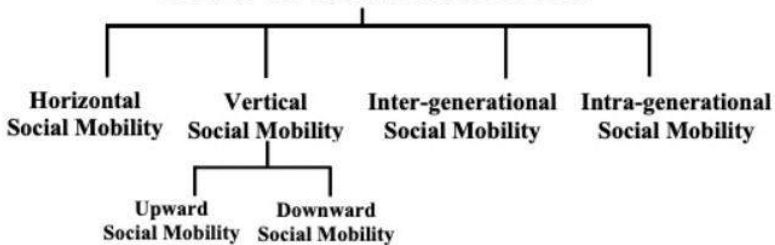
** Джерело: Практикум з соціології: навчальний посібник / За ред. В.М. Пічі. 2-ге вид, стереот. Львів: Магнолія плюс, 2006. С. 95.

КРИТЕРІЇ СОЦІЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ*

ВИДИ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ**

TYPES OF SOCIAL MOBILITY

* Джерело: Privilege and disadvantage | Social Stratification Class Notes. URL: <https://fiveable.me/social-stratification/unit-10/privilege-disadvantage/study-guide/n9a4d57Y8ICdYwv6>.

** Джерело: Joel Lalengliana Darlong. Social Mobility. URL: <https://www.sociologylens.in/2022/01/social-mobility.html>.

Тема 9. СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ. МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Мета: ознайомлення здобувачів освіти з теорією соціального конфлікту (Л. Козер, Р. Дарендорф), підходом до дослідження структури конфлікту Квінтіліана; засвоєння студентами знань про стилі поведінки в конфліктній ситуації, стилі врегулювання конфліктів; набуття навичок аналізу структури соціальних конфліктів, передумов їхнього виникнення.

Знати: види соціальних конфліктів та передумови їхнього виникнення, оптимальні стилі поведінки в конфліктних ситуаціях.

Вміти: аналізувати соціальні конфлікти, означати їхню структуру і тенденції перебігу, врегульовувати соціальні конфлікти та запобігати їхньому виникненню/загостренню.

Запитання семінарського заняття

1. Поняття соціального конфлікту.
2. Внесок Л. Козера, Р. Дарендорфа у теорію соціального конфлікту.
3. Передумови виникнення соціальних конфліктів.
4. Стадії розвитку соціального конфлікту.
5. Структура конфлікту.
6. Функції та види конфліктів.
7. Моделі поведінки в конфліктних ситуаціях.
8. Соціальні конфлікти в урбанізованому та руралізованому просторі.
9. Соціальні конфлікти на території України: шляхи подолання розбіжностей.
10. Глобальні соціальні конфлікти та підходи до їхнього розв'язання.

Дискусія на теми:

Взаємозв'язок соціальних змін, соціальної напруги, соціальних конфліктів та соціальних інновацій та локальному та регіональному рівнях.

Роль освіти і культури у розв'язанні соціальних конфліктів.

Глобальна технологічна революція та загострення соціальних конфліктів у світі.

Інформаційні джерела

1. *Гуменюк Л.Й.* Соціальна конфліктологія: підручник. Львів: Львівський держ. ун–тет внутр. справ, 2015. 564 с.
2. *Лукашевич М.П., Туленков М.В.* Соціологія. Загальний курс: Підручник. Київ: Каравела, 2004. С. 164–192.
3. *Пережуда Є.В. та ін.* Соціологія: навч. посібник. Київ: КНУБА, 2012. С. 87–101.
4. *Сірий Є.В., Нахабич М.А.* Дослідження соціальної напруженості в Україні: засадничі аспекти та розробка інструментарію (за результатами фундаментального дослідження): монографія. Київ: ЦОП «Глобус», 2018. 182 с.
5. *Сірий Є.В.* Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 432–435.
6. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С 263–270.
7. Соціологічний моніторинг «Українське суспільство», 2024. URL: <https://isnasu.org.ua/monitoring/index.php>
8. Соціологія: підручник / за заг. ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 249–288.
9. Соціологія: навч. посібник / за ред. С.О. Макеєва. Київ: Знання, 2005. С. 36–42, 57–58, 351–357.
10. Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5–те вид., випр. Львів: «Новий Світ–2000», 2020. С. 224–243.
11. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: колективна монографія / за ред. Є. Головахи, С. Дембіцького. Київ: Ін–тут соціології НАН України, 2024. 450 с. URL: <https://isnasu.org.ua/publish/ukrainske-suspilstvo/issues.php>
12. Уроки стійкості: як українські громади долають виклики війни, 14.03.2025. URL: https://lb.ua/blog/npsz/665590_uroki_stiykosti_yak_ukrainski.html.
13. Конфлікти в часи війни: як з ними можна працювати, 08.06.2023. URL: https://lb.ua/blog/npsz/559462_konflikti_chasi_viyni_yak_z_mozhna.html.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте підрозділ «Соціальні конфлікти у сучасній Україні» підручника «Соціологія» за редакцією В.М. Пічі [10, с. 240–242]. Які соціальні конфлікти домінують на території України, на думку авторів підручника? Яка, на Вашу думку, сучасна тенденція розвитку цих соціальних конфліктів?

2. З якими новими соціальними конфліктами може стикнутися українське суспільство після війни? Які потенційні конфлікти означають дослідники [11–13], як їх можна конструктивно розв'язати?

3. Проаналізуйте власну повсякденну життєдіяльність. Які конфлікти присутні у вашому житті, які з них є різновидом соціальних конфліктів, як їх можна вирішити?

4. Запропонуйте вирішення регіонального соціального конфлікту: будівництво Ефіопією (2024) на річці Блакитний Ніл «Греблі Відродження» (GERD) викликає страх і занепокоєння у громадськості, політичних та економічних еліт Єгипту й Судану щодо зменшення водних запасів, що є питанням їхньої національної безпеки. В країнах наростає соціальна напруга. Що доцільно зробити урядам трьох держав з метою недопущення наростання соціальної конфронтації і напруження?

Запитання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняття соціальний конфлікт.
2. Розкрийте внесок у соціологію конфлікту Р. Дарендорфа.
3. Проаналізуйте головні ідеї з соціології конфлікту Л. Козера.
4. Охарактеризуйте передумови виникнення соціальних конфліктів.
5. Розкрийте етапи розвитку конфлікту.
6. Охарактеризуйте структуру конфлікту, його головні елементи.
7. Наведіть приклади стилів поведінки в конфліктах.
8. Проаналізуйте методи розв'язання конфліктів.
9. Охарактеризуйте соціальні конфлікти на території України.
10. Означте, які типи соціальних конфліктів домінують в урбанізованому просторі.

ВИДИ КОНФЛІКТІВ*

<i>Критерії</i>	<i>Види конфліктів</i>
Сфера розгортання	Політичні, соціальні, економічні, сімейно-побутові, ідеологічні, соціокультурні, організаційні
Сторони конфлікту	Внутрішньоособистісні, міжособистісні, міжгрупові
Мотивація	З приводу розподілу владних повноважень і позицій; з приводу розподілу ресурсів; з приводу цінностей та життєвих установок
Характер виникнення	Стихійні, заплановані
Характер перебігу	Гострі й хронічні, латентні й відкриті
Рівень регулювання	Керовані, слабо керовані, некеровані
Тривалість	Короткочасні, тривалі, безнадійно затяжні
Ступінь виявлення	Відкриті, приховані
Масштаб	Глобальні, регіональні, локальні
Напрямок впливу	Вертикальні, горизонтальні
Спосіб розв'язання	Насильницькі, ненасильницькі
Форми	Прості (бойкот, саботаж, переслідування, агресія), складні (суспільний протест, бунт, соціальна революція, війна)

* Джерело: Практикум з соціології: навчальний посібник / За ред. В. М. Пічі. 2-ге вид, стереот. Львів: Магнолія плюс, 2006. С. 330.

ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ КОНФЛІКТУ КВІНТИЛІАНА (I ст. до н.е.)*

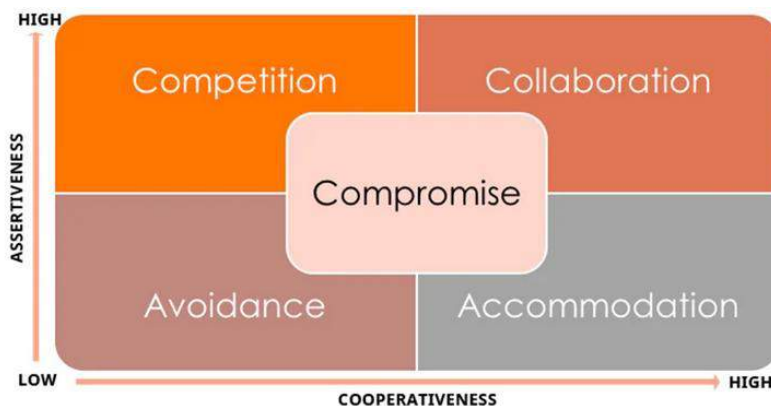

* Укладено за: Практикум з соціології: навчальний посібник / За ред. В.М. Пічі. 2-ге вид, стереот. Львів: Магнолія плюс, 2006; Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5-те вид., випр. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. С. 84–105.

СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ ЗАЛЕЖНО ВІД ОБРАНИХ СТРАТЕГІЙ СТОРІН КОНФЛІКТУ*

<i>Стратегія першої сторони</i>	<i>Стратегія другої сторони</i>	<i>Стратегія вирішення конфлікту</i>
Суперництво	Пристосування	Пристосування
Компроміс	Компроміс	Компроміс симетричний
Компроміс	Співробітництво	
Компроміс	Пристосування	Компроміс асиметричний
Компроміс	Суперництво	
Співробітництво	Співробітництво	Співробітництво

МОДЕЛЬ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ ТОМАСА КІЛМАННА** (Thomas Kilmann Conflict Model)

* Джерело: Практикум з соціології: навчальний посібник / За ред. В.М. Пічі. 2-ге вид, стереот. Львів: Магнолія плюс, 2006. С. 330.

** Джерело: Zosyt M. Модель конфлікту Томаса Кілмана (Thomas Kilmann Conflict Model), 04.03.2023. URL: <https://www.maxzosim.com/thomas-kilmann-conflict-management-model/>.

ТЕСТ «ЧИ КОНФЛІКТНА ВИ ОСОБИСТІТЬ?»*

У кожному запитанні необхідно обрати одну відповідь, яка найхарактерніша для Вашої поведінки. Відповідно до відповідей необхідно порахувати бали скориставшись ключем до тесту.

1. У громадському транспорті почалась суперечка. Ваша реакція?
а) не беру участі;
б) коротко висловлююся на захист сторони, яку вважаю правою;
в) активно втручаюся.
2. Чи виступаєте на зібраннях із критикою?
а) ні;
б) тільки якщо маю для цього вагомі підстави;
в) критикую з будь-якої нагоди.
3. Чи часто сперечаєтесь з колегами?
а) тільки якщо ці люди не ображаються;
б) лише з принципових питань;
в) суперечки — моя стихія.
4. На обід запропонували недосолену страву. Ваша реакція?
а) не буду підіймати бучу через дрібниці;
б) мовчки візьму сільничку;
в) не втримаюсь від зауважень.
5. Якщо на вулиці, у транспорті Вам наступили на ногу:
а) з обуренням подивлюсь на кривдника;
б) сухо зроблю зауваження;
в) висловлю свої емоції, не обираючи виразів.
6. Якщо хтось із близьких купив річ, що Вам не сподобалася:
а) промовчу;

* Джерело: Тест «Чи конфліктна ви особистість?». URL: https://career.vntu.edu.ua/ukr/index.php?option=com_content&view=article&id=150:np-dodat-stat-2k-koflikt-test&catid=37&Itemid=906.

б) обмежуся коротким тактовним зауваженням;
в) влаштую скандал.
7. Не пощастило в лотерею. Як до цього поставитесь?
а) постараюся залишатись байдужим, але дам собі слово ніколи більше не брати участь у лотереї;
б) не приховуючи розчарування, поставлюсь до події з гумором, пообіцяю взяти реванш;
в) програш надовго зіпсує настрої.

Ключ до тесту:

Кожна відповідь "а" – 4 бали; "б" – 2 бали; "в" – 0.

Підсумуйте загальну суму набраних балів.

20–28 балів. Ви тактовні й миролюбні, уникаєте конфліктів і суперечок, уникаєте критичних ситуацій на роботі й дома. Можливо, інколи Вас називають пристосованцем.

10–18 балів. Вас вважають конфліктною людиною, але насправді Ви конфліктуєте лише тоді, коли немає іншого виходу й усі засоби вичерпані. При цьому не виходите за рамки коректності, твердо відстоюєте свою думку. Все це викликає до Вас повагу.

До 8 балів. Конфлікти й суперечки — це Ваша стихія. Любите критикувати інших, але не виносите критики у свою адресу. Ваша брутальність і нестриманість відштовхує людей. З Вами важко як на роботі, так і вдома. Постарайтеся приборкати свій запальний характер.

Тема 10. БІОЛОГІЧНА ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ. МЕДИЧНА І РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ

Мета: ознайомлення здобувачів освіти з концепціями дослідження біологічної життєдіяльності людини, основами медичної та рекреаційної географії; засвоєння студентами знань про чинники, які впливають на стан здоров'я населення та рівень його захворюваності, просторові відмінності здоров'я та захворюваності населення світу й України, особливості розвитку рекреаційної географії України; набуття навичок аналізу просторових відмінностей розвитку медичної та рекреаційної інфраструктури, попиту на медичні й рекреаційні послуги.

Знати: концепції біологічної життєдіяльності людини, теоретичні засади розвитку медичної і рекреаційної географії, новітні напрямки їхніх досліджень.

Вміти: аналізувати просторові відмінності здоров'я і захворюваності населення світу й України, розвитку медичної і рекреаційної сфер держави.

Запитання семінарсько-практичного заняття

1. Концепції біологічної життєдіяльності людини.
2. Основи медичної та рекреаційної географії: об'єкт і предмет дослідження, завдання, функції, структура, новітні напрямки розвитку.
3. Підходи до вивчення здоров'я населення. Індивідуальне та суспільне здоров'я; фізичне, ментальне, психічне, соціальне, духовне, емоційне здоров'я людини. Чинники формування здоров'я населення.
4. Стан здоров'я населення держав світу. Глобальний індекс здоров'я: просторові відмінності за макрорегіонами світу, місце України.
5. Побудувати кругову структурну діаграму «Захворюваність населення України». Пояснити тенденції й причини структурного розподілу та динамічних змін.
6. Виконати картосхему «Медична сфера України»: способом картограми показати забезпеченість лікарями на

10 тис. населення. На карті показати межі медико-географічних районів України за проф. О. Шаблієм, проф. Л.Шевчук. Виконати короткий опис медико-географічних районів, звернути увагу на сучасний стан захворюваності населення, рівень соціально-економічного розвитку території, ареали природних вогнищ інфекційних хвороб.

7. Проаналізувати розвиток рекреаційної сфери України. Означити головні центри надання рекреаційних послуг в державі та їхню спеціалізацію. Пояснити просторові особливості рекреаційного освоєння регіонів України, важливість розвитку сталої рекреаційної діяльності.

Дискусія на теми:

Взаємозв'язок індивідуального та суспільного здоров'я.

Здоров'я українського суспільства: зміни за час війни.

Довголіття населення: роль соціально-економічних чинників у його формуванні.

Економічний ефект від рекреаційної діяльності і сталий розвиток рекреації на території громад.

Просторові відмінності культури здорового способу життя.

Інформаційні джерела

1. Аналітичний звіт з результатами оцінки «Покращення показників з неінфекційних захворювань: бар'єри та можливості системи охорони здоров'я в Україні», 2023. URL: https://idss.org.ua/arhiv/97-web_Kurylo.pdf.

2. *Бейдик О. О.* Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ: ВЦ КНУ, 2002. 396 с.

3. *Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І.* Соціальна географія: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. С. 55–70, 184–192.

4. *Гіденс Е.* Соціологія / перекл. з англ. мови. В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 150–173.

5. *Гудзеляк І.* Географія населення: навч. посібник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 173–182.

6. *Котик Л.І.* Стан здоров'я населення держав світу // Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали І Міжн.

наук.-практ. Інтернет-конференції / за ред. В. Й. Лажніка. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. С. 101-106.

7. *Курило І. Аксьонова С., Гаврилюк О. та ін.* Населення України. Нариси про демографічний стан країни у перше тридцятиріччя незалежності: монографія. Київ: Наукова думка, 2023. С. 124-136. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/Naselennya.pdf>.

8. Медзаклади України, 22.08.2023. URL: <https://blog.youcontrol.market/miedichni-zakladi-ukrayini/>

9. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С. 171-182.

10. Соціальна географія: основи теорії: навч. посібник / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, І.В. Гукалова, Ю.М. Хвесик. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2020. С. 266-269.

11. *Шевченко В. О. та ін.* Загальна медична географія світу. Київ, 1998. 178 с.

12. *Шевчук Л.Т.* Основи медичної географії: текст лекцій. Львів: Світ, 1997. 167 с.

13. *Шевчук Л.Т.* Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 269-307.

14. Щорічний звіт про стан здоров'я населення України та епідемічну ситуацію за 2023 рік. URL: <https://moz.gov.ua/storage/uploads/386da5b2-66ed-4e85-932c-d9828ba76a7a/%D0%A9%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82-%D0%B7%D0%B0-2023-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>.

15. Healthiest Countries 2025. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/healthiest-countries>.

16. Methodology The World's Healthiest Countries URL: http://images.businessweek.com/bloomberg/pdfs/WORLDS_HEALTHIEST_COUNTRIES.pdf.

17. World Atlas of Epidemic Diseases URL: <http://www.limbicweb.com/e-books/world-atlas-of-epidemic-diseases-arnold-publication/>

Завдання для самостійної роботи

1. У підручнику «Соціальна географія» за редакцією Л. Немець, К. Мезенцева «поняття «здоров'я» інтегрує чотири складові: фізичне здоров'я, психічне здоров'я, соціальне здоров'я та духовне здоров'я» [9, с. 177]. Чому зараз варто звертати увагу на вивчення соціального та духовного здоров'я індивідів?

2. Прочитайте підрозділ «Здорове тіло: уявлення про здоров'я і про захворювання» наукової праці С. Гіденса «Соціологія» [4, с. 156–161]. Як вчений пояснює взаємозв'язок між станом здоров'я населення й економічною нерівністю в державі?

3. Ознайомтеся з дослідженням «Медзаклади України» (2023) [8]. Як війна вплинула на функціонування медичних закладів України?

4. Опрацюйте аналітичний звіт «Покращення показників з неінфекційних захворювань: бар'єри та можливості системи охорони здоров'я в Україні» [1]. Які бар'єри розвитку медичної сфери України означені у звіті?

5. Проаналізуйте власне фізичне, психічне, ментальне, духовне, соціальне здоров'я. Як воно змінилося за час війни? Які фактори пливають на його відновлення і підтримання? Яких послуг рекреаційної сфери Ви потребуєте і чи можуть вони бути надані на території Вашої громади?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте завдання і функції медичної географії.
2. Охарактеризуйте місце рекреаційної географії у системі суспільно-географічних наук.
3. Проаналізуйте підходи до трактування поняття «здоров'я населення».
4. Охарактеризуйте чинники формування суспільного здоров'я.
5. Поясніть взаємозв'язок між індивідуальним та суспільним здоров'ям населення.
6. Перелічіть медико-географічні райони України.

7. Поясніть просторові відмінності Глобального індексу здоров'я за макрорегіонами світу.

8. Проаналізуйте зміни у структурі захворюваності населення України.

9. Охарактеризуйте розвиток медичної інфраструктури в Україні.

10. Проаналізуйте розвиток рекреаційної діяльності в Україні.

11. Перелічіть головні рекреаційні центри на території України та назвіть їхню спеціалізацію.

12. Обґрунтуйте важливість розвитку рекреаційної сфери в Україні.

ЗАХВОРЮВАНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ, 2017*

Тип хвороб	Кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань, випадків
Новоутворення	366 231
Хвороби нервової системи	636 282
Хвороби системи кровообігу	164 981
Хвороби органів дихання	12 036 631
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	1 564 434
Хвороби кістковом'язової системи і сполучної тканини	1 217 879
Хвороби сечостатевої системи	1 723 742
Уроджені аномалії, деформації та хромосомні порушення	47 160
Травми, отруєння та інші наслідки дії зовнішніх причин	1 696 952
Інші	7 160 220
Всього	26 614 512

* Укладено на основі: Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ЛІКАРЯМИ В УКРАЇНІ, 2023*

Адміністративно-територіальні одиниці	Забезпеченість на 10 тис. населення, осіб	
	2021	2023
Україна	35,10	32,50
АР Крим
Вінницька	44,85	42,73
Волинська	33,66	34,14
Дніпропетровська	35,54	34,13
Донецька	28,36	20,37
Житомирська	33,16	32,16
Закарпатська	31,10	31,46
Запорізька	41,57	28,76
Івано-Франківська	51,95	48,73
Київська	31,00	29,64
Кіровоградська	29,53	30,66
Луганська	27,70	17,56
Львівська	47,81	46,48
Миколаївська	26,67	24,94
Одеська	38,98	35,82
Полтавська	43,10	44,25
Рівненська	35,72	36,36
Сумська	5,53	34,10
Тернопільська	47,57	47,54
Харківська	40,80	35,09
Херсонська	26,66	14,54
Хмельницька	37,32	36,65
Черкаська	31,83	31,52
Чернівецька	52,43	50,17
Чернігівська	34,29	31,80
м. Київ	48,77	46,72
м. Севастополь

* Джерело: Щорічний звіт про стан здоров'я населення України та епідемічну ситуацію за 2023 рік., 2023. С. 8. URL: <https://moz.gov.ua/storage/uploads/386da5b2-66ed-4e85-932c-d9828ba76a7a/%D0%A9%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82-%D0%B7%D0%B0-2023-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>.

МЕДИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ

(О. І. Шаблій, Л. Т. Шевчук, 1997)*

<i>Медико-географічні райони</i>	<i>Перелік адміністративно-територіальних одиниць України, що входять до складу медико-географічного району</i>
Львівський	Волинська обл., Закарпатська обл., Львівська обл., Рівненська обл.
Чернівецький	Івано-Франківська обл., Тернопільська обл., Хмельницька обл., Чернівецька обл.
Вінницький	Вінницька обл., Житомирська обл.
Київський	м. Київ, Київська обл., Кіровоградська обл., Черкаська обл.
Чернігівський	Сумська обл., Чернігівська обл.
Харківський	Дніпропетровська обл., Полтавська обл., Харківська обл.
Донецький	Донецька обл., Запорізька обл., Луганська обл.
Одеський	м. Севастополь, АР Крим, Миколаївська обл., Одеська обл., Херсонська обл.

ГОЛОВНІ САНАТОРНО-КУРОРТНІ ЦЕНТРИ УКРАЇНИ*

<i>Регіон</i>	<i>Санаторно-курортні центри¹</i>	<i>Профіль лікування та рекреації</i>
АР Крим	М. Алупка, м. Алушта,	Захворювання органів дихання, системи

* Джерело: Шевчук Л. Т. Основи медичної географії: текст лекцій. Львів: Світ, 1997. С. 140.

* Укладено за: Каталог готелів, баз відпочинку, санаторіїв, готельно-відпочинкових комплексів. URL: <http://uahotels.info/regions>. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Соціальна географія: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. С. 279–282

¹ З усього переліку санаторно-курортних центрів України до уваги бралися: найбільші за розмірами (щорічна кількість рекреантів, розвинута санаторно-курортна інфраструктура), з давньою історією функціонування, унікальними лікувально-рекреаційними ресурсами (соляні шахти, мінеральні й термальні води, лікувальні грязі) тощо.

	сmt. Гаспра, м. Євпаторія (лікувальні грязі), м. Керч, сmt. Кореїз, сmt. Лівадія, м. Саки (лікувальні грязі), сmt. Сімеїз, м. Судак, м. Феодосія (лікувальні грязі), сmt. Форос, м. Ялта	кровообігу, опорно-рухового апарату, ендокринної системи; функціональні розлади нервової системи; загальнотерапевтичні послуги
Вінницька	С. Бронниця, м. Вінниця, м. Немирів (мінеральні води), м. Хмільник (мінеральні води)	Захворювання органів дихання, органів травлення; функціональні розлади нервової системи, серцево-судинної системи, ендокринної системи; порушення обміну речовин
Волинська	С. Згорани, м. Ковель, сmt. Шацьк	Захворювання органів дихання; загальнотерапевтичні послуги, оздоровлення дітей та дорослих із зон радіоактивного забруднення
Дніпропетровська	С. Вербки, с. Орлівщина, м. Романкове	Захворювання органів дихання, опорно-рухового апарату,

		серцево-судинної системи; порушення обміну речовин
Донецька	М. Слов'янськ (лікувальні грязі), м. Соледар (соляна шахта)	Захворювання органів дихання, зокрема астми; захворювання опорно-рухового апарату
Житомирська	Смт. Іршанськ, м. Коростишів	Захворювання серцево-судинної системи, органів травлення, імунної системи, опорно-рухового апарату, шкіри, захворювання системи кровообігу
Закарпатська	М. Берегово (термальні води), с. Велятино (термальні води), м. Виноградів, с. Довге, с. Кваси (мінеральні води), с. Косино (тер-мальні води), с. Поляна (мінеральні води), смт. Солотвино (соляна шахта), с. Шаян (мінеральні води)	Захворювання ендокринної системи, органів травлення, органів дихання, зокрема астма, сечовивідної системи, системи кровообігу, опорно-рухового апарату; порушення обміну речовин

Запорізька	М. Бердянськ (лікувальні грязі), м. Запоріжжя, м. Приморськ	Захворювання органів дихання, зокрема верхніх дихальних шляхів, серцево-судинної системи, органів зору, органів травлення; функціональні розлади нервової системи; загальноотерапевтичні послуги
Івано-Франківська	М. Косів (мінеральні води), с. Черче (мінеральні води, лікувальні грязі), с. Шешори	Захворювання органів дихання, зокрема хронічні захворювання верхніх дихальних шляхів, органів травлення, опорно-рухового апарату
Київська	М. Біла Церква, смт Ворзель, с. Дернівка, м. Ірпінь, м. Ставище	Захворювання органів травлення, органів дихання, органів зору; комплексна реабілітація осіб, які працюють та проживають у шкідливих для здоров'я умовах
Кіровоградська	М. Знамянка (мінеральні води), м. Олександрія (мінеральні води)	Захворювання органів опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи, нервової системи, ендокринної системи, захворювання шкіри;

		порушення обміну речовин
Луганська	М. Кремінна, смт. Новопсков	Захворювання органів травлення, опорно-рухового апарату, органів дихання, периферійної нервової системи
Львівська	Смт. Брюховичі, смт Великий Любень (мінеральні води), м. Моршин (мінеральні води), смт. Немирів (мінеральні води), смт. Східниця (мінеральні води), м. Трускавець (мінеральні води)	Захворювання органів травлення, сечовивідної системи, нервової системи, серцево-судинної системи, органів дихання, шкіри; порушення обміну речовин; загальнотерапевтичні послуги
Миколаївська	М. Миколаїв, м. Очаків	Захворювання органів серцево-судинної системи, органів дихання, нервової системи; загальнотерапевтичні послуги
Одеська	Смт. Затока, м. Одеса, смт. Сергіївка (лікувальні грязі)	Захворювання органів опорно-рухового апарату, нервової системи, органів дихання, кровоносної

		системи; загальнотерапевтичні послуги
Полтавська	Смт. Велика Богачка (мінеральні води), м. Миргород (мінеральні води)	Захворювання органів травлення, ендокринної системи, зокрема цукрового діабету, сечовивідної системи, опорно- рухового апарату; порушення обміну речовин
Рівненська	С. Жобрин	Захворювання органів опорно-рухового апарату, нервової системи, органів дихання
Сумська	М. Суми, с. Токарі, м. Шостка	Захворювання органів дихання, нервової системи, органів опорно-рухового апарату, периферійної нервової системи
Тернопільська	С. Конопківка	Захворювання органів опорно-рухового апарату, нервової системи, травлення, серцево-судинної системи, ендокринної системи, гінекологічні захворювання; загальнотерапевтичні послуги
Харківська	С. Березівське (мінеральні води),	Захворювання органів дихання, травлення, кровоносної системи,

	смт. Дачне, смт. Пісочин	нервової системи, сечовивідної системи
Херсонська	Смт. Генічеськ (лікувальні грязі), м. Гола Пристань, м. Нова Каховка, м. Скадовськ	Захворювання органів дихання, опорно- рухового апарату, нервової системи, шкіри
Хмельницька	М. Волочиськ (мінеральні води), м. Сатанів (мінеральні води)	Захворювання органів травлення, імунної системи, урологічні захворювання, органів дихання, серцево- судинної системи; загальнотерапевтичні послуги
Черкаська	С. Будище (мінеральні води), м. Городище, м. Черкаси	Захворювання серцево-судинної системи, опорно- рухового апарату, органів травлення, ендокринної системи, органів дихання, сечовивідної системи
Чернівецька	С. Брусниця (мінеральні води)	Захворювання органів дихання, серцево- судинної системи, гінекологічні захворювання, опорно-рухового апарату, нервової системи, шкіри
Чернігівська	М. Мена (мінеральні води),	Захворювання органів дихання, серцево- судинної системи, гінекологічні

	смт. Сосниця, м. Чернігів	захворювання, опорно-рухового апарату; загальнотерапевтичні послуги
--	------------------------------	---

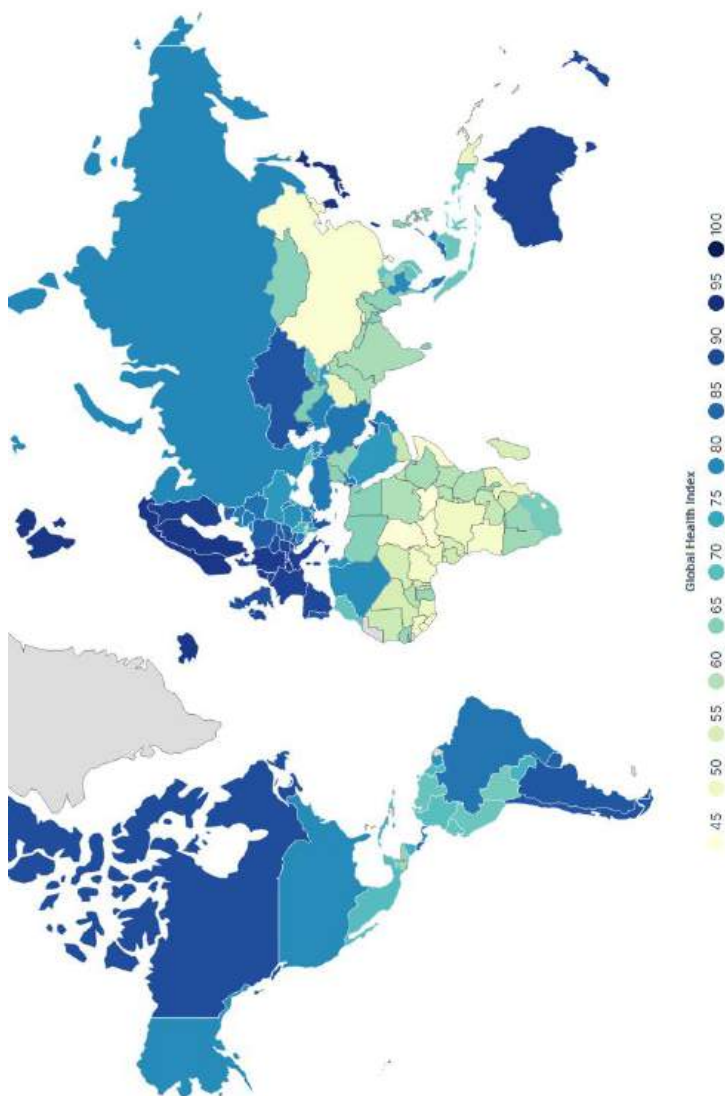
РЕКРЕАЦІЙНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ*

(О. О. Бейдик, 2001)

<i>Ресурсно-рекреаційні райони</i>	<i>Перелік адміністративно-територіальних одиниць України, що входять до складу ресурсно-рекреаційного району</i>
Причорноморський	АР Крим, м. Севастополь, Миколаївська обл., Одеська обл., Херсонська обл.
Карпатсько-Подільський	Закарпатська обл., Львівська обл., Івано-Франківська обл., Тернопільська обл., Чернівецька обл., Хмельницька обл., Вінницька обл.
Полісько-Столичний	Волинська обл., Рівненська обл., Житомирська обл., м. Київ, Київська обл., Чернігівська обл., Полтавська обл., Черкаська обл.
Харківський	Сумська обл., Харківська обл.
Придніпровсько-Донецький	Дніпропетровська обл., Запорізька обл., Кіровоградська обл., Донецька обл., Луганська обл.

* Джерело: Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ: ВЦ КНУ, 2002. 396 с.

ГЛОБАЛЬНИЙ ІНДЕКС ЗДОРОВ'Я 2025*

* Джерело: Healthiest Countries 2025. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/healthiest-countries>.

НАЙЗДОРОВІШІ КРАЇНИ СВІТУ (Рейтинг Bloomberg)*

Rank	Country	Health Grade	Total Health Score	Health Risk Penalty
1	Singapore	89.45%	92.52%	3.07%
2	Italy	89.07	94.61	5.54
3	Australia	88.33	93.19	4.86
4	Switzerland	88.29	93.47	5.17
5	Japan	86.83	91.08	4.25
6	Israel	85.97	91.97	6.00
7	Spain	84.36	91.26	6.90
8	Netherlands	84.09	88.40	4.31
9	Sweden	83.90	89.37	5.47
10	Germany	83.58	88.81	5.23
11	Cyprus	83.29	88.87	5.57
12	Austria	83.10	89.12	6.02
13	France	82.99	88.66	5.68
14	Canada	82.46	88.60	6.14
15	New Zealand	81.79	87.87	6.08
16	Greece	81.63	86.40	4.77
17	Hong Kong	81.41	86.10	4.69
18	Norway	80.53	86.53	6.01
19	Ireland	79.91	86.48	6.57
20	Belgium	77.48	82.88	5.40
21	United Kingdom	76.84	82.82	5.98
22	Finland	76.69	82.12	5.43
23	Portugal	75.15	81.72	6.57
24	Costa Rica	74.01	79.39	5.38
25	Slovenia	73.02	80.29	7.27
26	Denmark	72.55	78.30	5.75
27	Chile	72.46	79.34	6.87
28	Cuba	72.11	77.26	5.16
29	South Korea	71.27	76.08	4.81
30	United Arab Emirates	70.34	77.31	6.97
31	Kuwait	69.44	75.93	6.48
32	Czech Republic	66.96	73.49	6.53
33	United States	66.84	72.96	6.12
34	Bosnia and Herzegovina	64.99	72.27	7.27
35	Bahrain	64.32	70.54	6.23
36	Croatia	63.69	69.91	6.22
37	Mexico	62.40	69.03	6.63
38	Albania	61.18	66.94	5.76
39	Panama	60.87	67.02	6.15
40	Poland	60.71	67.13	6.42

* Джерело: Healthiest Countries 2025. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/healthiest-countries>.

**Тема 11. СОЦІОКУЛЬТУРНА ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ.
ГЕОГРАФІЯ КУЛЬТУРИ. ГЕОГРАФІЯ ОСВІТИ.
САКРАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ**

Мета: ознайомлення здобувачів освіти з концепціями дослідження соціокультурної життєдіяльності людини, основами географії культури, географії освіти, сакральної географії; засвоєння студентами знань про чинники, які впливають на стан розвитку культурної, освітньої, сакральної сфер, просторові відмінності етнокультурної ідентичності, освіченості населення, релігійної діяльності в Україні; набуття навичок аналізу територіальних відмінностей розвитку культурної, освітньої, релігійної інфраструктури.

Знати: концепції соціокультурної життєдіяльності людини, теоретичні засади розвитку географії культури, географії освіти, сакральної географії, новітні напрямки їхніх досліджень.

Вміти: аналізувати просторові відмінності розвитку культурної, освітньої, сакральної сфер України, пояснювати вплив на їхніх розвиток внутрішніх і зовнішніх чинників.

Запитання семінарсько-практичного заняття

1. Концепції соціокультурної життєдіяльності людини.
2. Основи географії культури: об'єкт і предмет дослідження, завдання, функції, структура, головні поняття, новітні напрямки розвитку.
3. Теоретичні засади географії освіти як галузевого напрямку соціальної географії.
4. Місце сакральної географії у системі соціальної географії. Завдання і функції науки у XXI ст.
5. Історико-культурні райони України та їхні головні характеристики.
6. Укласти картосхему «Релігійна сфера України»: способом картограми показати кількість осіб на одну зареєстровану релігійну організацію, способом картодіаграми – кількість зареєстрованих релігійних організацій в області (2022). На карті показати межі релігійних районів України за проф. О. Шаблієм, проф. Л. Шевчук (1999). Виконати короткий опис релігійних

районів, звернути увагу на сучасний стан релігійної ситуації, динаміку змін релігійної мережі.

7. Проаналізувати динаміку змін розподілу здобувачів освіти у закладах вищої освіти за галузями знань (2019/2020 н.р. і 2024/2025 н.р.). Обґрунтуйте вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на динамічні зміни освітніх уподобань здобувачів освіти.

Дискусія на теми:

Культурні відмінності регіонів України: фольклор, звичаї й традиції, гастрономічні особливості.

Зміни у структурі релігійності населення України.

Вплив війни на трансформацію релігійної мережі в Україні.

Освітні тренди в середовищі української молоді.

Освітня відповідність випускників закладів вищої освіти України запитам повоєнної відбудови держави.

Розвиток цифрових технологій і трансформація культурного та сакрального життя людей.

Втрати матеріальної і нематеріальної культурної спадщини України у час війни.

Інформаційні джерела

1. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Соціальна географія: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. С. 70–97, 235–243, 253–256.

2. Вища та фахова передвища освіта у 2024 році. Статистична інформація. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/m_w/v_osvita.htm.

3. Гіденс Е. Соціологія / перекл. з англ. мови В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 34–63, 469–502–541.

4. Гудзеляк І. Географія населення: навч. посібник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 102–104, 182–194.

5. Звіт про мережу релігійних організацій, станом на 01 січня 2025 р. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1GBcBU38ow83NQaMPzXT05pE2teGqwPtH/edit?gid=1760660149#gid=1760660149>.

6. Любіцева О.О., Павлов С.В., Мезенцев К.В. Географія релігій: навч. посібник. Київ: АртЕк, 1998. 504 с.

7. Релігійні організації: узагальнення за даними ЄДР, станом на 20 жовтня 2022 р. URL: <https://dess.gov.ua/religion>.

8. *Ровенчак І.І.* Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження: монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 240 с.

9. *Ровенчак І., Котик Л.* Геокультура і геоосвіта України: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 164 с.

10. *Сірий Є.В.* Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 393–400, 410–419

11. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С. 144–170, 183–185.

12. Соціологія: підручник / за ред. В.М. Пічі. 5–те вид., випр. Львів: «Новий Світ–2000», 2020. С. 165–190.

13. *Стецький В.В.* Географія науки і освіти: текст лекцій. Львів: Вид. ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 164 с.

14. *Топчієв О.Г.* Основи суспільної географії: підручник для студ. географ. спеціальностей вищих навч. закладів. Одеса: Астропринт, 2009. С. 199–229, 479–507.

15. *Шевчук Л.Т.* Сакральна географія: навч. посібник. Львів: Світ, 1999. 160 с.

16. *Шевчук Л.Т.* Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 229–268.

17. *Crang M.* Cultural Geography. N.Y.: Routledge, 1998. 215 p.

18. *Mitchell D.* Cultural Geography: A Critical Introduction. Oxford: Blackwell Publishing, 2000. 352 p.

Завдання для самостійної роботи

1. У підручнику «Соціальна географія» за редакції Л. Немець, К. Мезенцева, автори наголошують на важливості дослідження у розрізі сакральної географії новітніх її напрямків – географії паломництва та релігійного туризму, некрогеографії [11, с. 168]. Як ці нові напрямки пов'язані з концепціями сакральних просторів та ландшафтів?

2. Прочитайте підрозділ «Майбутнє освіти» наукової праці С. Гіденса «Соціологія» [3, с. 497-500]. Чому вчений наголошує,

що: «поширення інформаційних технологій, як видається, впливає на освіту у різні способи?»

3. Ознайомтеся з статистичними показниками звіту «Вища та фахова передвища освіта у 2024 році» [2]. Які просторові зміни відбуваються у вищій і передвищій освіті України? У чому їхні позитиви й виклики?

4. Опрацюйте підрозділ «Складові елементи культури. Структурування культури» підручника О.Топчієва «Основи суспільної географії» [15, с.499-502]. Обґрунтуйте думку вченого: «Унікальною складовою культури є мова. Мова – це знакова система, засіб спілкування й мислення, символічний код культури. Ступінь розвиненості мови розглядається як показник рівня національної культури».

5. Подумайте, які елементи традиційної української культури збережені й передаються з покоління в покоління у Вашій родині? Які нововведення, на хвилі переосмислення цінності української традиційної культури, її перевідкриття для світу й повернення до автентичних першоджерел, Ви б хотіли інтегрувати у Вашу родину і чому?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність концепцій соціокультурної життєдіяльності людини.

2. Проаналізуйте завдання і функції географії культури.

3. Розкрийте зміст поняття «культурний ландшафт».

4. Поясніть співвідношення понять географія релігії і сакральна географія.

5. Охарактеризуйте релігійну сферу України.

6. Розкрийте місце географії освіти у системі суспільно-географічних наук.

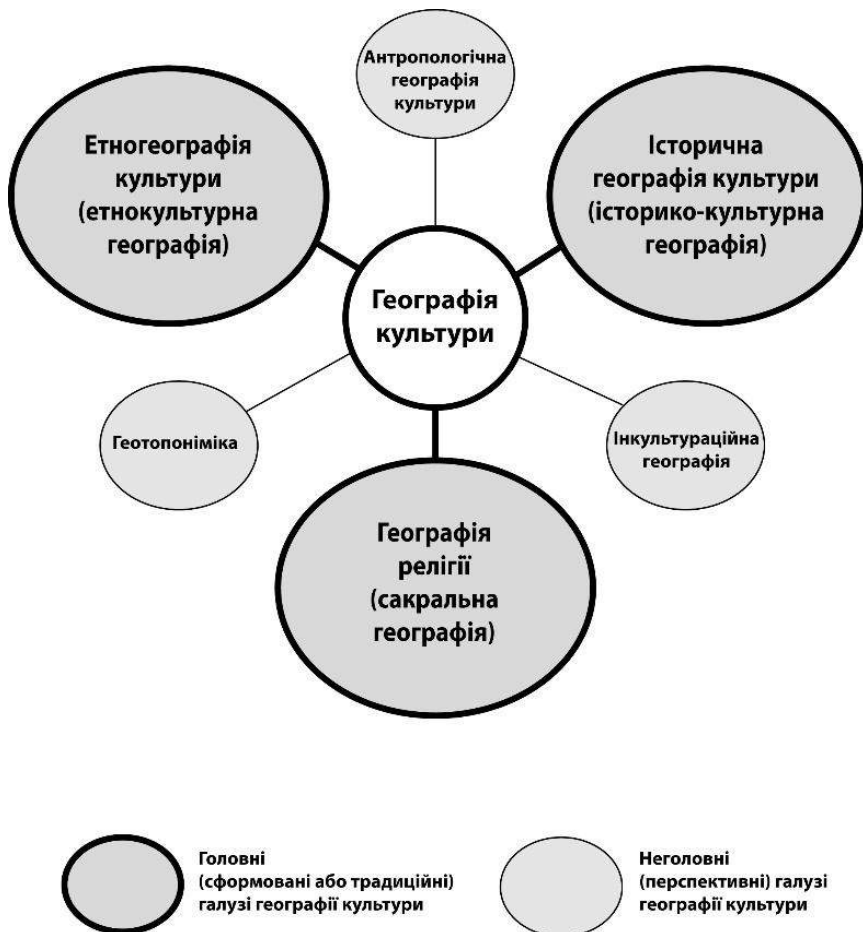
7. Проаналізуйте просторові відмінності релігійної мережі України.

8. Розкрийте особливості Галичини як історико-культурного району України.

9. Поясніть тенденції розподілу здобувачів вищої освіти України за галузями знань.

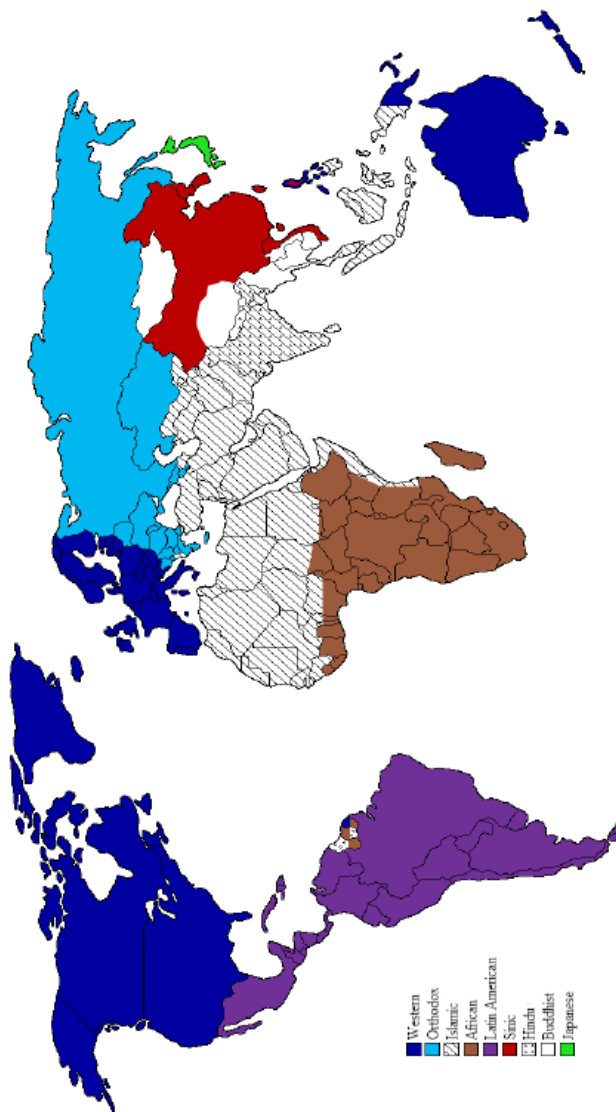
10. Наведіть приклади позитивних змін в культурній сфері України.

ГРАФІЧНА МОДЕЛЬ СТРУКТУРИ ГЕОГРАФІЇ КУЛЬТУРИ*
(І. Ровенчак, 2008)

* Джерело: Ровенчак І.І. Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження: монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 119.

ЦИВІЛІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА СВІТУ ЗА С. ГАНТІНГТОНОМ, 1996*

* Джерело: Гантінгтон С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Пер. з англ. Львів: Кальварія, 2006. 473 с.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ*
(І. Ровенчак, 1994)

<i>Історико-культурні райони</i>	<i>Перелік адміністративно-територіальних одиниць України, що входять до складу району</i>	<i>Центри історико-культурних районів</i>
Волинь	Волинська обл., Житомирська обл., Рівненська обл.	м. Луцьк
Наддніпрянщина	Київська обл., м. Київ, Кіровоградська обл., Полтавська обл., Черкаська обл.	м. Київ
Сіверщина	Сумська обл., Чернігівська обл.	м. Чернігів
Галичина	Івано-Франківська обл., Львівська обл., Тернопільська обл.	м. Львів
Поділля	Вінницька обл., Хмельницька обл.	м. Кам'янець-Подільський
Слобідщина	Харківська обл.	м. Харків
Закарпаття	Закарпатська обл.	м. Ужгород (м. Мукачево)
Буковина	Чернівецька обл.	м. Чернівці
Придніпров'я	Дніпропетровська обл., Запорізька обл.	м. Дніпро (Січеслав)
Донбас	Донецька обл., Луганська обл.	м. Донецьк
Причорномор'я	Миколаївська обл., Одеська обл., Херсонська обл.	м. Одеса
Крим	АР Крим, м. Севастополь	м. Сімферополь

* Укладено на основі: Ровенчак І. До питання історико-культурного районування України // Адміністративно-територіальний устрій України крізь призму інтересів. Харків, 1994. С. 56–58.

СПИСОК ОБ'ЄКТІВ СВІТОВОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО В УКРАЇНІ, 2025*

<i>Назва об'єкта</i>	<i>Розташування об'єкта</i>	<i>Тип об'єкта</i>	<i>Час створення об'єкта</i>	<i>Дата внесення до списку ЮНЕСКО</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Київський Софійський собор	м. Київ	Об'єкт культурного типу	1018 р.	1990 р.
Києво-Печерська лавра	м. Київ	Об'єкт культурного типу	1051 р.	1990 р.
Церква Спаса на Берестові	м. Київ	Об'єкт культурного типу	XII-XVII ст.	1990 р.
Ансамбль історичного центру Львова	м. Львів	Об'єкт культурного типу	XIII-XVIII ст.	1998 р., зміни 2008 р.
Пункт геодезичної дуги Струве «Катеринівка»	с. Катеринівка, Хмельницький р-н, Хмельницька обл.	Об'єкт культурного типу	1816-1855 рр.	2005 р.
Пункт геодезичної дуги Струве «Баранівка»	с. Баранівка, Ярмолинецький р-н, Хмельницька обл.	Об'єкт культурного типу	1816-1855 рр.	2005 р.
Пункт геодезичної дуги Струве «Старо-Некрасівка»	с. Стара Некрасівка, Ізмаїльський р-н, Одеська обл.	Об'єкт культурного типу	1816-1855 рр.	2005 р.
Букові праліси Карпат та інших регіонів Європи	Окремі райони гірської частини: Закарпатська обл, Івано-Франківська обл.	Об'єкт природного типу	—	2007 р., перелік розширено 2011 р., 2017 р.

* Укладено на основі: Список об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

1	2	3	4	5
Резиденція митрополитів Буковини і Далмації	м. Чернівці	Об'єкт культурного типу	1864-1882 рр.	2011 р.
Церква Святого Духа	с. Потелич, Львівська обл.	Об'єкт культурного типу	1502 р.	2013 р.
Церква Собору Пресвятої Богородиці	с. Матків, Львівська обл.	Об'єкт культурного типу	1838 р.	2013 р.
Церква Святої Трійці	м. Жовква, Львівська обл.	Об'єкт культурного типу	1720 р.	2013 р.
Церква Святого Юра	м. Дрогобич, Львівська обл.	Об'єкт культурного типу	1502 р.	2013 р.
Церква Святого Духа	м. Рогатин, Івано-Франківська обл.	Об'єкт культурного типу	1598 р.	2013 р.
Церква Різдва Пресвятої Богородиці	с. Нижній Вербіж, Івано-Франківська обл.	Об'єкт культурного типу	1808 р.	2013 р.
Церква Вознесіння Господнього	с. Ясіня, Закарпатська обл.	Об'єкт культурного типу	XVI ст.	2013 р.
Церква Святого Михайла	с. Ужок, Закарпатська обл.	Об'єкт культурного типу	1745 р.	2013 р.
Стародавнє місто Херсонес Таврійський	м. Севастополь	Об'єкт культурного типу	IV ст. до Р. Х. - XII ст.	2013 р.
Історичний цент Одеси	м. Одеса	Об'єкт культурного типу	XIX-XX ст.	2023 р.

**КІЛЬКІСТЬ ЗАРЕЄСТРОВАНИХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
В УКРАЇНІ, 20.10.2022 р.***

<i>Адміністративно-територіальні одиниці</i>	<i>Кількість населення, тис. ос.</i>	<i>Кількість зареєстрованих релігійних організацій (РО), од.</i>	<i>Кількість осіб на одну зареєстровану РО, осіб/1 РО</i>
Україна	41 130,0	25 653	1 603
АР Крим
Вінницька	1 507,7	1 243	1 243
Волинська	1 020,8	1 353	754
Дніпропетровська	3 093,2	1 179	2 624
Донецька	4 056,4	1 377	2 946
Житомирська	1 177,6	980	1 202
Закарпатська	1 243,7	1 486	837
Запорізька	1 636,3	648	2 525
Івано-Франківська	1 350,6	1 239	1 090
Київська	1 795,5	1 341	1 339
Кіровоградська	902,3	440	2 051
Луганська	2 101,7	573	3 668
Львівська	2 476,1	2 568	964
Миколаївська	1 090,5	480	2 272
Одеська	2 349,8	967	2 430
Полтавська	1 350,6	761	1 775
Рівненська	1 140,9	1 339	852
Сумська	1 034,4	508	2 036
Тернопільська	1 021,0	1 559	655
Харківська	2 596,3	638	4 069
Херсонська	1 000,4	607	1 648
Хмельницька	1 227,5	1 370	896
Черкаська	1 159,2	617	1 879
Чернівецька	889,9	925	962
Чернігівська	957,7	564	1 698
м. Київ	2 950,7	920	3 207
м. Севастополь

* Укладено на основі: Релігійні організації: узагальнення за даними ЄДР, станом на 20 жовтня 2022 р. URL: <https://dess.gov.ua/religion>.

РЕЛІГІЙНА МЕРЕЖА В УКРАЇНІ*

	Роки						
	1985	1990	2000	2010	2019	2022	2025
Кількість релігійних організацій (всього), од.	6 262	8 753	23 543	35 184	36 739	36 657	34 663
Чисельність священнослужителів, ос.	21 931	31 311	32 619	25 892	...
Чисельність ченців і черниць, ос.	590	675	4 939	6 742	6 794		...
Кількість монастирів, од.	9	11	250	439	531	452	554
Кількість духовних навчальних закладів, од.	1	2	121	199	204	157	195
Чисельність слухачів духовних навчальних закладів, ос.	260	441	15 885	17 252	17 886
Кількість релігійних періодичних видань, од.	1	31	194	377	530

* *Укладено на основі:* Релігійна мережа, її кадрове та матеріальне забезпечення: основні тенденції, динаміка змін, перспективи розвитку URL: http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/327651?search_param=%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%96%D1%97+&searchForum=1&searchDocarch=1&searchPublishing=1; Церковно-релігійна ситуація і державно-конфесійні відносини в Україні: підсумки десятиліття, тенденції і проблеми: аналіт. доповідь Центру Разумкова URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD119_ukr.pdf. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2019 року URL: <https://www.irs.in.ua>; Звіт про мережу релігійних організацій, станом на 01 січня 2025 р. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1GBcBU38ow83NQAmpzXTO5pE2teGqwPtH/edit?gid=1760660149#gid=1760660149>.

РЕЛІГІЙНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ*
(О. Шаблій, Л. Шевчук, 1999)

<i>Релігійні райони</i>	<i>Перелік адміністративно-територіальних одиниць України, що входять до складу релігійного району</i>
Західний	Волинська обл., Рівненська обл., Львівська обл., Тернопільська обл., Хмельницька обл., Закарпатська обл., Івано-Франківська обл., Чернівецька обл.
Центральний	м. Київ, Київська обл., Житомирська обл., Чернігівська обл., Сумська обл., Черкаська обл., Кіровоградська обл., Полтавська обл.
Східний	Харківська обл., Луганська обл., Дніпропетровська обл., Запорізька обл., Донецька обл.
Південний	м. Севастополь, АР Крим, Одеська обл., Миколаївська обл., Херсонська обл.

* Джерело: Шевчук Л. Т. Сакральна географія : навч. посібник. Львів: Світ, 1999. С. 143.

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ*

Адміністративно-територіальні одиниці	Науково-педагогічні працівники, ос.	Кількість студентів, ос.		Кількість закладів вищої освіти од.	
		2019 р.	2025 р.	2019 р.	2025 р.
Україна	103 960	1 439 706	956 407	597	519
АР Крим
Вінницька	3 122	41 359	31 063	22	22
Волинська	1 895	24 069	23 943	14	11
Дніпропетровська	6 359	107 995	67 050	55	29
Донецька	...	33 390	...	27	18
Житомирська	1 482	26 913	18 310	18	9
Закарпатська	2 579	21 589	19 318	14	11
Запорізька	3 581	66 188	43 020	20	26
Івано-Франківська	3 615	35 323	31 842	15	18
Київська	1 408	24 845	17 107	18	17
Кіровоградська	1 643	13 357	13 704	15	15
Луганська	...	20 078	...	12	4
Львівська	11 271	115 700	95 382	42	30
Миколаївська	1 800	29 440	18 555	16	18
Одеська	6 603	95 240	59 578	35	32
Полтавська	3 367	41 936	36 328	18	17
Рівненська	2 152	30 068	22 994	12	15
Сумська	1 925	31 031	16 530	14	8
Тернопільська	2 726	39 546	29 016	17	9
Харківська	13 515	165 230	91 410	60	35
Херсонська	...	24 801	...	21	13
Хмельницька	2 727	29 927	22 159	18	13
Черкаська	2 619	36 140	24 291	16	13
Чернівецька	1 937	26 575	17 565	16	6
Чернігівська	1 157	17 684	12 594	14	11
м. Київ	26 209	341 282	243 463	90	119
м. Севастополь

* Укладено на основі: Вища освіта в Україні у 2019 році. Статистична інформація. Київ: Держ. служба статистики України, 2019. Вища та фахова передвища освіта у 2024 році. Статистична інформація. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/m_w/v_osvita.htm; Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. Заклади вищої освіти, 10.11.2025. URL: <https://registry.edbo.gov.ua>.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПОЧАТОК НАВЧАЛЬНОГО РОКУ ЗА ГАЛУЗЯМИ ЗНАНЬ*

Галузі знань	Кількість уперше прийнятих на навчання в ЗВО, ос.	
	Університети, академії, інститути	
	2019/2020 н.р.	2024/2025 н.р.
<i>Усього</i>	250 055	198 732
Освіта/педагогіка	25 445	19 956
Культура і мистецтво	10 733	9 741
Гуманітарні науки	10 423	10 060
Богослов'я	57	271
Соціальні та поведінкові науки	12 294	17 718
Журналістика	3 038	2 682
Управління та адміністрування	32 816	33 827
Право	17 697	8 807
Біологія	994	572
Природничі науки	3 736	2 679
Математика та статистика	1 339	889
Інформаційні технології	21 946	20 163
Механічна інженерія	9 222	5 022
Електрична інженерія	7 616	4 877
Хімічна та біоінженерія	1 949	1 011
Електроніка, автоматизація та електронні телекомунікації	7 769	4 402
Виробництво та технології	9 360	4 341
Архітектура та будівництво	7 451	7 233
Аграрні науки та продовольство	10 848	8 536
Ветеринарна медицина	1 894	1 042
Охорона здоров'я	16 227	13 516
Соціальна робота	2 267	1 763
Сфера обслуговування	8 968	4 554
Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	1 050	550
Цивільна безпека	5 790	4 246
Транспорт	12 178	5 908
Публічне управління та адміністрування	1 915	689
Міжнародні відносини	5 033	3 677

* Укладено на основі: Вища та фахова передвища освіта у 2024 році. Статистична інформація. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/m_w/v_osvita.htm.

Тема 12. СПОСІБ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ. ГЕОГРАФІЯ РІВНЯ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Мета: ознайомлення здобувачів освіти з концепціями способу життя людини, основами географії рівня та якості життя населення; засвоєння студентами знань про критерії обчислення індексу людського розвитку, індексу регіонального людського розвитку; набуття навичок просторового аналізу диференціації рівня та якості життя населення, повсякденного способу життя.

Знати: концепції способу життя людини, теоретичні засади географії рівня та якості життя населення, новітні напрямки їхніх досліджень в цифрову епоху.

Вміти: аналізувати просторові відмінності індексу людського розвитку, індексу регіонального людського розвитку, пояснювати вплив на їхні просторові відмінності внутрішніх і зовнішніх чинників.

Запитання семінарсько-практичного заняття

1. Концепції способу життя людини та їхнє переосмислення в ХХІ ст.
2. Співвідношення понять: рівень життя населення, якість життя населення.
3. Чинники формування рівня та якості життя населення.
4. Географія якості та рівня життя: об'єкт, предмет, завдання, функції, базові поняття, місце у системі географічної науки, методи дослідження.
5. Структура формування та просторові відмінності за макрорегіонами світу Індексу людського розвитку.
6. Індекс регіонального людського розвитку як відповідник Індексу людського розвитку в Україні.
7. Укласти картосхему «Рівень та якість життя населення України»: способом картограми показати середній рівень заробітної плати, способом картодіаграми – індекс місцевого благополуччя. Пояснити просторові відмінності.

8. Проаналізуйте зміну якості життя населення України за час війни. Означте критерії оцінки, просторові відмінності, коротко- та довготривалі наслідки змін.

Дискусія на теми:

Взаємозв'язок рівня та якості життя населення і суспільно-історичного поступу людства.

Об'єктивна та суб'єктивна оцінка рівня та якості життя індивіда.

Дозвілля як виразник рівня і якості життя людини.

Просторові відмінності рівня та якості життя населення за макрорегіонами світу.

Зміна рівня та якості життя населення України у час війни.

Трансформація якості життя населення під впливом цифрових технологій, розвитку штучного інтелекту.

Інформаційні джерела

1. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Соціальна географія: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. С. 55–70, 174–183.

2. Гіденс Е. Соціологія / перекл. з англ. мови В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 365–395.

3. Гудзеляк І. Географія населення: навч. посібник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 173–182.

4. Методика вимірювання регіонального людського розвитку. URL: https://idss.org.ua/ukr_index/Methodika_ua.pdf.

5. Рейтинг регіонів за Індексом місцевого благополуччя та міграційні настрої: 2024. URL: <https://ratinglab.org/storage/2025/02/20/abc7d073abff9f16ee2225de563b02eb7685d3ba.pdf>.

6. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 323–431.

7. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С. 246–250.

8. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 229–268.

9. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М. та ін. Київ, 2023. 191 с. <https://idss.org.ua/>

arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf.

10. Human Development Reports, 2025. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>.

Завдання для самостійної роботи

1. У колективній монографії «Якість життя населення України та перші наслідки війни» (2023) автори дослідження проаналізували купівельну спроможність мешканців держави [9, с. 63–64]. Як вона відображає зміни рівня та якості життя мешканців України?

2. Ознайомтеся з динамікою Індексу людського розвитку [10]. У яких макрорегіонах і країнах світу відбулися найзначніші позитивні зміни?

3. Опрацюйте підрозділ «Рівень освіти та медицини» моніторингового дослідження «Рейтинг регіонів за Індексом місцевого благополуччя та міграційні настрої: 2024» [5]. Поясніть, як розвиток медицини й освіти впливає на сприйняття благополуччя населення і формування якості життя?

4. Проаналізуйте підрозділ «Географія якості життя населення» підручника «Соціальна географія» за редакцією Л. Немець, К. Мезенцева [7, с. 246–250]. Чому автори пов'язують поняття: умови життя, спосіб життя, рівень, життя і якість життя?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність поняття «якість життя населення».
2. Перелічіть складові формування якості життя населення.
3. Назвіть завдання географії рівня та якості життя населення.
4. Схарактеризуйте передумови формування рівня та якості життя населення.
5. Розкрийте складові розрахунку Індексу людського розвитку.

6. Проаналізуйте просторові відмінності Індексу людського розвитку за макрорегіонами світу.

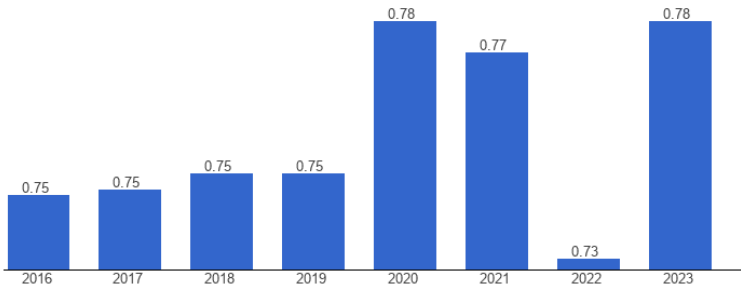
7. Перелічіть критерії, які використано для розрахунку Індексу регіонального людського розвитку в Україні.

8. Охарактеризуйте просторові відмінності рівня життя населення України.

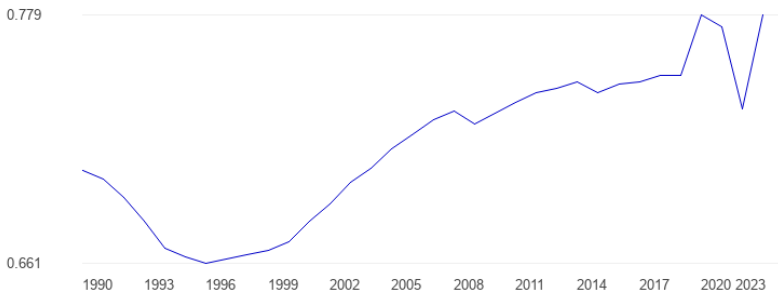
9. Проаналізуйте динаміку якості життя населення України.

HUMAN DEVELOPMENT INDEX – UKRAINE, 2016–2023*

Recent data

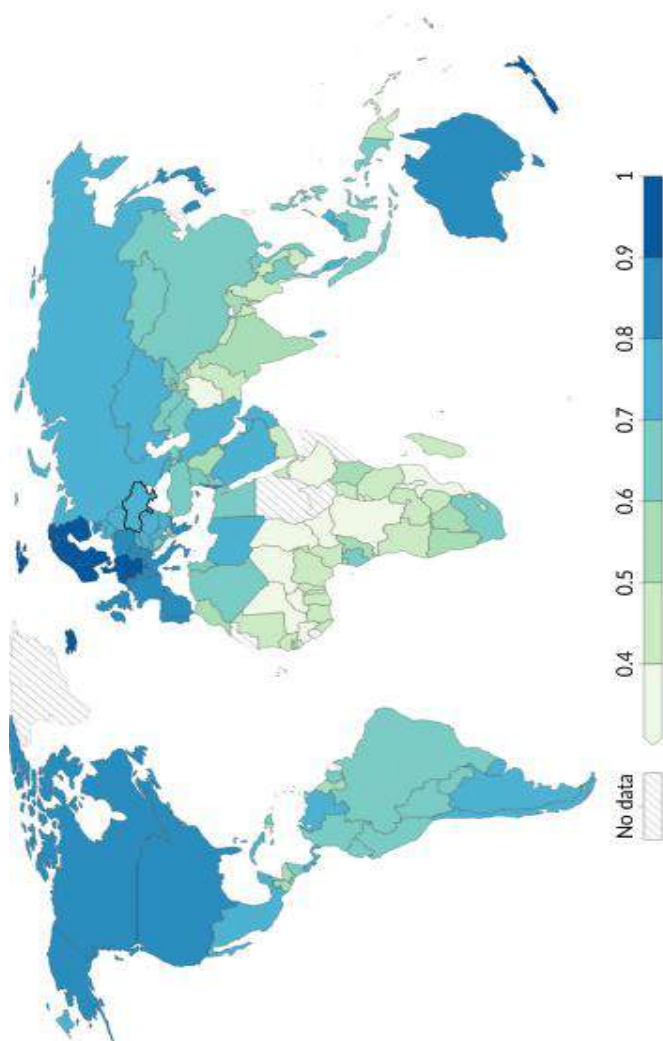

Historical series

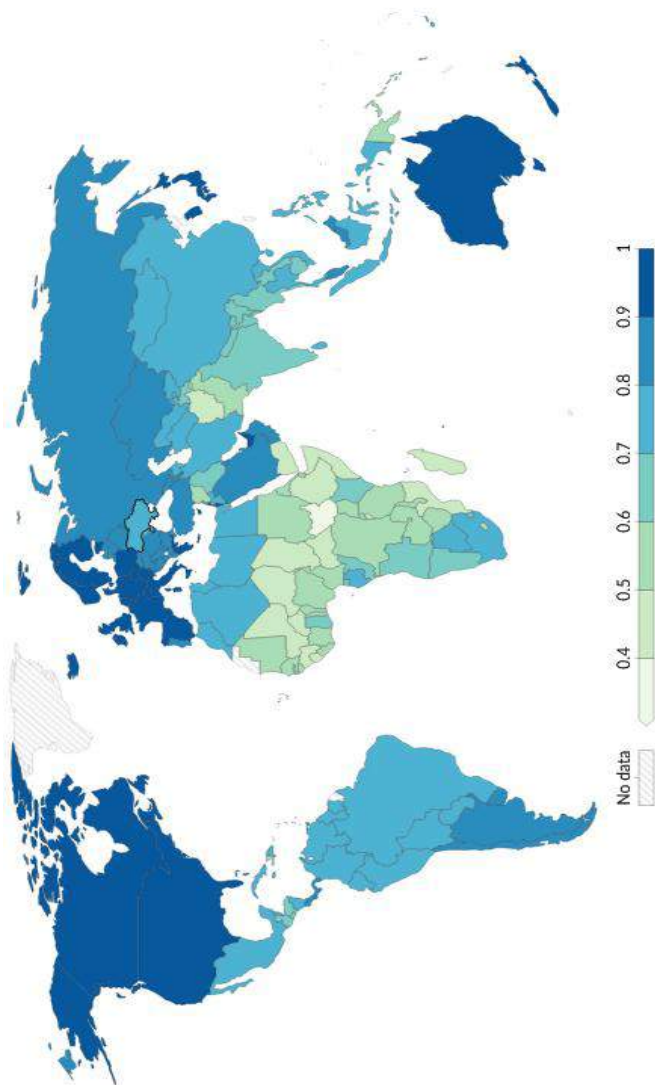
* Джерело: Ukraine: Human Development. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/human_development.

HUMAN DEVELOPMENT INDEX, 2001*

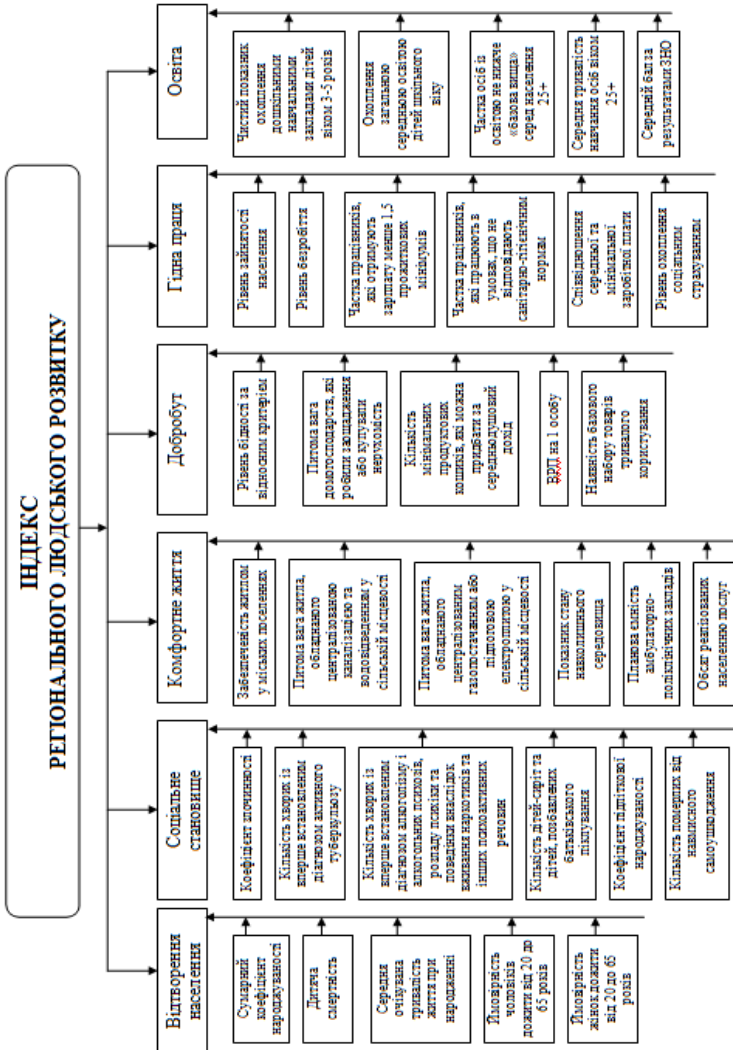
* Джерело: Human Development Index, 2023. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/human-development-index?time=2023&mapSelect=~UKR>

HUMAN DEVELOPMENT INDEX, 2023*

* Джерело: Human Development Index, 2023. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/human-development-index?time=2023&mapSelect=~UKR>

ІНДЕКС РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ*

* Джерело: Методика вимірювання регіонального людського розвитку.
 URL: https://idss.org.ua/ukr_index/Methodika_ua.pdf.

ІНТЕГРАЛЬНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ (РЛР), 2017*

Адміністративно-територіальні одиниці	Відтворення населення	Соціальне становище	Комфортне життя	Добробут	Гідна праця	Освіта	РЛР
АР Крим
Вінницька	0,6966	0,5831	0,5599	0,7178	0,4717	0,8275	3,8566
Волинська	0,7180	0,6092	0,6199	0,5915	0,4545	0,8178	3,8109
Дніпропетровська	0,6640	0,4444	0,5547	0,7267	0,5159	0,8629	3,7686
Донецька
Житомирська	0,6769	0,4280	0,5955	0,5579	0,4846	0,8043	3,5472
Закарпатська	0,6571	0,5562	0,7045	0,7731	0,5731	0,7592	4,0233
Запорізька	0,6831	0,4656	0,5478	0,7987	0,4795	0,8438	3,8184
Івано-Франківська	0,7099	0,7506	0,6167	0,7702	0,4904	0,8176	4,1554
Київська	0,7281	0,4195	0,6372	0,5905	0,5479	0,8309	3,7541
Кіровоградська	0,6189	0,3735	0,5904	0,6526	0,4640	0,8262	3,5257
Луганська
Львівська	0,6906	0,7732	0,6724	0,6454	0,5137	0,8355	4,1307
Миколаївська	0,7072	0,4017	0,6086	0,8402	0,4887	0,8182	3,8647
Одеська	0,6739	0,4469	0,6621	0,6012	0,5178	0,8081	3,7100
Полтавська	0,7725	0,5005	0,5827	0,7221	0,4739	0,8586	3,9103
Рівненська	0,6981	0,6500	0,5974	0,4749	0,4434	0,7939	3,6576
Сумська	0,6957	0,5104	0,5549	0,6927	0,4723	0,8165	3,7425
Тернопільська	0,6817	0,7718	0,6020	0,6417	0,4518	0,8260	3,9749
Харківська	0,6683	0,6863	0,6382	0,6501	0,5431	0,8704	4,0564
Херсонська	0,6692	0,4083	0,6472	0,4985	0,5008	0,8198	3,5438
Хмельницька	0,6720	0,5434	0,5558	0,5297	0,4771	0,8409	3,6188
Черкаська	0,6697	0,4760	0,6105	0,6612	0,4674	0,8438	3,7286
Чернівецька	0,6866	0,7279	0,6289	0,8705	0,5226	0,7930	4,2294
Чернігівська	0,6895	0,4507	0,5652	0,7071	0,4751	0,8371	3,7247

Примітка: після 2017 р. Інтегральний регіональний індекс людського розвитку в Україні не розраховувався.

* Джерело: Регіональний людський розвиток : статист. зб. Київ: Держ. служба статист. України, 2018. С. 72.

СЕРЕДНЯ ЗАРОБІТНА ПЛАТА ТА ІНДЕКС МІСЦЕВОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УКРАЇНІ*

<i>Адміністративно-територіальні одиниці</i>	<i>Середня заробітна плата в Україні (2025), грн</i>	<i>Індекс місцевого благополуччя (2024)</i>	<i>Індекс міграційних настроїв (2024)</i>
Україна	25 911	-0,01	...
АР Крим
Вінницька	22 074	-0,02	-1,0
Волинська	21 457	0,27	-1,0
Дніпропетровська	26 779	-0,29	-0,8
Донецька	24 187
Житомирська	20 879	-0,28	-1,1
Закарпатська	21 495	-0,02	-0,7
Запорізька	24 681	-0,58	-1,0
Івано-Франківська	20 173	0,21	-1,1
Київська	25 963	-0,01	-0,9
Кіровоградська	18 778	-0,41	-0,8
Луганська	32 541
Львівська	23 436	0,33	-1,2
Миколаївська	23 174	-0,43	-0,9
Одеська	21 078	0,16	-0,9
Полтавська	22 512	-0,29	-1,0
Рівненська	22 467	0,16	-1,2
Сумська	21 652	-0,43	-1,2
Тернопільська	19 837	-0,07	-0,8
Харківська	21 613	0,35	-1,0
Херсонська	22 823	-1,14	-1,3
Хмельницька	21 383	0,00	-0,9
Черкаська	20 855	-0,03	-0,9
Чернівецька	18 451	0,02	-1,2
Чернігівська	20 289	-0,18	-0,8
м. Київ	39 535	0,72	-0,8
м. Севастополь

* Укладено на основі: Середня зарплата в Україні. Серпень 2025 р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average>; Рейтинг регіонів за Індексом місцевого благополуччя та міграційні настрої: 2024. URL: <https://ratinglab.org/research/local-well-being-index-rating-ukrainian-regions-migration-attitudes-2024>

Тема 13. СОЦІАЛЬНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ. СОЦІАЛЬНО–ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МАКРОРЕГІОНІВ СВІТУ

Мета: ознайомлення здобувачів освіти з соціально–географічними контрастами між макрорегіонами світу; засвоєння студентами знань про індекс соціальної глобалізації та його критерії; набуття навичок соціально–географічного аналізу макрорегіонів світу.

Знати: критерії формування індексу соціальної глобалізації.

Вміти: аналізувати просторові відмінності індексу соціальної глобалізації, пояснювати соціально–географічні відмінності між макрорегіонами світу та означати передумови, що їх спричинили.

Запитання семінарського заняття

1. Індекс соціальної глобалізації. Критерії його формування.
2. Просторові відмінності індексу соціальної глобалізації за країнами світу.

3. Соціально–географічна характеристика макрорегіонів світу (географічних світів) (за Г. де Блієм, П. Муллером, 2004): географічне розташування, склад макрорегіону, природне докільля, культурна, етнічна, релігійна ситуація, рівень та якість життя населення:

- 3.1. Європа;
- 3.2. Південна Азія;
- 3.3. Східна Азія;
- 3.4. Південно-Східна Азія;
- 3.5. Північна Африка – Південно-Західна Азія;
- 3.6. Африканська Субсахара;
- 3.7. Північна Америка;
- 3.8. Середня Америка;
- 3.9. Південна Америка;
- 3.10. Австралійський світ;
- 3.11. Тихоокеанський світ.

Дискусія на теми:

Взаємозв'язок індексу соціальної глобалізації з індексами політичної та економічної глобалізації.

Місце України у світі за значенням індексу соціальної глобалізації.

Культура як критерій відмінності між макрорегіонами світу.

Роль релігії у формуванні соціальної мозаїчності макрорегіонів світу.

Трансформація культурних ландшафтів макрорегіонів світу у XXI ст.

Виклики збереження самобутньої культури макрорегіонів світу у час глобалізації.

Інформаційні джерела

1. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Соціальна географія: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. С. 118–134, 267–284.

2. Блій де Г., Муллер П. Географія: світи, регіони, концепти. Пер. з англ.; передмова та розділ «Україна» О. Шаблія. Київ: Либідь, 2004.

3. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С. 205–213.

4. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. С. 229–268.

5. *Fellmann J., Getis A., Getis J.* Human Geography: Landscapes of human activities. Boston: McGraw Hill, 2009.

6. Human Development Reports, 2025. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>.

7. KOF Index of Globalization, 2024. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.

8. KOF Index of Globalization: Methodology. URL: http://globalization.kof.ethz.ch/static/pdf/definitions_2011.pdf.

9. Learning About World Religions. URL: <https://mountainlake.org/learning-about-world-religions-map/>.

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з динамікою Індексу глобалізації (1970–2022) [7]. Проаналізуйте вплив економічних і політичних факторів на динаміку індексу соціальної глобалізації.

2. Проаналізуйте релігійну картину світу []. Узагальніть її відмінності за макрорегіонами світу. Які тенденції її зміни у найближчі п'ятдесят років?

3. Опрацюйте підрозділ «Регіональна свідомість та менталітет соціуму. Регіональна ідентичність» підручника «Соціальна географія» за редакцією Л. Немець, К. Мезенцева [3, с. 205–213]. Чому автори наголошують на вивченні й збереженні регіональної ідентичності?

Запитання для самоперевірки

1. Перелічіть критерії формування індексу соціальної глобалізації.

2. Проаналізуйте просторові відмінності індексу соціальної глобалізації.

3. Поясніть особливості формування індексу соціальної глобалізації країн європейського простору.

4. Розкрийте сутність поділу світу за цивілізаційною ознакою.

5. Поясніть принципи макрорегіоналізації світу за Г. де Блієм, П. Муллером.

6. Опишіть особливості релігійної ситуації у макрорегіоні Північна Африка – Південно–Західна Азія.

7. Проаналізуйте соціальну сферу життя населення макрорегіону Східна Азія.

8. Означте соціо–культурну унікальність й автентичність Тихоокеанського географічного світу.

9. Розкрийте особливості розвитку соціальної сфери в макрорегіоні Африканська субсахара.

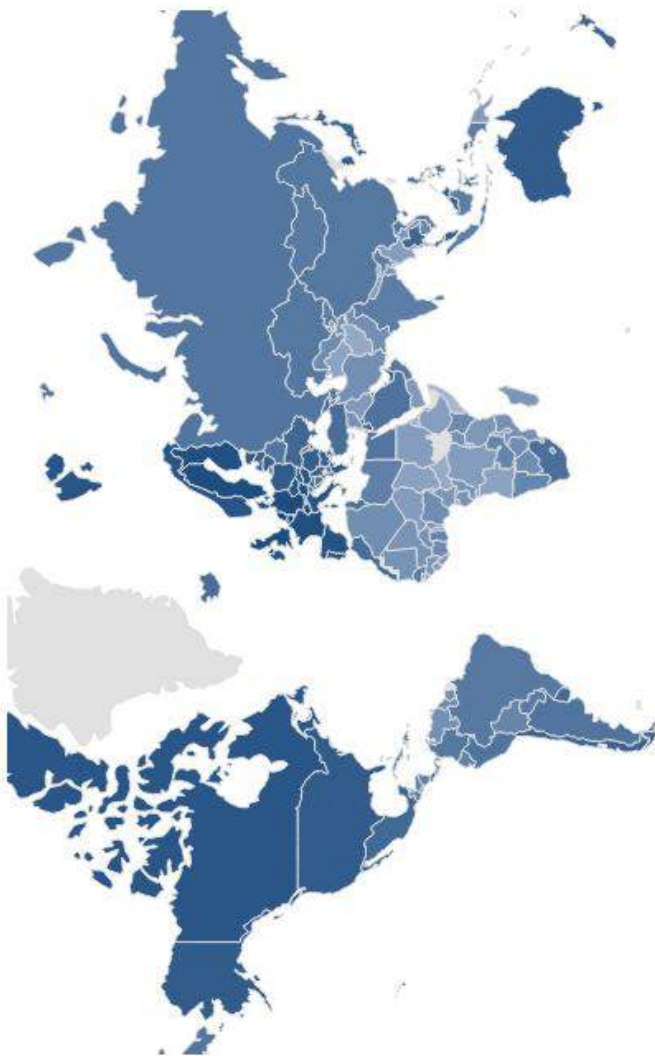
10. Проаналізуйте соціально–культурні виклики в макрорегіоні Північна Америка.

ІНДЕКС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ КОФ* (KOF Globalization Index)

Субіндекс (вага субіндексу, %)	Показник	Вага показника в субіндексі, %
Економічна глобалізація (36%)	<i>Реальні потоки</i>	50
	Торгівля (% від ВВП)	22
	Іноземні прями інвестиції, потоки (% від ВВП)	29
	Іноземні прями інвестиції, акції (% від ВВП)	22
	Портфельні інвестиції (% від ВВП)	27
	<i>Обмеження</i>	50
	Бар'єри на імпорт	22
	Середній рівень тарифів	28
	Податки на міжнародну торгівлю (% від поточних прибутків)	27
	Обмеження на рахунки	23
Соціальна глобалізація (38%)	<i>Дані про персональні контакти</i>	33
	Телефонний трафік	26
	Переказ коштів (% від ВВП)	3
	Міжнародний туризм	26
	Іноземне населення (% від загальної кількості населення)	20
	Міжнародна кореспонденція (листи, на особу)	25
	<i>Дані про інформаційні потоки</i>	36
	Користувачі Інтернету (на 1000 осіб)	36
	Телебачення (на 1000 осіб)	36
	Торгівля газетами з новинами	28
	<i>Дані про культурну інтеграцію</i>	31
	Кількість Макдональдсів (на особу)	43
	Кількість магазинів ІКЕА (на особу)	44
Торгівля книгами (% від ВВП)	13	
Політична глобалізація (26%)	Посольства в державі	25
	Членство у міжнародних організаціях	28
	Участь у місіях Ради Безпеки ООН	22
	Міжнародні договори	25

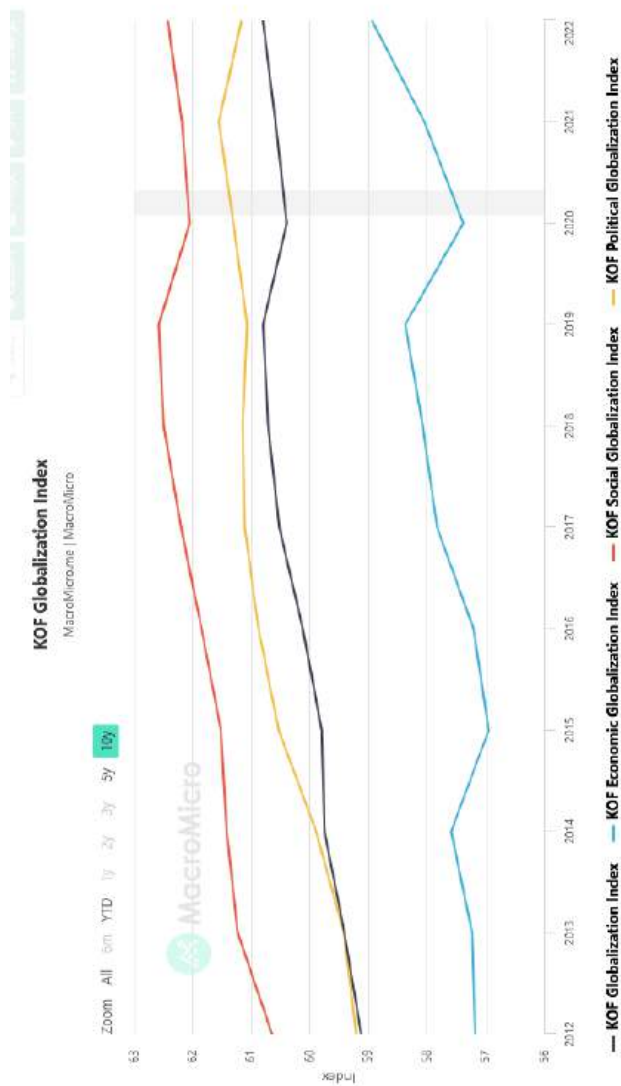
* Укладено на основі: KOF Index of Globalization: Methodology. URL: http://globalization.kof.ethz.ch/static/pdf/definitions_2011.pdf; Книш М. М., Котик Л.І. Політико-географічна глобалістика: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. С. 234.

ІНДЕКС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ КОФ, 2022*
(KOF Globalization Index)

*Джерело: KOF Globalization Index, 2022. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.

ДИНАМІКА ІНДЕКСА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ КОФ, 2012–2022*

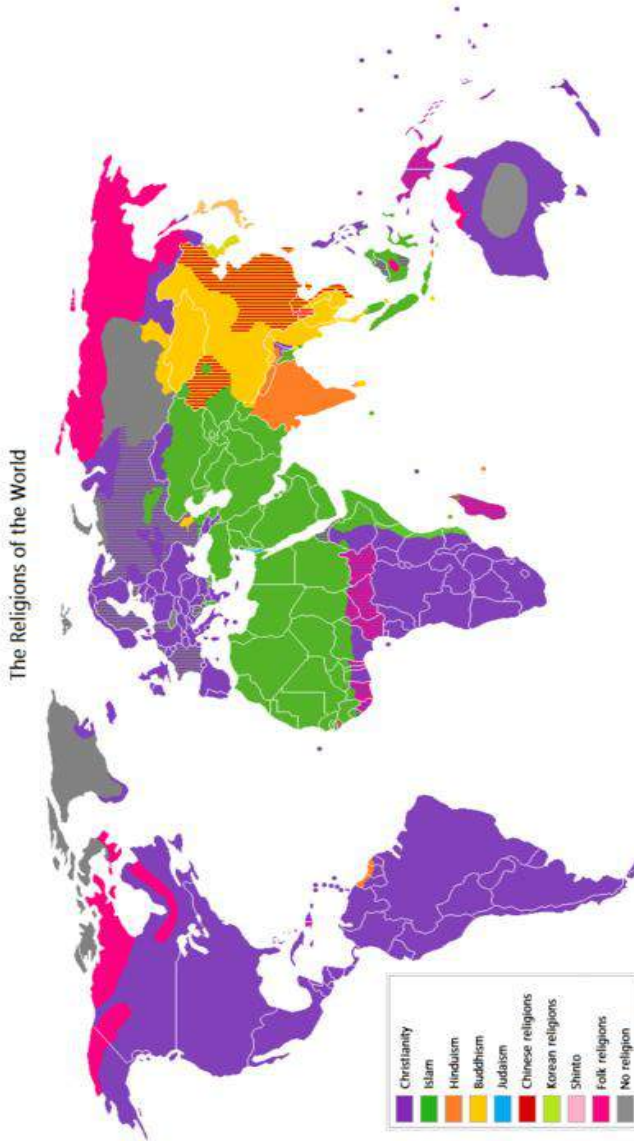
* Джерело: KOF Globalization Index. URL: <https://en.macromicro.me/charts/86157/kof-globalization-index>.

ІНДЕКС СОЦІАЛЬНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ КОФ, 2022*

Ранг	Країна/регіон	Значення індексу	Ранг	Країна	Значення індексу
1	Гонконг	90,70	34	Мальта	81,30
2	Сінгапур	88,78	35	Хорватія	81,22
3	Андорра	88,18	36	Словаччина	80,97
4	Люксембург	88,18	37	Литва	80,82
5	Швейцарія	86,68	38	Нова Зеландія	80,77
6	Монако	86,27	41	Латвія	79,98
7	Канада	85,62	42	Південна Корея	79,96
8	Велика Британія	85,40	43	Іспанія	79,76
9	Норвегія	85,38	45	Чехія	79,57
10	Австрія	85,19	47	Італія	78,98
11	Ірландія	84,65	50	Португалія	77,63
12	Австралія	84,63	57	Японія	76,31
13	Нідерланди	84,26	60	Європа	75,73
14	Німеччина	83,74	69	Польща	73,96
15	Данія	83,62	81	Мексика	70,64
16	Швеція	83,36	88	Молдова	67,82
17	Естонія	83,33	89	Казахстан	67,79
18	Словенія	83,30	91	Україна	67,01
19	Ліхтенштейн	83,19	92	Вірменія	66,81
20	Греція	82,88	97	Латинська Америка	66,32
21	Малайзія	82,87	102	Східна Азія	65,38
22	Макао	82,87	110	Близький Схід	63,57
23	США	82,70	117	Світ	62,42
24	Бельгія	82,66	120	білорусь	61,82
25	Ісландія	82,45	121	росія	61,67
26	Катар	82,34	124	Єгипет	61,38
27	Ізраїль	82,33	127	Китай	59,28
28	Північна Америка	82,07	132	Бразилія	58,33
29	Франція	82,03	153	Індія	50,67
30	Фінляндія	81,80	165	Південна Азія	47,46
31	Кіпр	81,73	179	Субсахара	42,87
32	Аруба	81,71	212	Дем. Респ. Конго	27,17
33	ОАЕ	81,51	213	Ефіопія	27,00

* Укладено на основі: KOF Index of Globalization, 2024. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.

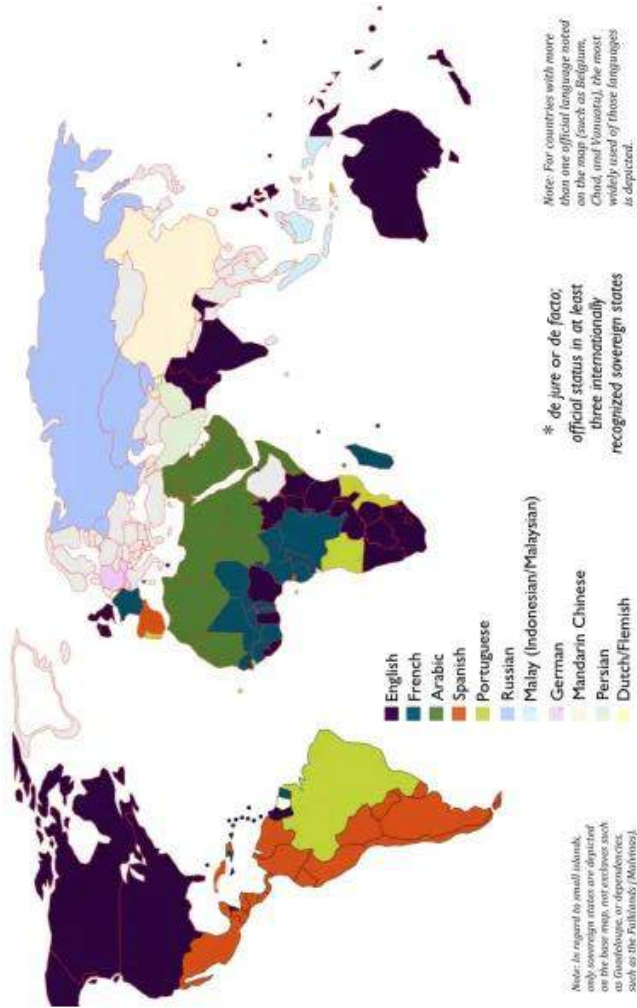
РЕЛІГІЇ СВІТУ*

* Джерело: List of religious populations. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_religious_populations.

МОБНА КАРТА СВІТУ*

International Languages with Official National Status*

* Джерело: Fritz J. Map Monday: Language, Culture, Identity and World Maps.
 URL: <https://robbyrobinsjourney.wordpress.com/2020/04/20/language-culture-identity-and-world-maps/>.

Тема 14. ГЛОБАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Мета: ознайомлення здобувачів освіти з глобальними соціальними проблемами; засвоєння студентами знань про міжнародні інституції, які працюють у напрямку моніторингу та розв'язання глобальних соціальних проблем; набуття навичок просторового аналізу перебігу глобальних соціальних проблем.

Знати: просторові аспекти поширення глобальних соціальних проблем.

Вміти: аналізувати передумови виникнення глобальних соціальних проблем, тенденції їх динамічних змін за країнами та регіонами світу, підходи до розв'язання глобальних соціальних проблем.

Важливо: тему, можна перезарахувати шляхом отримання сертифікату (неформальна та інформальна освіта) з тематики розв'язання глобальних соціальних проблем.

Запитання семінарського заняття

1. Підходи до означення глобальних соціальних проблем.
2. Передумови виникнення глобальних соціальних проблем.
3. Місце глобальних соціальних проблем у системі глобальних проблем людства.
4. Міжнародні організація, що вивчають глобальні соціальні проблеми.
5. Просторові аспекти поширення глобальних соціальних проблем:
 - 5.1. Глобальна проблема низької освіченості населення;
 - 5.2. Глобальна проблема недоїдання, голоду, переїдання;
 - 5.3. Глобальна проблема доступу до питної води;
 - 5.4. Глобальна проблема бідності;
 - 5.5. Глобальна проблема дитячої і материнської смертності;
 - 5.6. Глобальна проблема поширення ВІЛ/СНІД;
 - 5.7. Глобальна проблема наркоманії;
 - 5.8. Глобальна проблема злочинності.

Дискусія на теми:

Розвиток цифрових технологій та формування нових глобальних проблем людства.

Взаємозв'язок глобальної проблеми освіченості населення і глобальної проблеми бідності.

Роль міжнародних організацій у розв'язанні глобальних соціальних проблем людства.

Цілі розвитку тисячоліття і глобальні соціальні проблеми людства.

Загострення глобальних соціальних проблем людства у XXI ст.

Місце України у системі розв'язання глобальних соціальних проблем людства.

Інформаційні джерела

1. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Соціальна географія: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. С. 301–322.
2. Гіденс Е. Соціологія / перекл. з англ. мови В. Шовкун, А. Олійник. Київ: Основи, 1999. С. 211–251.
3. Глобальні проблеми світу: атлас. Київ: Картографія, 2009. 144 с.
4. Глобальні проблеми сучасності: підручник / за ред. В.С. Бакірова. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. 632 с.
5. Гудзеляк І. Географія населення: навч. посібник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 96–110.
6. Книш М., Котик Л. Глобальні проблеми людства: навч. посібник. Львів: Простір–М, 2015. 330 с.
7. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. С. 280–300.
8. Цілі розвитку тисячоліття. URL: <http://www.un.org.ua>.
9. Encyclopedia of World Problems and Human Potential URL: <http://www.uia.be/world-problems-and-global-issues>.
10. Fellmann J., Getis A., Getis J. Human Geography: Landscapes of human activities. Boston: McGraw Hill, 2009.
11. Global Poverty. URL: <https://pressbooks.howardcc.edu/soci102/chapter/2-5-global-poverty/>.
12. Human Development Reports, 2025. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>.

13. The Club of Rome. URL: <http://www.clubofrome.org>.

14. UN Development Programme URL:: <http://www.unaids.org.ua/en/agency/undp>.

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з програмою «Цілі розвитку тисячоліття» [8]. Проаналізуйте, які з цілей спрямовані на розв'язання глобальних соціальних проблем? Які критерії їхнього досягнення?

2. Проаналізуйте просторові відмінності освіченості населення [12]. Як очікувана тривалість навчання впливає на подолання глобальної проблеми бідності населення?

3. Опрацюйте підрозділ «Теорії злочинності та девіантної поведінки» праці Е. Гіденса «Соціологія» [2, с. 213–220]. Чому автор крім біологічних і психологічних підходів при вивченні злочинності наголошує на важливості соціальної складової?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте підходи до виділення глобальних соціальних проблем.

2. Наведіть приклад глобальних соціальних проблем.

3. Обґрунтуйте роль різних чинників у виникненні глобальних соціальних проблем.

4. Перелічіть міжнародні організації, що працюють у сфері розв'язання глобальних соціальних проблем.

5. Проаналізуйте просторові аспекти поширення глобальної проблеми бідності населення.

6. Розкрийте прояви глобальної проблеми голоду за макрорегіонами світу.

7. Опишіть внесок України у розв'язання глобальних соціальних проблем.

8. Охарактеризуйте просторові аспекти глобальної проблеми захворюваності населення на ВІЛ/СНІД.

9. Розкрийте просторові аспекти глобальної проблеми освіченості населення.

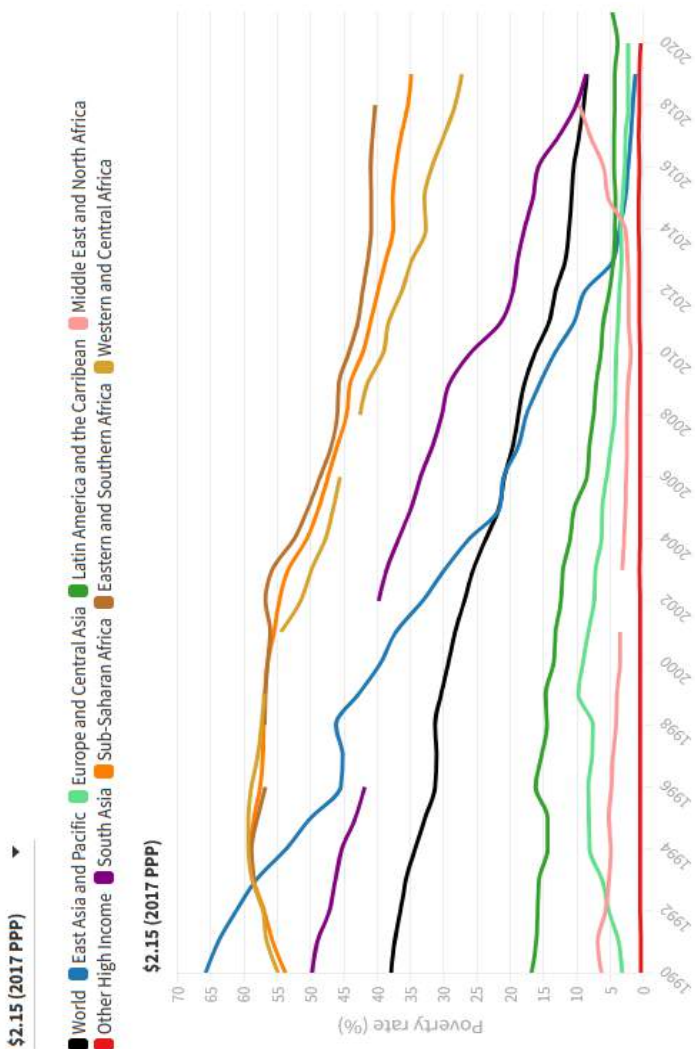
10. Поясніть роль ООН у розв'язанні глобальних соціальних проблем людства.

**ОЦІНКИ БІДНОСТІ ЗА БАЗОВИЙ 2019 РІК, ЗМІНИ МІЖ
ВЕРЕСЕНЕМ 2022 РОКУ ТА БЕРЕЗНЕМ 2023 РОКУ
ЗА РЕГІОНАМИ ТА МЕЖАМИ БІДНОСТІ***

Region	Survey Coverage (%)	\$2.15 (2017 PPP)				\$3.65 (2017 PPP)				\$6.85 (2017 PPP)			
		Headcount ratio (%)		Number of poor (mln)		Headcount ratio (%)		Number of poor (mln)		Headcount ratio (%)		Number of poor (mln)	
		Mar 2022	Sep 2023	Mar 2022	Sep 2023	Sep 2022	Mar 2023	Sep 2022	Mar 2023	Sep 2022	Mar 2023	Sep 2022	Mar 2023
East Asia & Pacific	97.4	1.1	1.2	24	25	7.6	7.6	160	161	32.1	32.1	675	676
Europe & Central Asia	87.4	2.4	2.3	12	11	6.2	6.1	31	30	15	15	74	74
Latin America & Caribbean	86.7	4.3	4.3	28	28	10.6	10.6	68	68	28	28	180	179
Middle East & North Africa	48.3	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Other High Income	82.3	0.6	0.6	7	7	0.8	0.8	9	9	1.4	1.3	15	15
South Asia	96.4	8.5	8.6	156	161	42	42.3	772	788	82.2	82.3	1508	1532
Sub-Saharan Africa	54.3	35.1	34.9	389	391	62.4	62.3	691	698	86.5	86.4	958	969
Eastern & Southern Africa	29.6	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Western & Central Africa	90.5	27.2	27.3	122	124	57.1	57.2	255	260	85.1	85.1	380	387
World	84.6	8.4	8.5	648	659	23.5	23.6	1803	1831	46.7	46.8	3590	3634

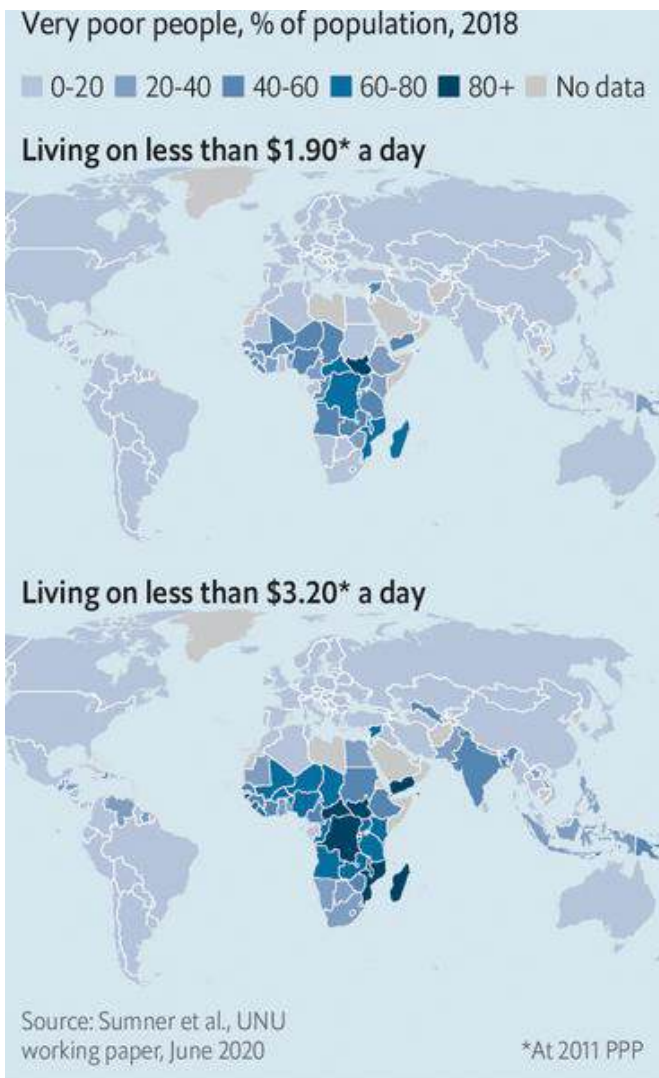
* Джерело: March 2023 global poverty update from the World Bank: the challenge of estimating poverty in the pandemic. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/march-2023-global-poverty-update-world-bank-challenge-estimating-poverty-pandemic>.

ГЛОБАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОЦІНКИ БІДНОСТІ, 1990–2021*

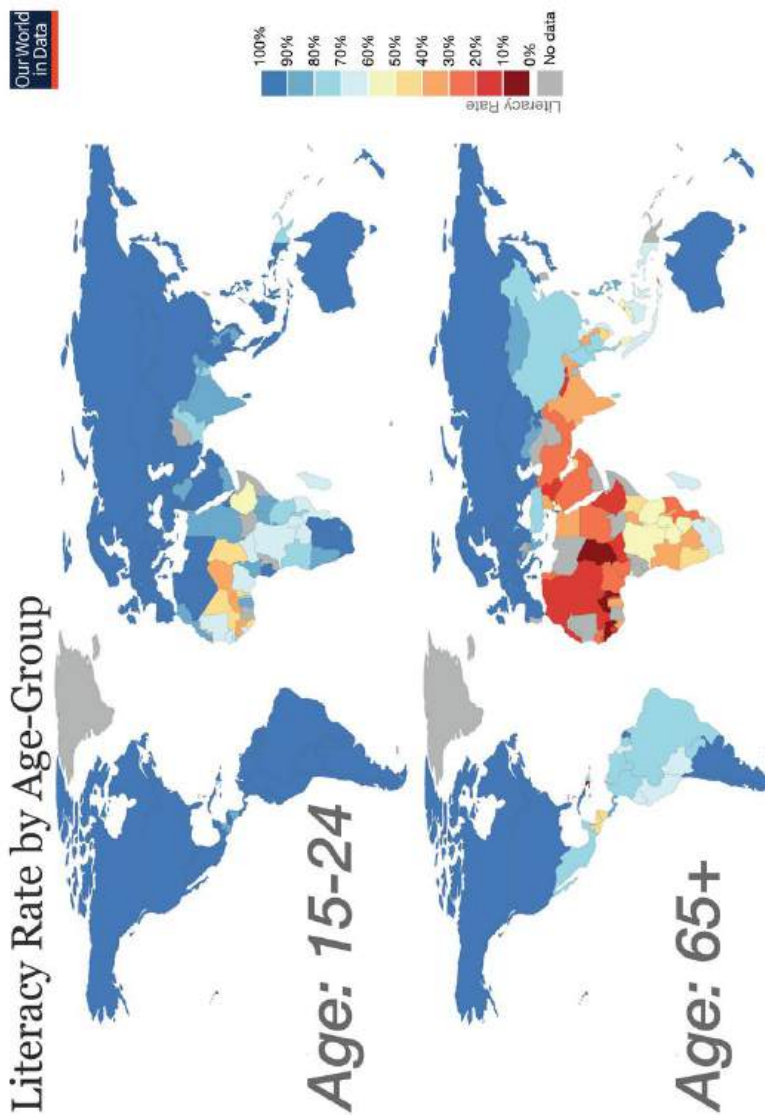
* Джерело: March 2023 global poverty update from the World Bank: the challenge of estimating poverty in the pandemic. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/march-2023-global-poverty-update-world-bank-challenge-estimating-poverty-pandemic>.

КРАЙНЯ БІДНІСТЬ*

* Джерело: [The pandemic is plunging millions back into extreme poverty](https://www.economist.com/international/2020/09/26/the-pandemic-is-plunging-millions-back-into-extreme-poverty).
URL: <https://www.economist.com/international/2020/09/26/the-pandemic-is-plunging-millions-back-into-extreme-poverty>.

THE GEOGRAPHY OF GLOBAL LITERACY*

* Джерело: Mapped: The Geography Of Global Literacy__URL: <https://www.visualcapitalist.com/cp/global-literacy-map/>.

ПОШИРЕННЯ ВІЛ–ІНФЕКЦІЇ ЗА РЕГІОНАМИ СВІТУ*

Регіон	Оціночне поширення ВІЛ–інфекції (дорослі і діти), млн осіб	Смертність (дорослі і діти) від ВІЛ/СНІДу, млн осіб	ВІЛ–інфікованість дорослого населення, %	ВІЛ–інфікованість молодих людей (15–24 pp.), %	
				Чоловіки	Жінки
Світ загалом	31,60–35,20	1,60–1,90	0,8	0,3	0,6
Західна та Центральна Європа	0,77–0,93	0,01	0,2	0,1	0,1
Східна Європа та Центральна Азія	1,30–1,70	0,09	0,9	0,6	0,5
Східна Азія	0,58–1,10	0,56	0,1	0,1	0,1
Південна та Південно–Східна Азія	3,60–4,50	0,25	0,3	0,1	0,1
Африканська Субсахара	21,60–24,10	1,20	5,0	1,4	3,3
Близький Схід та Північна Африка	0,35–0,57	0,04	0,2	0,1	0,2
Північна Америка	1,00–1,90	0,02	0,6	0,3	0,2
Кариби	0,17–0,22	0,009	0,9	0,2	0,5
Латинська Америка	1,20–1,70	0,67	0,4	0,2	0,2
Океанія	0,05–0,06	0,002	0,3	0,1	0,2

* Укладено на основі: UNAIDS: World Aids Day Report 2018. URL: http://www.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/unaidspublication/2018/jc2216_worldaidsday_report_2018_en.pdf.

ПИТАННЯ І ТЕСТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

Питання

1. Об'єкт і предмет соціальної географії.
2. Місце соціальної географії в системі суспільно-географічних наук.
3. Структура соціальної географії.
4. Функції і завдання соціальної географії.
5. Об'єкт і предмет соціології. Сформулюйте означення головних категорій соціології.
6. Опишіть структуру науки соціологія.
7. Розкрийте місце соціології в системі суспільних наук.
8. Методи соціально-географічних досліджень.
9. Метод опитування в соціально-географічних дослідженнях.
10. Типи прикладних соціологічних досліджень. Етапи соціологічних досліджень.
11. Гуманістична географія як напрям у суспільній географії.
12. Поняття людина, індивід, особистість у соціальній географії та соціології.
13. Сучасні соціологічні концепції людини та їх значення для соціальної географії.
14. Соціально-просторова поведінка людини.
15. Формування місця та простору через діяльність людей.
16. Поняття особистості. Етапи соціалізації людини.
17. Фактори та умови формування соціальних відносин.
18. Поняття соціальна група. Класифікація соціальних груп.
19. Територіальні спільноти, їх характерні ознаки.
20. Якими ознаками характеризуються етноси як соціальні спільноти?
21. Поняття суспільства. Структура суспільства.
22. Типологія суспільств.
23. Які головні риси постіндустріального суспільства?
24. Види соціальної структури суспільства. Соціальна стратифікація суспільства.

25. Методи визначення соціальної нерівності у просторовому аспекті.
26. Модернізація суспільства. Види модернізації.
27. Соціальні зміни. Соціальна трансформація.
28. Що таке соціальний конфлікт? Типи соціальних конфліктів?
29. Типи соціальних інститутів.
30. Здоров'я як категорія медичної географії.
31. Поняття соціальна інфраструктура, її елементи.
32. Назвіть показники суспільного здоров'я.
33. Поняття культурний ландшафт.
34. Поняття регіональної ідентичності.
35. Символічні маркери території, їхні види і функції.
36. Об'єкт та предмет поведінкової географії.
37. Об'єкт та предмет географії культури.
38. Об'єкт та предмет медичної географії.
39. Об'єкт та предмет рекреаційної географії.
40. Об'єкт та предмет сакральної географії.
41. Об'єкт та предмет перцепційної географії.
42. Об'єкт та предмет географії споживання.

Тести

Назвіть ученого, що вперше в сучасному трактуванні вжив термін «соціальна географія»:

1) Ф. Ратцель;	2) К. Зауер;
3) П. де ля Бляш;	4) Е. Реклю.

Назвіть об'єкт дослідження соціальної географії:

1) суспільство і територіальні соціальні спільноти;	2) походження соціальних явищ та процесів;
3) соціальні громадські рухи;	4) усі наведені відповіді правильні.

Які конкретні об'єкти дослідження соціальної географії:

1) конкретні соціальні характеристики;	2) конкретні територіальні соціальні спільноти;

- 3) конкретні соціальні особистості;
- 4) правильна відповідь а, б, в.

Яка з перелічених сфер не входить до об'єкта дослідження соціальної географії:

- 1) економічна сфера суспільства;
- 2) соціальна сфера суспільства;
- 3) політична сфера суспільства;
- 4) правильні відповіді а і в.

Назвіть предмет дослідження соціальної географії:

- 1) соціальна і соціологічна сфери суспільства;
- 2) соціальна сфера суспільства;
- 3) соціологічна сфера суспільства;
- 4) усі наведені відповіді неправильні.

Продовжіть речення: геопросторова організація соціальних явищ і процесів є:

- 1) об'єктом соціальної географії;
- 2) предметом соціальної географії;
- 3) змістом соціальної географії;
- 4) напрямом соціальної географії.

Продовжіть речення: система соціально–географічних понять, категорій, концепцій, теорій, законів — це:

- 1) об'єкт соціальної географії;
- 2) предмет соціальної географії;
- 3) зміст соціальної географії;
- 4) структура соціальної географії.

Продовжіть речення: соціальна географія не досліджує:

- 1) суспільство та територіальні соціальні спільноти;
- 2) походження соціальних явищ та процесів;
- 3) соціальні громадські рухи;
- 4) правильна відповідь б, в.

Продовжіть речення: конкретними об'єктами соціальної географії не є:

1) конкретні соціальні характеристики;	2) конкретні територіальні соціальні спільноти;
3) конкретні соціальні особистості;	4) правильна відповідь а, в.

Скільки аспектів (зрізів) охоплює категорія геопросторової організації, обґрунтована проф. О. Шаблієм:

1) п'ять;	2) два;
3) три;	4) чотири.

Доповніть речення: розміщення є ... (*вставте пропущене слово*) аспектом геопросторової організації соціальних явищ.

1) першим;	2) другим;
3) третім;	4) четвертим.

Доповніть речення: функціонування є ... (*вставте пропущене слово*) аспектом геопросторової організації соціальних явищ і процесів.

1) першим;	2) другим;
3) третім;	4) четвертим.

Доповніть речення: зв'язки є ... (*вставте пропущене слово*) аспектом геопросторової організації соціальних явищ.

1) першим;	2) другим;
3) третім;	4) четвертим.

Першим аспектом (зрізом) у геопросторовій організації соціальних явищ та процесів є:

1) їхнє розміщення;	2) зв'язки між ними;
3) їхнє територіальні поєднання;	4) їхнє функціонування.

Другим аспектом (зрізом) у геопросторовій організації соціальних явищ та процесів є:

1) зв'язки між ними;	2) їхнє розміщення;
3) їхнє функціонування;	4) їхнє територіальні поєднання.

Третім аспектом (зрізом) у геопросторовій організації соціальних явищ та процесів є:

1) зв'язки між ними;	2) їхнє розміщення;
3) їхнє функціонування;	4) їхнє територіальні поєднання.

Четвертим аспектом (зрізом) у геопросторовій організації соціальних явищ та процесів є:

1) зв'язки між ними;	2) їхнє розміщення;
3) їхнє функціонування;	4) їхнє територіальні поєднання.

Який з пластів (зрізів) геопросторової організації соціальної сфери суспільства розкриває теорія біхевіоризму:

1) зв'язки між соціальними явищами та процесами;	2) розміщення соціальних явищ та процесів;
3) функціонування соціальних явищ та процесів;	4) територіальні поєднання соціальних явищ та процесів.

Який з пластів (зрізів) геопросторової організації соціальної сфери суспільства розкриває теорія систем розселення:

1) зв'язки між соціальними явищами та процесами;	2) розміщення соціальних явищ та процесів;
3) функціонування соціальних явищ та процесів;	4) територіальні поєднання соціальних явищ та процесів.

Який з пластів (зрізів) геопросторової організації соціальної сфери суспільства розкриває теорія районування та системоутворення:

1) зв'язки між соціальними явищами та процесами;	2) розміщення соціальних явищ та процесів;

- 3) функціонування соціальних явищ та процесів;
- 4) територіальні поєднання соціальних явищ та процесів.

Який з пластів (зрізів) геопросторової організації соціальної сфери суспільства розкриває теорія центральних місць:

- 1) зв'язки між соціальними явищами та процесами;
- 2) розміщення соціальних явищ та процесів;
- 3) функціонування соціальних явищ та процесів;
- 4) територіальні поєднання соціальних явищ та процесів.

Які галузі поряд з соціальною географією формують суспільну географію згідно з позицією проф. С. Ниммик:

- 1) економічна і політична географія;
- 2) економічна та історична географія;
- 3) економічна географія та географія населення;
- 4) жодна наведена відповідь не є правильною.

Які галузі поряд з соціальною географією формують суспільну географію згідно з позицією проф. О. Шаблія:

- 1) економічна та антропогеографія;
- 2) економічна та політична географія;
- 3) економічна географія та географія населення;
- 4) економічна, політична та географія населення.

Які зв'язки має соціальна географія з іншими науками:

- 1) організаційні, інформаційні, генетичні та міжнародні;
- 2) інформаційні, генетичні та міжособистісні;
- 3) інформаційні, генетичні та організаційні;
- 4) усі з зазначених вище, крім генетичних.

Які зв'язки переважають між соціальною географією та економікою:

- 1) організаційні;
- 2) інформаційні;

- 3) генетичні; 4) історичні.

Які зв'язки переважають між соціальною географією та політологією:

- 1) організаційні; 2) інформаційні;
3) генетичні; 4) історичні.

Які зв'язки переважають між соціальною географією та демографією:

- 1) організаційні; 2) інформаційні;
3) генетичні; 4) історичні.

Які зв'язки переважають між соціальною географією та соціологією:

- 1) організаційні; 2) інформаційні та генетичні;
3) організаційні та інформаційні; 4) зв'язків немає — це різні науки.

Які зв'язки переважають між соціальною географією та етнографією:

- 1) організаційні; 2) інформаційні;
3) генетичні; 4) історичні.

У чому полягає сутність теоретичної функції соціальної географії:

- 1) у теоретичному осмисленні соціальних явищ і процесів;
2) в осмисленні теоретичних соціальних явищ і процесів;
3) правильні відповіді а і б; 4) усі наведені відповіді хибні.

Дидактична функція соціальної географії — це:

- 1) навчання дітей у школі; 2) делегування соціал-загальних понять соціальної географії; географів для роботи в широких наукових колах;

- 3) диктування суспільству мінімальних параметрів соціального розвитку;
- 4) правильні відповіді а, б, в.

Участь соціальної географії у формуванні системи людських поглядів на світ та вивчення ролі соціально-географічних процесів у ньому — це ... (*вставте пропущене слово*) функція соціальної географії.

- 1) сакральна;
- 2) світоглядна;
- 3) теоретична;
- 4) світоформувальна.

Теоретичне осмислення соціальних явищ і процесів — це:

- 1) теоретична функція соціальної географії;
- 2) осмислювальна функція соціальної географії;
- 3) світоглядна функція соціальної географії;
- 4) другорядна функція соціальної географії.

Практична функція соціальної географії — це:

- 1) участь у розробці національної соціальної політики;
- 2) участь в управлінні регіональним соціальним розвитком;
- 3) розв'язання соціальних проблем;
- 4) усе перелічене вище разом узятє.

Просвітницька функція соціальної географії — це:

- 1) організація географічних секцій у товариствах «Просвіти»;
- 2) просвітницька робота серед селянських мас у католицькій Європі;
- 3) висвітлення соціально-географічних ідей та понять у ЗМІ;
- 4) усі наведені відповіді неправильні.

Висвітлення соціально-географічних ідей, понять та знань через засоби масової інформації — це:

- 1) мас-медійна функція соціальної географії;
- 2) просвітницька функція соціальної географії;

- 3) трансляційна функція соціальної географії; 4) не стосується соціальної географії.

Дж. Волперт зробив значний внесок у соціально-географічну теорію:

- 1) систем розселення; 2) центральних місць;
3) бігеїворизму; 4) районування.

П. Гагет зробив значний внесок у соціально-географічну теорію:

- 1) систем розселення; 2) центральних місць;
3) біхевіоризму; 4) районування.

В. Кристаллер зробив значний внесок у соціально-географічну теорію:

- 1) систем розселення; 2) центральних місць;
3) біхевіоризму; 4) районування.

Метод просторово-часової призми обґрунтував:

- 1) В. Бунге та Д. Гарвей; 2) Дж. Волперт;
3) Т. Гегерstrand; 4) А. Пред.

Метод ментальних карт у соціальній географії обґрунтував:

- 1) Л. Немець; 2) П. Гоулд;
3) Т. Гегерstrand; 4) О. Шаблій.

Основоположником (-ами) біхевіористського напрямку соціальної географії є:

- 1) В. Бунге та Д. Гарвей; 2) Дж. Волперт;
3) Т. Гегерstrand; 4) А. Пред.

Ю. Пітюренко зробив значний внесок у соціально-географічну теорію:

- 1) систем розселення; 2) центральних місць;
3) біхевіоризму; 4) районування.

А. Льош зробив значний внесок у соціально–географічну теорію:

- 1) систем розселення;
- 2) центральних місць;
- 3) біхевіоризму;
- 4) районування.

А. Пред зробив значний внесок у соціально–географічну теорію:

- 1) систем розселення;
- 2) центральних місць;
- 3) біхевіоризму;
- 4) районування.

Основоположники радикального напрямку соціальної географії:

- 1) В. Бунге та Д. Гарвей;
- 2) Дж. Волперт;
- 3) Т. Гегерstrand;
- 4) А. Пред.

Т. Гегерstrand зробив значний внесок у теорію:

- 1) соціального простору;
- 2) культурного ландшафту;
- 3) рекреаційної географії;
- 4) районування.

В. Ізард зробив значний внесок в соціально–географічну теорію:

- 1) систем розселення;
- 2) центральних місць;
- 3) біхевіоризму;
- 4) районування.

Дж. Волперт, А. Пред — представники теорії ... (*вставте пропущене слово*) у соціальній географії.

- 1) систем розселення;
- 2) центральних місць;
- 3) біхевіоризму;
- 4) районування.

Які українські географи зробили значний внесок у географію релігій:

- 1) І. Ровенчак, О. Любіцева;
- 2) Л. Шевчук, О. Топчієв;
- 3) С. Іщук, М. Пістун;
- 4) М. Пістун, М. Мальська.

Які географи Львівської суспільно–географічної школи зробили значний внесок у рекреаційну географію:

- 1) М. Білецький, С. Кузик; 2) І. Ровенчак, О. Шаблій;
3) С. Кузик, М. Мальська; 4) І. Ровенчак, Л. Шевчук.
- ***

Хто з львівських географів зробив значний внесок у географію релігій:

- 1) І. Ровенчак, Л. Шевчук; 2) Л. Шевчук, С. Іщук;
3) О. Шаблій, С. Кузик; 4) С. Кузик, О. Топчієв.
- ***

Хто з львівських географів провадить дослідження у сфері географії культури:

- 1) І. Ровенчак; 2) М. Білецький;
3) О. Шаблій; 4) М. Влах.
- ***

Хто з львівських географів провадить дослідження з географії сфери послуг:

- 1) І. Ровенчак; 2) М. Білецький;
3) Л. Шевчук; 4) О. Шаблій.
- ***

Стійкі суттєві географічні зв'язки між соціальними явищами, відношеннями та процесами називають:

- 1) соціально–географічною теорією; 2) соціально–географічним поняттям;
3) соціально–географічною категорією; 4) соціально–географічним законом.
- ***

Сукупність достовірних науково обґрунтованих та перевірених практикою положень про соціально–географічну сферу суспільства, якийсь її аспект чи складову частину називають:

- 1) соціально–географічною теорією; 2) соціально–географічним поняттям;
3) соціально–географічною категорією; 4) соціально–географічним законом.
- ***

Які зв'язки розкривають генетичні соціально–географічні закони:

1) функціонування
геопросторової
організації соціальної
сфери суспільства;	2) між чинниками та
геопросторовою
організацією соціальної
сфери;
3) просторовий збіг
територіальних
структур складових
соціальної сфери;	4) усі відповіді правильні.

Які типи соціально–географічних законів існують у соціальній географії згідно з поглядами проф. О. Шаблія:

1) розміщення, зв'язків,
поєднання та
функціонування;	2) генетичні, структурні,
відповідності,
функціонування;
3) загальні та спеціальні;	4) загальні та конкретні.

Стійкі суттєві зв'язки між чинниками та геопросторовою організацією соціальної сфери суспільства розкривають:

1) генетичні закони;	2) закони відповідності;
3) структурні закони;	4) закони функціонування.

Особливості формування і відтворення територіальної структури соціальної сфери загалом або її окремих частин розкривають:

1) генетичні закони;	2) закони відповідності;
3) структурні закони;	4) закони функціонування.

Зміни територіальних соціальних систем у часі, враховуючи управління та зворотні зв'язки, розкривають:

1) генетичні закони;	2) закони відповідності;
3) структурні закони;	4) закони функціонування.

Які зв'язки розкривають соціально–географічні закони відповідності:

1) просторовий збіг
територіальних | 2) між чинниками і
геопросторовою |
|---------------------------------------|--------------------------------------|

структур складових соціальної сфери; 3) функціонування геопросторової організації;	організацією соціальної сфери суспільства; 4) усі відповіді правильні.

Частковий прояв соціально-географічного закону називають:

1) соціально-географічною закономірністю; 3) соціально-географічною категорією;	2) соціально-географічною теорією або концепцією; 4) соціально-географічною дійсністю.

Певний спосіб розуміння, трактування, пояснення соціально-географічної сфери, якоїсь її складової частини чи аспекту називають:

1) соціально-географічною теорією; 3) соціально-географічною концепцією;	2) соціально-географічним поняттям; 4) соціально-географічним законом.

Форма думки, мислення, у якій відображено загальні та суттєві ознаки соціально-географічних явищ, відношень та процесів, називають:

1) соціально-географічною теорією; 3) соціально-географічною категорією;	2) соціально-географічним поняттям; 4) соціально-географічним законом.

Територіальні поєднання соціальних явищ, властивостей, процесів описує теорія:

1) соціально-географічного районування; 3) біхевіоризму;	2) соціально-географічного комплексоутворення; 4) правильні відповіді а і б.

Коли виникла наука соціологія?

- 1) 20–х роках XX ст.;
- 2) 50–х роках XX ст.;

- 3) 60–х роках XIX ст.;
- 4) 30–х роках XIX ст.

Хто з філософів почав використовувати термін “соціологія”?

- 1) А. Сміт;
- 2) Д. Рікардо;
- 3) О. Конт;
- 4) Е. Дюркгейм.

Виберіть правильне твердження:

- 1) соціологія є складовою філософських наук;
- 2) соціологія поряд із політологією входить до системи філософських наук;
- 3) соціологія є наукою про історичні особливості формування суспільства;
- 4) соціологія є складовою частиною суспільствознавства.

Що є об’єктом соціології?

- 1) історія розвитку людства;
- 2) сучасне суспільство;
- 3) геопросторова організація суспільства;
- 4) політичні настрої різних соціальних груп.

Що є предметом соціології?

- 1) зв’язки і відносини між людьми;
- 2) соціальна структура суспільства;
- 3) соціальні інститути й організації;
- 4) процеси соціалізації індивідів.

У чому полягає сутність позитивізму як філософського напрямку?

- 1) переоцінювали пізнавальну цінність теоретичного мислення та недооцінювали значення емпіричних даних;
- 2) заперечували пізнавальну цінність теоретичного мислення, вважали єдиним джерелом емпіричні дані.

Яке з перелічених тверджень неправильне:

- 1) соціальне означає все те, що належить суспільству, на відміну від природного;

- 2) соціальне є вираженням певного стану індивідів, що спричинений суспільними відносинами;
3) соціальне у жодному разі не є наслідком спільної діяльності людей, яка виявляється у їхньому спілкуванні та взаємодії.

Виберіть елементи тривірневої структури соціології?

- 1) теоретико-пізнавальна соціологія;
2) теоретична соціологія;
3) спеціальні соціологічні теорії;
4) емпіричні соціологічні дослідження.

Вкажіть неправильне твердження.

- 1) Соціалізація – це процес входження у суспільне життя;
2) Соціалізація людини відбувається від моменту народження до повного завершення навчального процесу;
3) Соціалізація – це процес інтеграції індивіда в різноманітні типи соціальних спільнот;
4) Сутність соціалізації полягає в освоєнні соціальних ролей.

З якого віку розпочинається процес соціалізації особи?

- 1) з 18 років;
2) від народження;
3) з 17 років
4) з 6 років.

До якого віку триває процес соціалізації особистості?

- 1) до 7 років;
2) до 55 р. для жінок та 60 р. для чоловіків;
3) до смерті особи;
4) до 18 років.

У якому віці на сімдесят відсотків формується людська особистість, закладається фундамент соціалізації?

- 1) дитячому;
2) молодшому шкільному;
3) юнацькому;
4) дорослому.

У якому віці соціалізація націлена на зміну поведінки у новій ситуації?

- 1) дитячому;
2) молодшому шкільному;
3) юнацькому;
4) дорослому.

Назвіть приклади «несоціалізованих» людей?

1) Мауглі;	3) З. Фрейд;
2) Дж. Мід;	4) Тарзан.

Які фактори впливають на соціалізацію особистості?

1) природні;	3) економічні;	5) культурні;
2) еволюційні;	4) цивілізаційні;	6) медичні.

Як називається процес навчання та засвоєння особистістю нових цінностей, норм, ролей, правил поведінки взамін старих?

1) соціалізація;	3) десоціалізація;
2) первинна соціалізація;	4) ресоціалізація.

Як називається процес відходу особистості від попередніх цінностей, норм, ролей, правил поведінки?

1) соціалізація;	3) десоціалізація;
2) первинна соціалізація;	4) ресоціалізація.

Яким поняттям позначається сукупність якостей і властивостей, які відрізняють одну людину від інших?

1) соціалізація;	3) інтерналізація;
2) особистість;	4) індивідуальність.

Сукупність рис, властивостей (природних, психічних, соціальних), що відрізняють одного індивіда від іншого:

1) індивід;	3) особистість;
2) індивідуальність;	4) особа.

Усталений комплекс якостей людини, набутих під впливом відповідної культури суспільства, конкретних соціальних груп і спільнот, до яких вона належить, і до діяльності яких залучена:

1) індивід;	3) особистість;
2) індивідуальність;	4) особа.

Перелічіть інститути соціалізації.

- 1) знайомі; 2) школа; 3) родичі; 4) ЗМІ; 5) церква; 6) вчителі.

Запишіть послідовність потреб людини від нижчих до вищих.

- 1) соціальні потреби; 3) духовні потреби; 5) потреби престижу.
- 2) фізіологічні; 4) потреби безпеки життя;

Вкажіть неправильне твердження.

- 1) Потреби керують людиною, а вона визначає їх зміст;
- 2) Чим нижчі запити особи, тим складніший процес формування потреб;
- 3) З розвитком суспільства природні потреби людини соціологізуються.

Закріплене ставлення людини до елементів навколишнього світу, ідеї, уявлення, переживання, установки, які визначають вибір засобів і методів діяльності та їх застосування у соціальній практиці:

- 1) інтереси; 2) орієнтації; 3) мотиви; 4) цінності.

Яким поняттям позначають загальнотипове в будь-якій людині?

- 1) індивід; 3) особистість;
- 2) індивідуальність; 4) безпосередність.

Яким поняттям в соціології позначають конкретний індивід як суб'єкт діяльності, як автономна і вольова істота в єдності її індивідуальних властивостей і тих соціальних ролей, які вона виконує?

- 1) особа; 3) особистість;
- 2) індивідуальність; 4) безпосередність.

Яким поняттям в соціології позначається процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, процес становлення його як особистості?

- 1) соціальна роль; 3) соціалізація;
- 2) соціальна норма; 4) індивідуальність.

В чому суть теорії розвитку особистості Дж. Міда?

- 1) у своєму розвитку особистість включає декілька стадій, пов'язаних з прийняттям на себе ролі інших людей і формування «Я» і «Мене»;
- 2) у своєму розвитку особистість проходить ряд послідовних стадій, що закінчуються статевою зрілістю: на кожній стадії виникає напруга між «Его» та «Зверх – Я»;
- 3) ефект дзеркального відображення людиною уявлень про те, як її оцінюють інші;
- 4) здібність мислення розвивається в міру проходження послідовних стадій, кожна з яких сприяє оволодінню новими пізнавальними навичками.

В чому суть теорії розвитку особистості Ч. Кулі?

- 1) у своєму розвитку особистість включає декілька стадій, пов'язаних з прийняттям на себе ролі інших людей і формування «Я» і «Мене»;
- 2) у своєму розвитку особистість проходить ряд послідовних стадій, що закінчуються статевою зрілістю: на кожній стадії виникає напруга між «Его» та «Зверх – Я»;
- 3) ефект дзеркального відображення людиною уявлень про те, як її оцінюють інші;
- 4) здібність мислення розвивається в міру проходження послідовних стадій, кожна з яких сприяє оволодінню новими пізнавальними навичками.

В чому суть психоаналітичної теорії розвитку особистості З. Фрейда?

- 1) у своєму розвитку особистість включає декілька стадій, пов'язаних з прийняттям на себе ролі інших людей і формування «Я» і «Мене»;
- 2) у своєму розвитку особистість проходить ряд послідовних стадій, що закінчуються статевою зрілістю: на кожній стадії виникає напруга між «Его» та «Зверх – Я»;
- 3) ефект дзеркального відображення людиною уявлень про те, як її оцінюють інші;

4) здібність мислення розвивається в міру проходження послідовних стадій, кожна з яких сприяє оволодінню новими пізнавальними навичками.

Сукупність людей, об'єднана відносно стійкими соціальними зв'язками, відносинами, створений спільний тип поведінки, світогляду, цілеспрямованості.

1) соціальне коло;	3) соціальна спільнота;
2) соціальна множина;	4) велика соціальна група.

Сукупність індивідів, які мають певну ознаку, не поєднані внутрішнім зв'язком.

1) соціальне коло;	3) соціальна спільнота;
2) соціальна множина;	4) велика соціальна група.

Сукупність осіб, які постійно зустрічаються і підтримують особисті контакти, але не характеризуються певною організацією і структурою.

1) соціальне коло;	3) соціальна спільнота;
2) соціальна множина;	4) велика соціальна група.

Вкажіть виключення з переліку головних детермінантів формування соціальних спільнот.

1) спільна територія;	3) спільні інтереси;
2) спільна діяльність;	4) спільна релігія.

У якій соціальній групі існує вертикальна структура відносин?

1) неформальна;	3) референтна;
2) формальна;	4) первинна.

У якій соціальній групі домінують міжособистісні стосунки на основі симпатій та антипатій?

1) неформальна;	3) референтна;
2) формальна;	4) первинна.

Яка головна ознака розмежування соціально-етнічних груп ?

1) етичні норми;	3) самоідентифікація;

- 2) фізичний взірець; 4) духовний взірець.

На основі чого формуються соціальні групи людей?

- 1) подібність соціальних статусів; 3) біологічних відмінностей;
2) інтелектуальних особливостей; 4) майнових відмінностей.

Головними ознаками малих груп є:

- 1) обмежена кількість членів та досвід безпосередньої взаємодії;
2) наявність лідера та спільна трудова діяльність;
3) формальне визнання та тривалий час існування.

Виберіть ознаки, що властиві малим соціальним групам?

1) об'єднані спільною діяльністю;	5) невелика кількість осіб, що входять у групу;
2) мають спільні інтереси;	6) велика кількість осіб, що входять у групу;
3) сприймають норми поведінки своєї групи;	7) перебувають у стійкому особистому спілкуванні;
4) мають емоційні стосунки;	8) не перебувають у стійкому особистому спілкуванні.

Які компоненти (за А. Тофлером) не є складовими соціальної системи суспільства?

1) агросфера	5) психосфера;
2) техносфера;	6) сфера влади;
3) біосфера;	7) іносфера;
4) етносфера;	8) соціосфера.

Чому суспільство трактують як соціальну систему?

- 1) це є цілісні утворення, основними компонентами яких є люди;
2) елементи суспільства функціонують на основі тісних взаємозв'язків, взаємовідносин, взаємодії;
3) певні суспільства характеризуються спільністю території проживання.

Які типи суспільств виділяються в американській соціології за головним способом здобуття засобів до існування?

1) садівниче;	7) тваринницьке;
2) аграрне;	8) суспільство першого світу;
3) мисливців і збирачів;	9) землеробське;
4) постіндустріальне;	10) суспільство третього світу;
5) традиційне;	11) суспільство другого світу.
6) індустріальне;	

Які типи суспільств виділяє Е. Гіденс?

1) садівниче;	7) тваринницьке;
2) аграрне;	8) суспільство першого світу;
3) мисливців і збирачів;	9) землеробське;
4) постіндустріальне;	10) суспільство третього світу;
5) традиційне;	11) суспільство другого світу.
6) індустріальне;	

Які країни Е. Гіденс відносить до суспільств першого світу?

- 1) комуністичні; 2) розвинені; 3) ті, що розвиваються.

Які країни Е. Гіденс відносить до суспільств другого світу?

- 1) комуністичні; 2) розвинені; 3) ті, що розвиваються.

Які країни Е. Гіденс відносить до суспільств третього світу?

- 1) комуністичні; 2) розвинені; 3) ті, що розвиваються.

До якого типу суспільств Д. Рісман відносить постіндустріальні країни?

- 1) традиційне; 2) кероване зсередини; 3) кероване ззовні.

Для якого типу суспільства властиво домінування сфери послуг в економіці?

1) садівниче;	7) тваринницьке;
2) аграрне;	8) суспільство першого світу;
3) мисливців і збирачів;	9) землеробське;

- 4) постіндустріальне;
- 5) традиційне;
- 6) індустріальне;
- 10) суспільство третього світу;
- 11) суспільство другого світу.

Для якого типу суспільства характерна формальна система регулювання відносин між людьми та соціальними групами?

- 1) садівниче;
- 2) аграрне;
- 3) мисливців і збирачів;
- 4) постіндустріальне;
- 5) традиційне;
- 6) індустріальне;
- 7) скотарське;
- 8) суспільство першого світу;
- 9) землеробське;
- 10) суспільство третього світу;
- 11) суспільство другого світу.

Що є стратегічним ресурсом розвитку постіндустріальних суспільств?

- 1) земельні ресурси, трудові ресурси, територія;
- 2) трудові ресурси, природні ресурси, людський потенціал;
- 3) інтелектуальний потенціал, знання, інформація;
- 4) трудові ресурси, корисні копалини, природні ресурси.

Хто запропонував до наукового вжитку термін «постіндустріальне суспільство»?

- 1) Д. Белл;
- 2) Е. Гіденс;
- 3) Ю. Хаяші;
- 4) І. Масуда.

Макросоціологічна концепція «золотого мільярда» базується на:

- 1) розмежуванні суспільства розвинених країн світу на заможних та незабезпечених;
- 2) поділі людства на дві групи – з високими стандартами і якістю життя, а також тих, які мають низький рівень життя та розглядається як джерело дешевої робочої сили;
- 3) розмежуванні суспільства на відкриті (демократичні) та закриті (тоталітарні й авторитарні, з утиском прав та свобод людей);
- 4) розмежуванні суспільства країн світу, які розвиваються, на заможних та незабезпечених.

Як називається модернізація, яка підготовлена внутрішньою еволюцією суспільства, відбувається завдяки ресурсам власного розвитку?

- 1) органічна;
- 2) природна;
- 3) неорганічна;
- 4) науково–технологічна.

Як називається модернізація, яка здійснюється завдяки заохоченню іноземних спеціалістів, навчанню за кордоном, залученню іноземних інвестицій, імпорту технологій?

- 1) органічна;
- 2) природна;
- 3) неорганічна;
- 4) науково–технологічна.

Яка модернізація суспільства починається з культурних змін та трансформації суспільної свідомості?

- 1) органічна;
- 2) природна;
- 3) неорганічна;
- 4) науково–технологічна.

Як називають людей, які знаходяться на межі соціальних груп і перебувають під впливом різних цінностей, норм і культур, які часто протирічать одна одній?

- 1) деграданти;
- 2) «сині комірці»;
- 3) маргінали;
- 4) маври;
- 5) «білі комірці»;
- 6) еліта.

Який із перелічених історичних типів соціальної стратифікації відзначається найбільш вираженою формою нерівності?

- 1) касты;
- 2) рабство;
- 3) стани;
- 4) класи.

Який із перелічених історичних типів соціальної стратифікації базується на економічній нерівності, а приналежність до певної соціальної групи є результатом особистих досягнень людини?

- 1) касты;
- 2) рабство;
- 3) стани;
- 4) класи.

До якого виду соціальної структуризації відносять виділення груп людей із різним демографічним статусом?

- 1) соціально–професійна;
- 2) соціально–територіальна;
- 3) соціально–демографічна;
- 4) соціально–етнічна;
- 5) соціально–класова.

Формування престижу соціальної групи зумовлено:

- 1) об'єктивною реальністю;
- 2) суб'єктивними судженнями.

Назвіть авторів теорії соціальної стратифікації?

1) К. Девіс;	4) К. Маркс.
2) М. Вебер;	5) Р. Мертон;
3) Т. Парсонс;	6) М. Драгоманов.

Автор теорії соціальної стратифікації та соціальної мобільності у соціології?

1) П. Сорокін;	3) Г. Лебон;
2) Л. Козер;	4) Дж. Мід.

Який учений започаткував географічний напрям у соціології?

1) Т. Бокль;	3) Г. Спенсер;
2) Г. Лебон;	4) Р. Мертон.

Який термін використовували українські соціологи першої половини ХХ ст. як синонім терміна “соціологія”?

1) громадознавство;	3) антропологія;
2) соціальна філософія;	4) правильної відповіді немає.

Кому з українських учених–соціологів належить ідея “коливальної динаміки суспільної еволюції”?

1) М. Грушевському;	3) С. Подолинському;
2) М. Шаповалу;	4) всі відповіді правильні.

Хто з українських учених був засновником Українського соціологічного інституту у Відні?

2) соціальна лінь;

4) групова динаміка.

Як називається наука, яка розглядає природу, причини, механізми конфліктів у суспільстві, а також розробляє шляхи їх вирішення і попередження?

1) соціологія;

3) суспільна географія;

2) конфліктологія;

4) правознавство.

Зіткнення протилежних цілей, позицій, поглядів, суб'єктів взаємодії – це:

1) протиріччя;

3) конфлікт;

2) конфронтація;

4) ділове партнерство.

Яку назву мають конфлікти, що виникають у результаті розбалансованості між інститутами виробництва, обміну, споживання та власності й є реакцією на перекоси в економічній та соціальній політиці уряду?

1) трудові;

4) економічні;

2) політичні;

5) конфлікт культур;

3) міжетнічні;

6) соціальні.

Як називають конфлікти, що виникають на рівні індивідуальної свідомості?

1) особистісні;

4) конфлікт належності;

2) міжособистісні;

5) конфлікт із зовнішнім середовищем;

3) міжгрупові;

6) конфлікт культур.

Як називають конфлікти, що виникають як суперечність між двома і більше людьми?

1) особистісні;

4) конфлікт належності;

2) міжособистісні;

5) конфлікт із зовнішнім середовищем;

3) міжгрупові;

6) конфлікт культур.

Як називають конфлікти, що виникають через відчуття тиску з боку адміністрації, закону, норм, заборон, порядку?

1) особистісні;

4) конфлікт належності;

2) міжособистісні;

5) конфлікт із зовнішнім середовищем;

3) міжгрупові; б) конфлікт культур.

Як називають конфлікти, що виникають між соціальними групами?

1) особистісні; 4) конфлікт належності;
2) міжособистісні; 5) конфлікт із зовнішнім середовищем;
3) міжгрупові; 6) конфлікт культур.

Як називають конфлікти, що виникають у результаті відсутності чіткої законодавчої бази вирішення трудових спорів?

1) трудові; 4) економічні;
2) політичні; 5) конфлікт культур;
3) міжетнічні; 6) соціальні.

Як називають конфлікти, що виникають у результаті суперечності в структурі інституту влади та держави?

1) трудові; 4) економічні;
2) політичні; 5) конфлікт культур;
3) міжетнічні; 6) соціальні.

Як називають конфлікти, що виникають у результаті боротьби за права та інтереси етнічних і національних груп?

1) трудові; 4) економічні;
2) політичні; 5) конфлікт культур;
3) міжетнічні; 6) соціальні.

Як називають конфлікти, що виникають у вигляді суперечності між спільнотами, соціальними групами, які дбають про власні інтереси та цілі?

1) трудові; 4) економічні;
2) політичні; 5) конфлікт культур;
3) міжетнічні; 6) соціальні.

Боротьба за визнання особистих досягнень, здібностей, мета якої – набуття кращих соціальних позицій, визнання – це:

1) конфронтація; 3) конкуренція;

- 2) суперництво; 4) передконфліктна ситуація.

Як називають своєрідний стан, що утворюється на етапі переростання протиріччя в конфлікт?

- 1) конфронтація; 3) конкуренція;
2) суперництво; 4) передконфліктна ситуація.

Хто з львівських географів провадить дослідження у сфері медичної географії:

- 1) проф. І. Ровенчак; 2) проф. М. Дністрянський;
3) проф. Л. Шевчук; 4) усі з названих вище.

Хто з львівських географів автор публікацій з медичної географії:

- 1) проф. О. Шаблій; 2) проф. Л. Шевчук;
3) проф. І. Ровенчак; 4) проф. Р. Лозинський.

Як впливає забруднення довкілля на здоров'я населення:

- 1) однозначної відповіді нема; 2) стан здоров'я поліпшується;
3) стан здоров'я погіршується; 4) впливу нема.

Тривале безробіття спричиняє:

- 1) стресову ситуацію в житті людини, скорочує тривалість життя;
2) стресову ситуацію в житті людини і не впливає на тривалість її життя;
3) поліпшення загального фізичного і духовного стану людини;
4) продовження загальної тривалості життя людини.

Медичне ландшафтознавство — це:

- 1) медико-географічне вивчення природних комплексів;
2) наукове передбачення медико-географічної ситуації;

- 3) створення медико-географічних карт;
- 4) дослідження медико-географічних особливостей території, стану здоров'я населення та організації його охорони.

Медичне країнознавство — це:

- 1) медико-географічне вивчення природних комплексів та їхній вплив на здоров'я населення;
- 2) дослідження медико-географічних особливостей території, стану здоров'я населення та організації його охорони;
- 3) географія хвороб;
- 4) створення медико-географічних карт.

Нозогеографія — це:

- 1) створення медико-географічних карт;
- 2) наукове передбачення медико-географічної ситуації;
- 3) географія хвороб;
- 4) правильні відповіді а і б.

Зі зростанням рівня економічного розвитку території:

- 1) підвищуються вимоги до організації системи охорони здоров'я;
- 2) стрімко зростає ймовірна кількість виникнення стресових ситуацій;
- 3) погіршується рівень медичного обслуговування населення;
- 4) правильні відповіді а і б.

У чому полягає сутність рекреації:

- 1) у задоволенні всебічних потреб людини, пов'язаних із оздоровленням,
- 2) у задоволенні духовних потреб людини, пов'язаних із реалізацією бажання вірити;

- відпочинком та змістовним проведенням часу;
- 3) у задоволенні матеріальних потреб людини;
- 4) правильної відповіді нема.

Рекреаційний регіон — це:

- 1) окремий населений пункт із набором рекреаційних закладів;
- 2) сукупність центрів та закладів на окремій території;
- 3) сукупність рекреаційних районів;
- 4) правильної відповіді нема.

Рекреаційний вузол — це:

- 1) окремий населений пункт із набором рекреаційних закладів;
- 2) сукупність рекреаційних районів;
- 3) сукупність центрів та закладів на окремій території;
- 4) правильні відповіді а і б.

Хто із львівських географів проводить дослідження у сфері географії релігії?

- 1) Іван Ровенчак;
- 2) Мирослав Білецький;
- 3) Ірина Гудзеляк;
- 4) всі із вище названих.

Завданням сакральної географії є:

- 1) виявити причини і фактори поширення певної релігії в межах певної території;
- 2) вивчити особливості релігійної поведінки людини;
- 3) вивчити вплив релігійних вірувань
- 4) правильна відповідь: 1), 2) і 3).

на спосіб життя
різних соціальних
верств населення;

Вкажіть автора концепції «культурного ландшафту».

1) Ф. Ратцель;	2) П. де ля Бляш;
3) К. Зауер;	4) Д. Віттлсей.

Що із перелічених нижче питань є об'єктом вивчення радикальної соціогеографії?

1) наркоманія,
жебрацтво,
проституція;	2) тероризм, збройні
заворушення;
3) географічні аспекти
діяльності
радикальних
організацій та рухів ;	4) правильна відповідь
відсутня.

Які із перелічених галузей належать до сфери послуг:

1) торгівля, ресторанне
господарство,
побутове
обслуговування,
освіта, медицина,
культура, наука;	2) торгівля, харчова сфера
та сфера легкої
промисловості, побутове
обслуговування, освіта,
наука, культура;
3) торгівля, ресторанне
господарство, легка
промисловість,
культура, харчова
промисловість, освіта,
медицина;	4) роздрібна торгівля,
побутове обслуговування,
громадське харчування,
легка промисловість,
медицина, культура.

Навчальне видання

ГУДЗЕЛЯК Ірина Іванівна

КОТИК Любова Іванівна

СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ СОЦІОЛОГІЇ

Комп'ютерний набір *Ірина Гудзеляк, Любова Котик*

Умовн. друк. арк. 9,7

Тираж 50 прим. Зам.

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.